

Politikai
röpiratok,

57.

57
—
439

A

POLGÁRI HÁZASSÁG.

KÜLÖNÖS FIGYELEMMEL A TÁRGY JOGI RÉSZÉRE.

INTA

Echod

ISMERŐS TÁRSASÁG.

3.

EGERBEN.

NYOMATOTT AZ ÉRSEKI LYCEUMI KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁBAN.

1868.

LIBT 00564927

POLGÁRI HAZASSÁG.

KÖNYV MEGJELENÉSE ÉS TERJEDÉSE

1888

DEBELLÁGI GEZA.

KÖNYV

KÖNYVTÁR ÉS KÖNYVÁR

1888

BEVEZETÉS.

mint öregebb leszen a világ, mindig nagyobb és nagyobb hajlamot mutat az ujdonságok utáni kapkodásra.

Eszmékben és érvekben, törvényekben és vállalatokban a szerint látszik nyilatkozni legtöbb helyen az ujtítás utáni vágy: amint az ugynevezett civilizatió mindig nagyobb tért és erőt nyer.

A tevékeny ember szellemének folytonosan működési térre van szüksége, s ha pusztán a dicsvágy és önhietség szárnyaira bizva magát, képzelt nagyságához és erőihez illetlennek találja: felsőbb tekintélyek által kormányoztatni, gyakran jut ikarusi sorsra.

Kivált a földet megvilágító s éltető hit azon nap, mely felé az emberi ész hamis elvek, helytelen érvek, önző elfogultság szineskedő tollzatával annyiszor büszkén közelgett, és... szárnya-szegetten hullott alá!

Számos, sőt számtalan ily eseményt mutat föl a történelem, melynek némely lapjait vérrel, másokat a tévtanok özönével áraszták el az irányvesztett szellemek, midőn a világot oly elvekkel és tanokkal akarák boldogítani, melyek nyíltan vagy rejtve magukon hordozák a helytelenség, jogtalanság, vagy káros hatás bélyegét.

Mondják, hogy nincs tan, melynek elfogadói nem voltak volna, bármily képtelenségeket szültek is; annál kevesebbé csodálkozhatunk tehát, ha akadnak és akadnak pártfogói oly, különben téves és káros elveknek s tanoknak, melyek látszólagos előnyt ígérnek, s már mint ujságok is, kedves fogadtatásra számolhatnának.

Egyik ily műve a téves irányt vett ujitási szellemnek a polgári házasság is, mely némely államokban, hol az igazság iránti szeretet az egyház iránti kegyelettel együtt hervadni indult, az isteni örök elvek s parancsok folytonos tiltakozása dacára elfogadtatott.

Mi barátai vagyunk a haladásnak épen úgy, mint az ujitásnak; de csak akkor, ha tökéletesebbet tud felmutatni az elhagyott ódonságnál, s ha eredetében úgy, mint folyamában, fejlődésében, eszközeiben és céljában tévelylyel vagy jogtalansággal nem találkozunk.

E mű írójának célja a polgári házasságot eredetétől kezdve korunkig figyelemmel kísérni; annak a) természetét, b) az egyház tanitmányához viszonyát, kivált c) a keresztény házasság szentségét és d) méltóságát tekintve föltüntetni; e) a közerkölcsiségre s f) államra való hatását kimutatni.

Honunk oly uton halad, melyen a modern kor-

szellem téves nézeteivel, s ezek közt a polgári házasságra vonatkozókkal is, találkozik.

Ismernünk kell tehát azokat, hogy ne elfogultan, vakon rohanjunk az árral, hanem minden oldalról figyelembe véve a dolgot, önállóan, öntudatosan s elfogulatlanul sorakozzunk a helyesnek, jogosnak és hasznosnak védelmére; a tévesnek, jogtalanak és károsnak irtására.

Nem tagadható, hogy némely elvek s intézkedések, bár gyászos eredményeket mutatnak föl az életben, részint ujdonságuknál, részint nagy szabadságot, függetlenséget ígérő természetöknél fogva sok pártfogóra találnak; azonban a higgadt ész, a helytelen, jogtalan, káros vagy tilos vágyak elérése után törő szív ohajainak nem engedhet annyira, hogy helyes elveket mellőzzön, jogosakat tiporjon, fölségeket megtámadjon, hasznosakat megvessen.

S ezt cselekszi, nézetünk szerint, a polgári házasság barátja, midőn a Krisztus által rendelt, s majd két évezreden át az egyházban kötött házasság szentségét a polgári szövetséggel ohajtja fölcserélni.

Mellőzi a helyeseket; midőn az isteni kegyelemmel állított szentséget, mely a világot boldogítja a megszentelt családos életben, s melyet semmi alapos és jogos kifogás nem érhet, oly elvekért áldozza föl, melyek, mint alább megmutatjuk, nemcsak bölcsészileg és politikailag helytelenek, hanem mind az egyházra és honra, mind a családokra és egyénekre nézve veszélyesek.

Tiporja a jogosakat; midőn az egyháznak házasságot illető, Istentől nyert, s amennyiben a kath. egyház már az ó-szövetségi egyházban élt, ugyszólván, világ kezdetétől fogva gyakorolt jogait elvitatni törekszik, s mert ez nem lehető, azokat tiporja.

Megtámadja a fölségeseket; midőn házasságtól a szentségi dicsfényt elkülönítve, pusztán polgári szerződés-ként kívánja azt tekintetni, s kimondva fölbonthatóságát, a világi hatalom játékszerévé törpíti, melyet ennek szeszélye létesít és szüntet, módosít és igazgat.

Megveti a hasznosakat; midőn az eredményei után minden időben és téren célszerűnek bizonyult házasság szentségét azon polgári házassággal ohajtja fölcserélni, melynek kárait részletesen fogjuk fölmutatni.

S e néhány sorban jelölve az irány, melyet a polgári házasság tárgyalásánál követni iparkodunk.

Készen vagyunk reá, hogy azok némelyike, kiknek talán e kedvenc eszményére előre kimondók az anathemat, már e sorok olvasásánál leteszi művünket, s nem akarja látni, mint idézzük ez uj bűnöst a közvélemény ítélőszéke elé, mint vádoljuk s ítéljük el.

Ilyesmi, ha előttünk történnék, sem hozna zavarba; mi elfogulatlanul s elfogulatlanok tájékozására irunk, s célunk a helyesség, igazság s célszerűség földériteése által dicsőíteni az örök Igazságot!

A Polgári Házasság Természete.

Mely dolog természetét a kellőleg körülirt fogalom ismerteti meg velünk, melyet fölvelt tárgyunknál így adhatunk:

Polgári házasságoknak neveztetnek azok, melyek a trienti zsinat világos és illetékes határozatai ellenére, csak mint pusztán polgári szerződések, világi hatóságok előtt köttetnek és oldatnak azon meg nem engedhető elv nyomán, hogy házasságban szentségtől a szerződést elválasztani lehet. ¹⁾

Az adott fogalom részletezése elénk állítja a polgári házasság természetét.

Polgári vagy civil nevét vette a hatóságtól, mely előtt az ily frigy a törvények értelmében köttetni szokott. E név egyszersmind megkülönbözteti azt a

¹⁾ Perrone. De Matrimonio Chno. T. 1. sect. II. p. 194. — Porubszky. Kath. Egyh. Jogtan. 184. l. — Gózon. Házasság kérdése 3. szak. 1. fej. 32. §. 155. lap.

Krisztus és egyház szelleme, s az egyházi cónonok igényei szerint kötött házasság szentségétől.

A trienti zsinat világos és illetékes határozatai ellenére. Ugyanis a nevezett, minden törvényes kellékkal bíró egyetemes zsinat, mint e részben illetékes hatalom, világos szavakkal határozá, hogy a házasságok az egyházban történt háromszoros kihirdetés után, a templomban, a jegyesek saját lelkésze, vagy ennek fölhatalmazottja és hites tanúk előtt köttessenek; a polgári házasságok pedig e határozatok ellenére nem a nyilvános istentisztelet alatti kihirdetések után, nem a templomban, nem lelkészők előtt, hanem a különféle országok különböző törvényei szerint: a polgárnagy, registrar, tanácsosok, vagy más polgári hatóságok előtt a törvényteremben, városház előtt, vagy nyilvános téren köttetnek.

Csak mint pusztán polgári szerződések, világi hatóságok előtt köttetnek. A polgári házasságok úgy tekintetnek, mint egyéb szerződések, melyeknek kellékeit világi törvények határozzák meg. A férj és nő szerződő felek, kik egymásnak kölcsönös átengedése, a gyermekek nevelése, s a keletkezett szerződés egyéb kötelmeinek betöltésére magokat kötelezik, a polgári hatóságok előtt.

Azon meg nem engedhető elv nyomán, hogy a házasságban szentségtől a szerződést elválasztani lehet. Az egyház határozottan kimondá, hogy ez elválasztás magának a házasságnak lényegével, természetével ellenkezően, meg nem engedhető, s így tévednek azok, kik házasságban szentséget a szerződéstől elkülönítik.

A polgári házasság természete tehát, mint fogal-

mából látszik, ez elemekből áll: α) a házasság oly, pusztán polgári szerződés, mely β) a szentségtől elválasztható, tehát γ) világi törvények szerint a polgári hatóságok előtt köttetik és δ) oldatik.

A két első helytelen.

A két utolsó... még jogtalan is! Avagy tekintjük csak: mi a szerződés? miben rejlik a házasság lényege? pusztán szerződés-e a házasság?

A szerződés adott és elfogadott ígéret valamely tárgy fölött, melynek szerződés alá eshetőnek, önkénytől függőnek kell lennie. ¹⁾

Nézzük a házasság lényegét!

Amennyire az emberiség történetében visszapilanthatunk, s a népek intézvényeit vizsgálhatjuk, mindenütt, minden időben úgy tűnik föl a házasság, mint az emberi társadalom alapja. ²⁾

Ezen egyetemesség kényszerít minket arra, hogy a házasság alap-okát az emberi természet legbensőbb szükségeiben keressük.

Minden emberi egyesületnek alapja és célja szükségképen meghatározza a tagoknak egymáshozí viszonyát, melyet csak annyira lehet helyes, és valóban jogi viszonynak nevezni, mennyire a tagokat alapjoknak és céljoknak megfelelőleg képes irányozni s vezetni.

E szerint a házasságnak is, mint társas viszonynak lényegét az fogja képezni, ami alapot ad az egész

¹⁾ Virozsil. Észjog Elemei, 1 r. 50. §. 122 l. α 2.

²⁾ Cicero: Prima hominum societas in ipso conjugio est, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia. Id autem est principium urbis, et quasi seminarium reipublicae, De offic. 1, 17.

emberiségnél a házasság keletkezésére, s ami e társasviszonyt célja elérésére képessé teszi.

Moy, a híres jogtudós, s általában az újabb jogi tekintélyek nézete, következő:

Ha a köz-érzetre s tapasztalásra figyelünk, néhány érzékies egyént kivéve, kik a házasságban csak kéjvágyuk kielégítését tekintik főcélul, mindenki megengedi, hogy a házasságnak lényegét a teljes odaengedés, egyesülés képezi.

Ezen teljes egyesülés pedig, melyben a felek egymásnak minden anyagi s szellemi tulajdonaikat kölcsönösen áthatolják s mintegy kicserélik, általában csak a szeretet által jöhet létre.

A házasság e szerint úgy jelenkezik, mint a szeretet követelménye, szeretet képezi annak általános lét-okát, mégpedig oly szeretet, melynek mentve kell lennie a pusztá szenvedély-rohamtól. ¹⁾

A házasság tehát általában szereteten alapuló társas-viszony, s tulajdonképeni lénye szellemi, miért is igen helyesen mondja Moy, hogy a házasság szellemi és testi kettős kötelék általi egyesülése két, különböző nemű, független személynek. ²⁾

Amik ezen kívül hozzá kapcsolvák, pusztán járulékok, s a külsőségekhez tartoznak, melyek, hogy szerződés alá eshetnek, ki sem vonja kétségbe.

De pusztán polgári szerződés anyagát képezhetik-e az erkölcsi világ legbensőbb régiójába tartozó szeretet, hűség, önfeláldozás, lemondás? szerződés

¹⁾ Moy. Archiv für k. Kirchenrecht I. B. 518—524. — Phillips. Lehrbuch d. Kirchenrechtes. 5. B. 2. Kap. V. p. 934. — Kutschker Eherecht 1. B. 75. p. 33. — Taulier Theorie raisonnée du Code civil t. I. p. 241.

²⁾ Moy. Archiv für Kath. Kirchenrecht. 1. B. 518. S. — Cf. Pachmann. Lehrbuch des Kirchenrechtes. 223. S.

alá eshető külsőségek-e ezek, melyek még az ünnepélyesen tett ígéret után is csak önkénytől függnék, vagy inkább az ember erkölcsi természetében gyökereznek, vallás által tápláltnak?

Az erkölcsi régiók ily termékei, a szellemi világ ily kincsei, lehetnek-e pusztán polgári törvények anyaga, profán szerződések tárgya? annál inkább, hogy itt egész életen át, száz és ezer változó viszonyokra és körülményekre, kedvezőtlen, s előre nem látható eshetőségekre vonatkozik az ígéret! ¹⁾

Ha be kell vallanunk, hogy a szeretet, hiveség, lelkiismeretesség, melyeket a felek egymásnak egész életre kötelezőleg ígérnek, s melyek megtartása a jövőben, ünnepélyes ígéretök után többé nem önkénytől függ, az erkölcsi élet legbensőbb világába tartoznak: úgy el kell ismernünk azt is, hogy ezek pusztán polgári szerződés tárgyát nem képezhetik. ²⁾

A királynak adott hiveségi eskü, a püspöknek tett engedelmességi ígéret, pusztán polgári szerződés tárgyaként tekinthetők-e? nem ellenkezőre mutat-e maga az esküforma is, melyben az Istenre, az erkölcsi világ kormányzójára, a gondolatok, szándék, s érzellem mindentudó ítélőjére történik hivatkozás? nem arra mutat-e maga azon eljárás is, hogy a legünnepélyesb ígéret, az esküvel visszaélések fölött, az egyház szokott vizsgálatot tartani s ítéletet hozni.

Pedig megjegyezzük, hogy a házasság az eféle

¹⁾ Schulte. Kath. Eherecht. 3. B. 339. S. — Phillips. Lehrbuch d. Kath. Kirchenrecht. 935-940 SS. — Stahl. Rechtsphilosophie 1. B. 427 S. — Marezoll Zeitschrift. f. Civilrecht. II. 1829. 339 S.

²⁾ Cf. Stapf. Vollständige Pastoral-Unterricht über die Ehe. Egger. 5. kiad. 352-4 lap. — Schulte. Eherecht. p. 338. — Moy Archiv f. Kath. Kirchenrecht 515 l. sk.

dolgoktól nagyban különbözik, amennyiben itt szentségről van szó, melyben az erkölcsi világ kormányzója, Isten adja a kegyelmet, s melynek mikénti létrejöttétől s fönállásától egész családok ideig, sőt örökévaló jövője függ. ¹⁾

Maga Üdvöztőnk mondja²⁾ hogy „Amit (házasságot) Isten összekötött, azt ember el ne válaszsza.“

Ha maga Isten köti a házasságot, s kegyelmével szenteli meg, lehet-e azt pusztán polgári szerződésnek tekinteni?

Továbbá: polgári szerződéseknél az előre látott, vagy legalább sejtett eshetőségek és körülmények magának az egyességnek lényegére nagy, olykor megsemmisítő befolyással vannak: míg ellenben az egyszer érvényesen megkötött házassági frigy az egyik fél halálán kívül semmi föltételektől, eshetőségektől, sőt a hiveség megszegésétől sem föltételeztetik, mert mint magának a k. házasságnak természetében rejlik, az egyszer megkötött s érvényesített házasság meg nem semmisíthető tényként tekintetik Isten előtt. ³⁾

Polgári szerződéseknél merülhetnek föl oly körülmények, hogy mind a két szerződő fél jónak látja

¹⁾ Phillips. Lehrbuch des Kirchenrechts. II. r. 4. füz. 934 l. Eine, zu Stande gekommene Ehe ist kein, blosz rechtliches Vertragsverhältnisz, sondern schon ihres Gegenstandes wegen ein moralisches Institut, so, dasz es weit gefehlt wäre, wollte man sie in eine Kategorie mit den gewöhnlichen bürgerlichen Verträgen zusammen werfen. — Kutschker. Eherecht. Bd. 1. S. 33. uff. — Benger. Pastoral-theologie 3. B. 185. §. 737. l. — Virozsil Észjog elemei 75. §. p. 185.

²⁾ Math. 19. 6.

³⁾ Roskoványi. De Matrimon. I. k. 17. s. k. l. — Virozsil. Észjog elemei. 54. §. B. a. b. p. 131.

az ígéretet visszavenni, mit jogosan megtehetnek: nem úgy a k. házasságnál, hol nincs helye többé a visszalépésnek, s hol önkényök szerint nem bonthatják föl az érvényesen létrejött s v é g z e t t házasságot. *)

Nagyfontosságúnak tekintjük állításunk igazolására azt is, hogy Krisztus Urunk a házasságot szentségi méltóságra emelte, vagyis ellátta oly kegyelemmel, mely a feleket kötelezettségeik teljesítésére képesekké teszi, s megszenteli. ¹⁾

S ha szentség a házasság, mint alább megmutatjuk, vajjon ki fogja azt pusztán polgári szerződésnek tekinteni? ki sorozza azt profán alkudozások, ígéretek sorába?

De tekintsük más oldalról a dolgot.

A polgári hatalom, mely csak a külső, s külreható ügyek körül működik, bizonyára nem hatolhatja át a lelket s annak képességeit s terveit, melyek a belső forum elé tartoznak; azértis, megtilthatja ugyan némely egyéneknek bizonyos okoknál fogva az egybekelést, s ha tilalma ellen tesznek, megfoszthatja sok polgári előjogoktól, kedvezményektől, melyekkel egyéb házasságok birnak, sőt, ha ily társak együtt lakása, vagy frigye veszélyes lehetne a társadalomra, azokat egymástól elkülönítheti; de soha sem foszt-

*) Helyén találjuk itt megjegyezni, hogy midőn az egyházi orum előtt valamely házassági ügy akép döntetik el, hogy mind a két félnek szabadságában áll házasságra lépni, ily esetben az egyház nem a házasságot bontja föl, hanem csak azt jelenti ki, hogy az érvénytelenítő, bontó, de a házasságra-lépés előtt föl nem fedezett akadályok miatt nem valóban, csak látszólag kötöttet a házasság, s így nem is létezett. Az egyház nem bonthatja föl a kellőleg létre jött s a házassági jogok érvényesítése, a copula által végzett házasságot, épen oly kevésbé magok a felek.

¹⁾ Phillips. Lehrbuch des Kirchenrechtes. II. r. 267. §. p. 933. — G ó z o n y. A házasság kérdése 14. §. 60. l.

hatja meg a benső, az erkölcsi képességtől, s nem adhatja azt meg senkinek.

Azért, habár a polgári hatalom tilalma ellen egybekelt felek a világi hatóság előtt házastársak gyanánt nem tekintetnek, s az ezeket illető jogoktól s előnyöktől megfosztatnak: azonban Isten s a lelkiismeret előtt valódi házastársak, s más házasságra nem léphetnek.

Ily forumok előtt létesített házasságot csak nem lehet helyesen pusztán polgári szerződésnek nevezni?

Mellesleg felelünk azon netaláni ellenvetésre is, hogy ha a házasság szentségét magok a felek szolgáltatják ki Isten s a lelkiismeret foruma előtt, s házasságra való benső, erkölcsi képességeiktől meg nem foszthatók, úgy az egyháznak sincs semmi teendője a házasságoknál, sőt tilalma ellenére is jöhetnek létre érvényes házasságok.

A szentségek egyenesen isteni rendelményük lévén, megadják a kegyelmet, ha az Isten által rendelt külső jel alkalmaztatik, s az alany részéről nincs akadály, így az egyház ezt nem gátolhatja, s nem is gátolja ott, hol a házassági frigy épen és érvényesen jöhet létre; de hogy a szentségek kiszolgáltatásának oly föltéteit szabhatja, melyek elhanyagolása a szerződést megsemmisíti, s hogy a szerződés létre nem jötte esetében a szentségi kegyelem is elmarad, minthogy a kettő elválaszthatlan egymástól, ez könnyen érthető. ¹⁾

Hogy a házasság soha sem tekintetett pusztán polgári szerződésnek, még a clandestina, vagyis minden külsőségek nélkül kötött házasságok korában

¹⁾ Cfer. Liguori. Conc. Trid. — Pichler. Summa Juris Prud. 1. 4. §. 2. n. 96.

sem, kitűnik az egyháznak azon gyakorlati eljárásából, mely szerint nemcsak a házasságot illető polgári törvények hozásánál s módosításánál befolyást gyakorolt, hanem még a koronás fők által egyházi törvények ellen kötött frigyeket is vétkeknek, semmiseknek nevezé; míg ellenben a polgári törvények elleni egybekeléseket, ha az egyházi törvények igényeinek megfeleltek, érvényeseknek ismeré, mit tennie nem lehetett, ha a házasság pusztán polgári szerződés gyanánt tekintetett volna. ¹⁾

Nem önkényileg, hanem a dolog természetére alapítva hallaták szavaikat az egyház fejei is, kik közöl :

Nagy Leo így ír: „A házasság kezdetétől fogva úgy van alapítva, hogy Krisztus és az egyház szentségével bir.“ ²⁾

XIV. Benedek, a hollandi katolikusokhoz intézett brevéjében mondja, hogy minden, a trienti zsinat rendelkezései ellen létesített házasság, sem mint szerződés, sem mint szentség nem érvényes, s hogy azok, kik így egyesülnek, nem törvényes házastársak.

VI. Pius így szól: „A házassági szerződés valóban, s igazán egyike az evangéliumi törvény hét szentségeinek.“ ³⁾

VIII. Pius mondja, hogy „A házasságot nem földi, hanem szent ügyekhez kell sorolni.“ ⁴⁾

1789-ki julius 11-ről kelt, s az akkori egri püspökhöz írt brevéjében pedig így ír: „A házasság oly frigy, mely minden polgári társadalom előtt isteni jog

¹⁾ Benedict. XIV. de Synod. Dioec. l. 9. c. 11. p. 503. Ferr. 1760. — Perrone Prael. Th. T. 7. p. 332.

²⁾ Epist. 167. ad Rustic. Narbon.

³⁾ Litt. ad Episc. motul. dd. 16. Sept. 1788.

⁴⁾ Encyc. 29. Maji 1829.

(jure divino) által alapított és létesült, s ebben rejlik a házasság, és minden egyéb szerződés közti lényeges különbség.“

XVI. Gergely írja: „Emlékezzenek vissza a népek, hogy a házasság szent dolog.“¹⁾

IX. Pius pedig kárhoztatja a tételt, mely szerint pusztán polgári szerződés alapján is lenne köthető a keresztények közt valódi házasság.²⁾

1852. évi szeptemberhó 27-én tartott allocutiojában pedig így szólt: „Minden katolikus tudja, tudnia kell, hogy a házasság igazán, valóban egyike a Krisztus által rendelt ujszövetségi hét szentségnek, miértis a hivek közt nem lehet házasság a nélkül, hogy egyszersmint szentség is ne lenne. Következésképpen minden viszony, mely keresztény férfi és nő közt, a szentségen kívül, bármely polgári törvények szerint létrejön, nem egyéb, mint szennyes és kárhuzatos, az egyház által méltán utált concubinatus.“

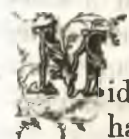
A házasság nem polgári szerződés tehát, hanem legfőlebb is valami szerződéshez hasonló cselekvénynek, vagy ha épen tetszik, szentségi méltóságra emelt természetű, vagy inkább erkölcsi szerződésnek (contractus naturalis v. moralis) mondhatnók.³⁾

¹⁾ Encyc. 15. Aug. 1832.

²⁾ Syllabus 73. tétele.

³⁾ Schwetz. Dogm. 3. k. 591. l. — Phillips. Lehrbuch d. Kirchenrechtes II. r. §. 267. p. 935. — Moy. Archiv d. kath. Kirchenrechts 1. k. II. fej. 519. l. — Taulier. Théorie raisonnée du Code civil, főnebb idézett helyén így ír: Provoqué (le mariage) par le desir, formé par la préférence, ennobli par l'attachement exclusif, c'est un contrat, dont la physionomie ne ressemble à celle d'aucun autre, car seul il embrasse des intérêts moraux bien plus, que des intérêts matériels.

Szentség és szerződés elválaszthatók-e?

időn a polgári házasság barátai látják, hogy a házasságról nem állithatják helyesen, miszerint az pusztán polgári szerződés, ugyanazon szórszálhasogató fufangossággal, melylyel a polgári szerződés nevet kikoholták, újabb fogást tesznek, s házasságban a szentségnek szerződéstől való elválasztását sürgetik.

E fogás valószínűleg aquinoi Tamás e tárgyra vonatkozó értekezésének félreértéséből, vagy roszakaratú elferdítéséből veszi eredetét. Ő ugyanis a házasság természetéről irván, azon megjegyzést teszi, hogy e tárgyat három nézpontból kell tekinteni, azon hármas célhoz viszonyítva, melyet Isten a házasság szentségének kitéűzött: az emberiségre, polgári társadalomra, és az egyházra nézve, s ezek szerint van szüksége háromféle törvényekre, melyek által céljai elérésére vezettség.

Az emberiségre vonatkozólag, mint a szaporodás eszköze, természeti kötelesség (*officium naturae*) s e részben a természet törvényei által kell vezetettetnie; második szempontból nézve a házasság célja a polgári társadalom java, s ennek valósitására polgári törvények vezérlik; végre az egyházat illető viszonyában egyházi elvek, intézkedések, s törvények segítik célhoz; azért az egyház szolgálói, a szentségek kezelői közbejöttével, kell köttetnie is.

De, folytatja tovább a nagy tudós, nem szabad azt hinni, hogy azért külön három szövetséget alkot; nem, itt csak egyetlen szerződés van, mely egyedül nézpontjainak viszonyai szerint nyer különböző elnevezést. ¹⁾

Tehát nem lehet elválasztani szentséget a szerződéstől, amint ezt magának a dolognak természete, a szentírásnak e tárgyra vonatkozó szavaiból lehozott következtetések, az egyház gyakorlata s az egyházfőknek nyilatkozata is bizonyítják.

Ugyanis, minthogy minden hívő, a keresztség szentsége által jogot és képességet nyer az élet körülményeiben, s így a házas frigyben is szükséges kegyelemhöz: ennek megnyerésére azon kölcsönös nyilatkozat, mely szerint a házasság köttetni szokott, s mely a házassági állapotra képesítetteknek ígért kegyelemmel összekötve van, már elégséges.

Valóban az egyházi rend szentségében is azon külső cselekvény, melylyel a szent hatalom átadatik, épen nem választható külön azon isteni működéstől, mely által a kegyelem adatik. ²⁾

¹⁾ Migne. Encyclopedie Theologique 10. k. 500 lap.

²⁾ Schwetz. Theol. Dogm. T. 3. p. 570.

Az egyház nem tartván szükségesnek határozni a fölött: kik a házasság szentségének kiszolgáltatói? a tudósok egyik része magokat az egybekelőket tartják kiszolgáltatóknak; másik rész azonban a papot.

Nézetünk szerint, föltéve, hogy a pap kiszolgáltatója a házasság szentségének, ez esetben sem lehet szentséget a szerződéstől elválasztani. Ez ugyanis csak akkor volna lehető, ha a jegyeseknek kölcsönös nyilatkozata a pap nélkül már magában elég lenne a házassághoz, már pedig ez épen a föltét szerint nem áll, mert ha a házasság szentségét a pap szolgáltatja ki, ő rathabeálja a szerződést e földön, mely az ő közbejötté nélkül nem történhet, vagyis a szerződés akkor jön létre, midőn a házasság szentsége kiszolgáltatik, e szentség pedig épen a pap által szolgáltatik ki: úgy annak közbejötté nélkül nincs szentség, nincs szerződés. ¹⁾

De vegyük a második esetet, mely szerint a házasság szentségének kiszolgáltatói magok a házaselek. A szentséget itt sem lehet elválasztani a szerződéstől.

Ugyanis az egyház tana, Krisztus rendelése, s a dolog természete szerint akkor jön létre a szentség, midőn a kellőleg képesített anyaghoz járul az alak, s a szentség kiszolgáltatói szándék.

A házasság szentségét tehát akkor létesítik a felek, midőn egymásnak teljes átengedése (anyag) mellett a kölcsönös megegyezést (alak) kijelentik.*)

¹⁾ L. Perrone. De Matrim. 1. k. 168. l. — Berardi. Commentar. T. 3. Diss. 1. A. 3. p. 27.

*) A házasság szentségének anyagára és alakjára vonatkozólag többféle nézetnek enged helyet az egyház, némelyek anyagnak tekintik magokat a személyeket, alaknak a megegyezést jelentő szavakat, mások anyagnak a kölcsönös akaratbani

De épen ez hozza létre a szentséget és szerződést is, tehát szentség a szerződéstől, mint dolog a dologtól, a keresztény házasságoknál el nem választható, ugyanazok lévén a tényezők mind a szerződésnél, mind a szentségnél. ¹⁾

Érvünkben csak az anyagnak s alaknak együtteségéről szólván, mindegy, bármelyik nézet fogadtassék el.

A kölcsönös megegyezés kijelentése az, mely a belső akaratot nyilatkoztatja ki, s mely által egyszerre jön létre a szerződés s a szentség. A kölcsönösen tett nyilatkozathoz Krisztus rendelése szerint járul a kegyelem, s ezen egyetlen pillanat létesíti a szerződést és szentséget... a házasság szentségét. Egyetlen működő erő létesíti itt mind a szerződést, mind a szentséget, ez tartja együtt mindkettőt úgy, hogy vagy mindkettő létesül, vagy egyik sem. ²⁾

Itt ismét teszünk egy mellékes megjegyzést arra nézve, hogy ha egyedül a jegyesek hozzák létre a szerződést és szentséget. itt semmi szerepe nincs az egyháznak, úgy hogy a szerződést létesítvén, a szentséget is egyszerre kiszolgáltadják.

Ujra csak azt jegyezzük meg, hogy a házasság, mint szerződés és szentség egyszerre létrehozásáról az ehez szükséges képesség fölött itélni s rendelkez-

megegyezést, alaknak az akaratot kifejező szavakat, sth. Lásd a házasság szentségéről fejezetben.

¹⁾ Perrone. De Matr. 1. k. 172 lap.

²⁾ Phillipps. Lehrbuch d. Kirchenrechts 5. B. Kap. 2. III. p. 940. — Kutschker. Eherecht 28 l. — Muzzarelli. Del contratto del matrimonio in quanto sacramento. T. 8. p. 200. — Schulte. Lehrbuch d. Kirchenrechts II. r. 3. k. 125. §. p. 339. — Ferraris. Pr. Bibl. PP. Matr. Art. 1. n. 16. — Stahl. Rechtsphilosophie 1. 427 l.

ni az egyház dolga, s ezt épen úgy megteheti, mint szerződéseknél a világi hatóság.

Valamint az egyezkedési akarat akkor leszen joggal és kötelességekkel bíró szerződéssé, midőn hatóság által követelt kellékei meglévén, mint ilyen ratificáltak: épen úgy akkor jó egyszerre létre a szentség és szerződés, midőn az egyház, mint szentségek őre s kezelője által igényelt kellékek meglévén, a házasság érvényre emeltetik.

Fölemlithetünk újabb érvet a szentség és a szerződés elválaszthatlansága mellett, a más szentségek-nél is létrejövő, ha úgy nevezzük, szerződések analogiája alapján.

Tudjuk, hogy a keresztségben frigy létesül a megkeresztelt s az egyház között; az egyházi rendnél a fölszentelt és az egyház, illetőleg Krisztus között, s vajjon ki jön azon gondolatra, hogy e szerződéseket a szentségtől elkülönítse? amint a keresztség föladatik, érvényre lép a frigy; amint az illető fölszenteltetik, áll a szerződés; amint a házasság szentsége kiszolgáltatik, megvan az egyesség, mely azon kívül nem létesülhet. Szentség létesíti a szerződést minde-nütt, s egyik a másik nélkül csak eszményileg kép-zelhető. ¹⁾

Azonban az ügy teljes eldöntése egyedül a szent-ségek szerzőjének, Krisztusnak intézkedésétől függ. Ő sz. Máté evangéliumának XIX. részében azt mondja, hogy mindazon házasság, mely egyházában az Isten által eredetileg szerzett szövetség mintájára köttetik, feloldhatatlan, mert szentség. Az apostol pedig ²⁾

¹⁾ Schwetz. Theol. Dogm. T. 3. p. 550. — Moy Archiv. 1. kath. Kirchenrecht 1. B. V. k. p. 531.

²⁾ Ad Ephes. 5.

szinte általánosan hirdeti, hogy Krisztus által megszentelt azon természeti egyesség a szentség, mely az Úr s egyháza közti feloldhatlan viszonyt jelképezi.

Krisztus tehát nem ismer egyházában más házassági szerződést, mely egyszersmind szentség, az apostol pedig mindazon házassági szerződést, melyben az általa kijelölt tulajdon megvan, szentségnek ismeri.

Mint a tudós Perrone magyarázza: ¹⁾ A házasság szentsége azon természeti szerződésből áll elő, mely Krisztus rendelkezése következtében kegyelemmel láttatik el; ez pedig nem más, mint egyenesen a felek kölcsönös szerződése, vagyis azon házassági egyesség, melyet az édenben ős szülőink között maga az Isten létesített. A szerződés tehát csakis a szentséggel jön létre.

Vagy más szavakkal: ugyanazon egyesség lett szentséggé Krisztus által, melyet Isten kezdettől fogva elrendelt. Márpedig azon házasság nem volt más, mint ős szülőinknek szerződés szerinti egyesülése. S ezen szerződés szerinti egyesülés képezi műökát (rationem sacramenti) a Krisztus által rendelt házasság szentségének, melyet elválasztani tőle nem lehet.

Magok a szentatyák a szerződésnek szentségtől elválaszthatlanságát jelentik az által is, hogy a hívek házasságát már magokban szentségeknek mondják, s a pap imáinak s áldásos könyörgéseinek nem látszanak nagyobb hatályt tulajdonítani, mint egyéb egyházi imáknak s áldásoknak t. i. hogy az Isten kegyelmét kérve nyerhetik, nem pedig eszköz gyanánt szerzik. ²⁾

¹⁾ Perrone. De Matrim. 1. k. 170 l. — V. ö. Religio 1867. 31. sz. 1. félév.

²⁾ Cf. Schwetz. Theol. Dogm. 3. k. 571. l.

Mi volt az egyháznak gyakorlata s tana e téren, könnyen beláthatjuk, ha a történelemre csak egyetlen futó pillanatot vetünk.

Már az úgynevezett clandestina, vagyis ünnepélyesség nélkül kötött házasságok, melyeknél a napjainkban szokásos papi áldás, s Magyarországon divó esküforma az egyház hallgatás által nyilvánított engedelméből nem használtatott, amellet tanúskodnak, hogy az egyház gyakorlatilag tanította, miszerint a házasságban a szentség és szerződés elválaszthatlan, különben nem engedhette volna, hogy a szerződés-szerűleg egyesült felek szentség nélkül együtt éljenek.

Ha egyházunk őskorából épen e tárgyra vonatkozó expresse idézeteket nem hozhatunk, az onnan van, hogy még akkor szerencsés volt egyházunk a polgári házasságféle monstrumokat nem ismerni, a Launoy, Nuytz et comp.-féle emberek még azon semiségben szunnyadozván, honnan az egyház tana s a házasság szentsége elleni érveiket nem régen merítették.

A florenczi zsinat ¹⁾ mondja, hogy a házasság tényező oka törvény szerint a közmegegyezés, mely a jelenre vonatkozó szavak által fejeztetik ki. E határozat szerint a házassági szerződésnek és szentségnek ugyanazon tényező oka van.

A trienti zsinat 24. ülésében kettőt fejezett ki: a) hogy Krisztus az ő szenvedése által nekünk kegyelmet nyert, mely a természetes szerelmet tökéletesíti s a házasság föloldhatlanságát létesíti, s b) hogy épen e kegyelemnél fogva a keresztyének házassága

¹⁾ Harduin. Act. Conc. T. 9. c. 440. Causa efficiens matrimonii generaliter est consensus de praesenti expressus.

minden egyéb korszak, népek s vallás házasságfrigyénél végtelenül tökéletesebb s főnségesebb.

E tanításból kitűnik, hogy a házasság szentségében a természetes szerződés megszentelve, érvényesítve, s elválaszthatlanul egyesítve befoglaltatik. ¹⁾

Ugyancsak e zsinat a volt clandestina házasságokat igazi s erősített (rata) házasságoknak nevezi. Ratum kifejezés pedig az egyháznak szokott irálya szerint a hiveknek Isten által helybenhagyott oly házasságairól használtatik, melyek szentségi jelleggel és méltósággal bírván, föloldhatlanok. Mert mint III. Incze pápa mondja, lehetnek a hitetlenek közt is igazi házasságok, bár egyházilag nem erősítettek (rata) a hivek közt pedig igazi és erősített házasságok kötettek. ²⁾

Ha pedig a clandestina házasságok, melyek pap és minden külsőség nélkül, pusztán szerződésileg létesültek, érvényes házasságok voltak; ugyanazon tény, mely által a házasság szentsége létre jön, azon tényről, mely a szerződést létrehozta, nem lehet különvált.

E nézet uralkodott a trienti zsinatban összegyűlt atyák közt is, mint Pallavicini bizonyítja, ³⁾ s a többi közt Constantinus Bonellus püspök e véleményből, mint általánosan elfogadott elvből, okoskodott.

A trienti zsinat továbbá mondja: Ha valaki állítja, miszerint a házasság nem egyike igazán s valóban az evangéliumi hét szentségnek, átok legyen. Hogy a gyülekezet e canonban a matrimonium szó alatt nem a papi áldást, hanem a házasság szentségét

¹⁾ Schulte. Eherecht. p. 339.

²⁾ E. 7. Quanto. Decr. Greg. IX. l. 4. t. 19.

³⁾ Pallavicini. Hist. Conc. Trid. l. 20. c. 4. n. 1.

értette, mely az által keletkezik, hogy a házasulandók kellő alakban, szerződészerűleg nyilvánítják kölcsönös megegyezéseket, kitűnik többi közt ama hittani bevezetésből, melyet a zsinat szokása szerint a cánonok elé is igtatott. Ott ugyanis, miután a házasságnak paradicsombani létrehozataláról, egységéről s fölbonthatlanságáról, s végtére azon kegyelemről értekezett volna, melyet Krisztus szerzett, ezeket mondja: Miután a házasság az evangéliumi törvényben a hajdani szövetségektől a Krisztus által nyert kegyelemnél fogva áll fölebb, méltán taníták szent atyáink, a zsinatok s az egész egyházi hagyomány folytonosan, hogy az új szövetség szentségeihez tartozik.

Miről a gyülekezet itt értekezik, s mi az új szövetségben szentség méltóságára emeltetett, az már a paradicsomban létezett, egy és fölbonthatlan szerződés volt, de a kereszténység előtti időkben szentség nélkül szűkölködött, melyet csak Krisztus szerze meg neki.

Végre, kell, hogy minden keresztény katolikus előtt fontossággal birjon az egyház látható fejének e részbeni irányadása.

IX. Pius 1852. évi septemer hó 27-én tartott allocutiojában így szólt: „Mit sem szólunk azon szándéklatról, melyet az újgranadai köztársaság nyilvánított, s mely a házasság szentségének titkát, méltóságát s szentségét teljesen megvetve, annak alapítását s természetét egészen mellőzve, s az egyháznak e szentséget illető hatalmát lenézve, a már elítélt eretnekségi hibák nyomán a katolika egyház tana ellenére fölállított, hogy a házasság csak mint pusztá polgári szerződés tekintessék, s különféle esetekben a tulajdonképeni elvásztás szentesitessék, s minden házassági ügyek a világi hatóságok elé vitessenek s

azoktól ítéltessenek. Holott minden katolikus tudja, tudnia kell, hogy a házasság igazán s valóban egyike az evangéliumi törvény hét szentségének, melyet Krisztus Urunk alapított, s azért a hivek közt nem lehet házasság anélkül, hogy egyszersmind szentség is ne lenne.“¹⁾

Ily szavakkal találkozunk az 1864-ik évi december hó 8-án kibocsátott pápai körlevél VIII. §. II—66 pontjában, hol az egyház feje így ír: „A házasság szentsége nem mellékes járuléka a szerződésnek, és nem választható el attól, s maga a szentség nem áll csupán és egyedül a házassági áldásban.“²⁾

Hasonlóan hangzik IX—73. pont: „Csupán polgári szerződés erejénél fogva a keresztények közt nem állhat fön igazi házasság, és igaz az, hogy a keresztények házassági szerződése vagy mindig szentség, vagy hogy a szerződés semmis, ha a szentség kirekesztetik.“³⁾

A katolika egyház feje szól itt, s ki ezen egyháznak alázatos gyermeke, és igaz hive, e szavak előtt tisztelettel kell meghajolnia.

Roma locuta; causa finita. . . .

E tárgyra vonatkozólag számos, sőt számtalan érvet hozhatnánk még föl, de megelégszünk ezekkel, s a tovább vizsgálódní olajtót Gerdil bibornok „Trattato del matrimonio“ című jeles munkájára figyelmeztetjük, melynek bevezetésében e tárgy épen oly

1) Civiltá Cattol. a terzo. 1852. v. 11. p. 252.

2) Cf. „Ad Apostolicae“ 1851 aug. 22.

3) Cf. „Ad Apostolicae“ 1851 aug. 22. — IX. Pius levele a szárdkirályhoz 1852. Sept. 9. — „Acerbissimum“ Allocutio Sept. 27. — „Multis gravibus“ Alloc. 1860. Dec. 17.

mély tudománnyal, mint részletező bőséggel kifejtetik. ¹⁾

A keresztények közti házasság tehát senem pusztán polgári szerződés, senem választható el szentségtől a szerződés, s azért nem tartozott, s nem tartozik soha jogosan a világi hatósághoz, mint létesítőjéhez s bírójához.

¹⁾ Gerdil, Trattato del Matrimonio. Roma, 1809. XV. köt. 3—50. l.

A házasság a vallás körében.

házaság kezdettől fogva a vallás köréhez tartozónak tekinteték, erről, mint történeti tényről, ép oly fényes, mint hiteles adataink vannak.

Legrégibbek és leghitelesebbek az őskorra vonatkozólag Mózes könyvei, melyek hamisítatlan s alig néhány jámbor ajkon átszarmazott sz. hagyományok nyomán kimutatják ¹⁾ hogy a házasság eredetében Isten, a vallás szerzője, által alapított, s az Exodusnak ugyszólván minden fejezete a mellett tanuskodik, hogy a patriarchalis korban a házassági ügyek a családfőkhöz, kik egyszersmint a kinyilatkoztatott vallás papjai voltak, tartozának.

Ők kötötték a házasságot, ²⁾ ők adtak jogokat a férjnek, nőnek, gyermekeknek, ³⁾ kétségkívül az isteni

¹⁾ Genesis c. 2, 3.

²⁾ Genes. 24.

³⁾ Példaul Jákob, Izsák.

törvények alapján. Nálok az egyházi s polgári hatalom egyesítve volt, s a szokásos szertartások, áldozatok, imák, melyek a frigykötéseknél alkalmaztattak, arról tanuskodnak, hogy a családfők ilyenkor, mint a család papjai működtek. ¹⁾

Amint a Leviticus és Deuteronomium alapján az egyházi ügyek szabályoztattak, a házasságot ezentúl egyedül a zsidó egyháznál találjuk, egész Krisztusig, ki a Schamai, Hillel s egyéb, az egyház hatalma alatti tanítók különféle nézeteit mellőzve, isteni tekintélyével s hatalmával a házasságot szentségi méltóságra emelte, s a ker. egyház kezeibe letéteményezte.

A babyloniaknál minden nőnek életében legalább egyszer ülnie kellett Mylitta templomában mindaddig, míg az oda sereglett idegenek közül valamelyik egy pénzdarabot nem dobott a nőnek, annak jeletül, hogy a nőt elvenni ohajtja. ²⁾

Chinaiaknál az ifjak az ősök templomában szokásos Guan-li (főveg csere) és Zsi-li (fátyolozás) által házasságra képeseknek jelentetvén ki, bizonyos idő elmúltával áldozatok és egyéb szertartások között a templomban adattak össze. ³⁾

A perzsáknál Parsismon rendelete szerint az eljegyzett ifjak kötelezve voltak jegyeseiket a mობednek, azaz papnak bemutatni, s ez különös áldás-kivánatokat szertartásközben mondott el fölöttök. ⁴⁾

A görögöknél részint a menyegző előtti napon

1) Gózon y. A házasság kérdése. 1. szak. 1. fejt. 4 l. — Jah n. Archaeol. 1. Th. II. B.

2) Welcker. Staats-Lexikon 4. k. 171. l.

3) A Residence among the Chinese. 9. l. — Arbeiten der russischen Gesandtschaft zu Peking über China 1. rész. 234. l.

4) Gózon y. A házasság kérdése II. fejt. 11.

Junonak, kit a házasságkötésre ügyelő istenasszonynak hittek, részint menyegző napján Venusnak és a Gráciáknak áldozatok tétettek a házasság megszentelése végett. ¹⁾

Az egyiptusiaknál néhány templom vala kijelölve, melyekben az egybekelések a szülők előtt történtek. Leghíresebb ily templom vala Heliopolisban, hol közhiedelem szerint, ha valamely házaspár egybekelt Isiboe bálványa előtt, minden veszedelemtől mentve volt életében, s a lélekvándorlás alkalmával is mindig egyenlő állapotba jutottak a felek.

Kik Apis előtt egyesültek, azoknak hosszú élet ígértetett, erő s gazdagság.

A kereskedők s mesteremberek ha Ibisz pártfogását kérték, nagy szerencsére számíthattak. ²⁾

Az indusoknál különösen minden házassági ügy a bonzokat illeti. Az egybekelés nyolcféle vallásos szertartás szerint történik, s ami épen oly sajtáságos, mint egyetlen a maga nemében, ők nyilatkoztatják ki bizonyos jós jelek nyomán, hogy az elhúnyt férfi ohajt-e társával továbbra is együtt maradni, s ha a frigy megtartása tovább is követeltetik, a szegény nő vagy máglyán égettetik meg (olykor szolgálival együtt), vagy férjéhez a sirba elevenen temettetik. ³⁾

Maga Plato sürgette, hogy: Festi dies quidam erunt legibus constituendi, in quibus sponsos et sponsas congregemus, et sacra et hymni, qui nuptiis illis convenient, instituantur. ⁴⁾

¹⁾ Gaya. Cérémonies Nuptiales de toutes les nations. (Hága 1581.) II. r.

²⁾ Jacobs. Abhandlungen über Gegenstände des Alterthums. Leipzig 1030. 1. köt. 215.

³⁾ J. Barrow. „Travels in China etc.“

⁴⁾ Plato. De republica, libro V. p. 489.

Tacitus ¹⁾ írja Augustusról, hogy megkeresé a papokat, miszerint házassága helyes legyen. Majdnem ugyanazon szavakkal írja le ez eseményt Dio Cassius is. ²⁾

Juvenalis említést teszen a házasságnál szereplő papságról. ³⁾

Virgil leírja ⁴⁾ hogy a házas frigynél imádkozás használtatott.

Cicero állítja Metalláról ⁵⁾ hogy ősi mód szerint házasság alkalmával a szent helyre, a cellumba ment.

Gay a ilyest bizonyít a gallokról s más nemzetekről: *Cérémonies nuptiales de toutes les nations.* (Hága 1581) című munkájában.

A rómaiak több oly istent tiszteltek, kiktől a jegyesek szerencsét s oltalmat vártak. A menyegzői fáklyák, koszorúk, kiváltképen pedig az ugynevezett *confarreatio* (összekenyerezés), valamint elválás esetében a szétkenyerezés, mely ünnepélyes szertartások közt történt, mind megannyi bizonyságok arról, hogy a rómaiaknál is a vallás befolyása alatt állt a házasság. Ha egyenetlenségek támadtak a felek közt, a szerencsétlen hiteseket jóbarátaik, rokonaik s magzataik, ha voltak, nem a *forum* ra, nem a *praetor* elé, hanem a templomba kísérték a kibékéltető Junónak

¹⁾ Annal. libr. 1, 10.

²⁾ Hist. Libr. 48. n. 14.

³⁾ Satyra 10.

⁴⁾ Virgil. Aeneid X. 39. ugyanezen műve 4-ik könyvének 55-ik s köv. versciben leírja a segélyül hívott isteneket, s a szertartást: „Principio delubra adeunt, pacemque perras exquirunt; mactant lactas de more bidentes, frugiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo. Junoni ante omnes, eni vinela jugalia curae.“

⁵⁾ De divinat. l. I. c. 6.

oltárához, ott mindenre, ami szent, kérték őket, hogy lemondván roszt életökről, el ne válaszzák azt, mit a természet és társadalom, ég és föld egybekötött. ¹⁾

Ime az egész ó és középkor a mellett teszen bizonyosságot, hogy a házasság általában mint szent dolog tekintetik, mely ennél fogva az egyházhoz, a pap-sághoz tartozandó.

S hihető-e hogy, úgyszólván, az egész emberiség tévedett ily természetes, majdnem empirikus igazság fölött a világ teremtése óta, s Waldo, vagy Luther, vagy Napoleon találta föl a lapis lydiust?!

A polgári házasságnak rövid történetéből alkalmunk lesz megismerni, hol? kik? mikor és miért rablák meg az egyházat házasságot illető jogaitól? Látható innen, hogy e tévedést is épen úgy nem a fölvilágosult, józan észnek, mint inkább az elfogult szívnek kell tulajdonítanunk. Oh az ész föltalálja mindazt a katholicismusnak már ősi szervezetében is, amire szüksége van, csak a szív, a szív szokott nyugtalankodni; annak van szüksége legtöbbször, vágynak hizelgő új törvényekre, vagy mellőzésére, helytelen magyarázatára, s ha ez nem lehet, lábbal tapodására oly törvényeknek, melyeket az alkotó keze irt az emberi szívbe, melyek előtt a természet hódolva hajol meg, melyeket a józan ész a tapasztalással együtt helyeseknek, méltányosoknak, igazaknak, szépeknek s jóknak talál.

A házasság a világ legnagyobb tanítója által már tizenhét század előtt oly hit- s erkölcs-tani alapelvekre helyeztetett lényegét tekintve, hogy az emberi-

¹⁾ Carrion Nisas. Discours prononcé sur le projet de loi relatif au Divorce Code civil T. 1. — Gózon y. Házass. kérdése 12. lap.

ség minden erkölcsi, társadalmi, észjogi követelményeinek képes megfelelni örök időkre. A waldensek, ujitók s egyéb feleközetek, melyek a házasságot illetőleg is téves nézeteket fogadtak el, olykor ugyan a kevély ész, de legtöbhnnyire a szenvedélyektől lángoló szív, eme valódi ignis fatuus után mentek... mentek és tévedtek. S nem ez történt a polgári házasságot illetőleg is? Szóljanak a tények.

Az egyház törvényhozói hatalmát a házasságot, különösen az akadályok megalapítását illetőleg legelőször a lyoni eredetű Waldo Pétertől származott és nevezett Waldensek támadták meg a 13-ik század elején ¹⁾ miértis későbbben a párisi egyetem a lutherféle tanok közt e tévelyre is találván, azt mint a waldensek kárhoztatott hibáiból származót, bélyegzé meg. Alig folyt le e század, s mit a kevély emberi ész a római sz. szék bántalmazásának tekintélye megtámadására kigondolt, csakhamar fölhasználta a szenvedélyek által vezetett önző szív. Bajor Lajosnak több kellemetlensége levén a római udvarral, hosszú időn át megszüntette az érintkezést az egyház fejével, s számos ügyet maga döntött el, melyek az ő joghatósága alá nem tartoztak. A cseh király fiának, Jánosnak házassága, melyet karinthiai Margit hercegnővel kötött, szerencsétlenül ütven ki, Margitot fia részére megnyerte, s a házasságot saját uralkodói tekintélyével megkötöttnek nyilvánította; ez egyetlen ténye által kettős jogtalanságot követett el Lajos az egyház iránt, midőn törvényes férj életében a nőt fiának adta, s midőn a fia és Margit közt levő vérségi harmadik fokból származó akadály-

¹⁾ Cfr. Wouters. Hist. Eccl. Tom. II. p. 251. — Roskoványi. De Matrimon. T. 1. p. 2.

tól önnön tekintélyével dispensált. (?) A vallási folytonos villongások sem voltak képesek annyira lekötöni a kereszténység jobb részének figyelmét, hogy azonnal hangos és tetteleges roszalás ne követte volna a vakmerő lépést. Számosan emeltek tollat az egyház jogait gyakorolni merő koronás fő ellen, mely az igazság e lelkesült harczoaival szembeállítani csak két bérencet tudott: Ockam Vilmost és Patavi Marsilt, ¹⁾ kik fizetett emberei voltak.

Ily viszonyokban találta ez ügyet a XVI-ik század ujító szelleme, melynek utját már több eretnekiség előkészíté. A házasság szentségi méltóságát egyenesen megtámadni még eddig nem mert senki, s így méltán mondhatjuk, hogy valamint számos más hibás szülött, úgy a szentségi méltóságtól megfosztott polgári házasság is creaturája azon reformationnak, mely ha egyébben nem volt következetes, bizonyára következetes volt az ily tévedésekben. ²⁾

Ha nem szentség a házasság, úgy nem egyéb profán szerződésnél, úgy nem az egyházhoz, hanem a világi forumhoz tartozik, úgy nem egyházi, hanem világi törvények szerint köttetik és oldatik; ez mind természetes következménye a házasság profanizálásának, melyet a protestantizmus magáévá is tett. ³⁾ Mily magasztos, költői iránylyal (!) élnek Luther és Calvin; ⁴⁾

¹⁾ E tárgyra vonatkozó műveik Goldast Menyhértnél olvashatók. Megjelentek Franciaországban 1614.

²⁾ Bossuet. Histoire des variations. liv. XI. §. 107.

³⁾ Carillo. Istituzioni delle leggi civili nel regno di Napoli 1853. I. k. 294. s köv. lapjain e tárgyat bővebben fejtegeti.

⁴⁾ Luther. De captiv. Babil. T. 2. f. 81. p. 2. Wittenb. — Calvin. Instit. l. IV. c. 9. n. 34. p. 955. Genf.

mint tépték le a házasság ősi nymbusát Stryck, Chemnitz, Odelem, úgy hogy az emberiség megszentelt bölcsőjét a világi hatalom játékszerévé tették. ¹⁾

A XVII-ik század első éveiben de Dominis, spalatói érsek, elhagyván a katholika egyházat, nagy buzgalommal védte a profán házasságot, De republica Christiana című munkájában. Itt is nem az ész, hanem a szív működött! A protestantismus terjedésével kezdtek elvei beszivárogni Franciaországba is.

II. Henrik, francia király, az 1556-ban kiadott híres „Decretum Blesense“ számos hibái közé a házassági ügyeket illető pontokat is befogadá, melyeket a polgári hatóság köréhez tartozóknak lenni ítélte. A tudós világ egyhangulag tiltakozott a merény ellen, s nem nyugodott meg előbb, csak akkor, midőn Cabassut és Blondeau oda csürték-csavarták a dolgot, hogy elhitetheték a világgal, miszerint a kérdéses decretumokban nem a házasság lényegéről, hanem csak külsőségekről, különösen a polgári hatósághoz tartozó azon büntetésekről van szó, melyek a rossz házásokra szabvák. ²⁾

XIII. Lajos 1629-ik évben megújítván az említett decretumokat, a papság nagyon megütközött azon határozatban, hogy a szülők tudta nélküli házasságok érvényteleneknek tekintetnek, s a még azon

¹⁾ Neue theologische Zeitschrift VIII. évfolyam. 1835. 1. k. 102. l. Diese Erscheinung (dasz die Ehegesetzgebung der Kirche entriszen wird) gehört mit unter die unseligen Früchte des Protestantismus, welcher die Ehe ihres höhern Characters entkleidet, sie der Kirche entzogen, und ganz und gar den weltlichen Machthabern überantwortet hat.

²⁾ Lásd Roskoványi. De Matr. T. I. p. 6. — vagy Bibliotheca canonica „Mariage“ szavát 84. l.

évben tartott párisi gyűlésen figyelmeztette és kérte a királyt, hogy határozatát módosítsa, mit a király meg is tett. ¹⁾

Gaston herceg, Margit, lotharingi hercegnővel egybekelvén, Lajos király ismét utána kapott kedvenc eszméjének a házasságai befolyást illetőleg, de most sem több szerencsével mint előbb. Kijelenté, hogy Gaston házassága érvénytelen. A papság 1635. júl. 7-én összejövén, megkeresé a királyt, motiválná a házasság megsemmisítését. A király, kit leginkább az bántott, hogy a házasság az ő tudta nélkül kötött, midőn a papság magatartását látná, kijelenté, hogy azon okból tekinti semmisnek Gaston házasságát, mert az ő megegyezése nélkül kötött, holott pedig a királyi vérből származók házassága, csak a király tudtával létesíthető érvényesen. A gyűlés ebben megnyugodott, s különösen hangsúlyozva az ecclesiastica auctoritate munita consuetudo kifejezést, Gaston házassága érvénytelenségét aláírta. ²⁾

A XVII-ik század második fele volt tanuja azon gyászos merényeknek, melyeket Launoy János párisi tanár kezdett meg „De regia in matrimonium potestate“ című munkájával. Állításainak csak vakmerősége nagyobb alaptalanságánál. E munkában állítani merte, hogy a házasság bontó akadályainak megállapítása annyira tulajdon és természetes (native) jognál fogva illeti egyedül a királyokat és polgári hatóságokat, miszerint az egyház abba nem is avatkozhatik, csak bitorlás, vagy a világi ha-

¹⁾ Rerum et Decretorum Cleri gallicani T. 3. — Natalis. Dogmatica. l. 2. de Matrimonio c. 2. art. 3.

²⁾ Memoires du Clergé de France. Tom. 5, part. 3.

tóság türelme és engedménye folytán ¹⁾ Vakmerőségében a nevetségességig megyen, midőn állítja, hogy a trienti zsinat 24. ül. 4-ik szabályában előforduló „Ecclesia“ szó alatt, melynek a gyűlés a házassághoz jogot tulajdonítja, a királyokat és fejedelmeket kell érteni! Launoyt teljesen tönkre tette a józan világ előtt Gerbais. ²⁾

S ki hinné, hogy ily alaptalan, sőt nevetséges elvek az ujdonságokon mindig kapkodó franciák közt több helyen, az egyház ellen ez időtájban minden alkalmat felhasználó németeknél pedig majdnem általában kedvező fogadtatásra találtak. Az ügyvédek s canonisták egész táborra kelt föl az egyháznak, házasságra vonatkozó jogai ellen; sokáig húzódott a dolog s a sok vajadás után megszületett a polgári házasság, melynek bölcsőjénél II. József és I. Napoleon mosolygó arccal, az egyház pedig könyes szemekkel állott.

1783-iki év Január 16-án jelent meg II. József házassági pátense, melyben szentséget a polgári szerződéstől megkülönböztetvén, amazt az egyházhoz tartozónak vallja, ezt pedig egyedül a polgári hatalomnak tulajdonítja a házasság bontó akadályait fölállító joggal együtt. A házassági ügyeket tehát a polgári ítélőszékhez utasítja; új akadályokat állít, régieket dönt, s a házasság érvényességét minden pápai dispensatiótól függetlenné teszi. ³⁾

¹⁾ Lásd Roskoványi de matrim. T. 1. §. 7. p. 7.

²⁾ Traité du pouvoir de l'Eglise, et des princes, sur l'empêchement du Mariage. Paris 1690. című munkájában.

³⁾ Josephinismus és a legújabb cs. rendelvény. Bécs, 1851. 19. l. — Patent in Ehesachen; olvasható egész terjedelmében ily című munkában is: Vollständige Sammlung

E pátens azonban, sok ujító nagy fájdmára, csak hét évet élt, s szerzőjével együtt sirba szállt, hogy mint a phönix, még merészebb cifrázatu tollakkal kiemelkedjék hamvaiból a forrongó Franciaországban, hol csakugyan mintegy a forradalom lángjaiból túnt elő.

Az 1789-iki nemzetgyűlésben egyenesen kimondatik, hogy a házasság pusztán polgári szerződés gyanánt tekintendő ¹⁾ s 1792. évi sept. 20-án a törvényhozó testület már törvénycikket is alkot, melyben az elválasztásokat könnyítvén, többi közt eszavakat is kiemeli: le mariage n'est, qu'un contrat civil. ²⁾ Erre következtek a Code civil 63, 64, 75, 76, 165—169. §§. melyekben elrendeltetik, hogy a házasságnak a községi elüljáró vagy ennek helyettese által kétszer kell kihirdettetnie, és pedig vasárnapon a község háza előtt. Leiratik az egész eljárás, hogyan menjen végbe e pusztán polgári szerződés, t. i. a kétszeri kihirdetés után a jegyesek kitűznek egy napot, melyen a polgári hatóság feje előtt négy tanuval megjelenvén, ott a Code civil házasságra vonatkozó cikkei előttök felolvastatnak, s a férj és nő kölcsönös jogai tudtokra adatnak. Ekkor ünnepélyesen kijelentik a jegyesek egybekelési szándékukat, mire az elnök kimondja az „au nom de loi“ a törvény nevében kötött házasságot.

A 191-ik §. kijelenti ³⁾ hogy minden, nem nyilvánosan s az illető polgári hatóság előtt kötött házasság érvénytelen és semmis, s mind a felek,

aller Verordnungen und Gesetze Joseph's des II. Wien 1788. a 3-ik részben.

¹⁾ Nougarede, Histoire des lois s. l. mariage II. p. 357.

²⁾ L. Code civil. 1792. sept. 20. ülés.

³⁾ Code civil art 191.

mind utódaik által minden fórum előtt ilyesekül tekintendők. Senki nem igényelheti magának a házastárs nevet, nem számolhat a házasság polgári jogaira s előnyeire, hacsak a világi hatóság által kiállított házassági kimutatvánnyal nem bír.¹⁾ Az egyház szolgáinak büntetés terhe alatt megtiltatik, hogy a szertartásokat a polgári szerződés megkötése előtt alkalmazzák,²⁾ megengedi azonban a törvény, hogy a polgárilag megkötött házasság után az egyház áldását is kérhetik a házasfelek.³⁾

Az így körülírt polgári házasság részint teljesen megtartva, részint némi módosításokkal csakhamar bevitetett a Franciaországhoz tartozott német földre is, továbbá a Westpháli királyságba⁴⁾ Bajorországba⁵⁾ Belgiumba⁶⁾ s több apró némethercegségbe, melyek kicsinységöket, úgy látszik, merényeik nagyságával akarák ellensúlyozni, s szerencséseknek érzék magokat, hogy Franciaországnak uszályhordozói, s tapsoncai lehettek.

Angliában 1836-ik évig a jegyesek köteleztettek az állam-egyház papjai előtt megkötni a házasságot. Ekkor az ugynevezett disszenterok, különösen a quackerek panaszt emeltek, hogy ők lelkiismeretök parancsa ellenére nem jelenhetnek meg más vallás papsága előtt. A canterbury érsek ugyan e részben adhatott már előbb fölmentést egyes esetekben, de

¹⁾ Code civil art. 194.

²⁾ Code pénal art. 199. 200.

³⁾ 1792-iki törvények VI. tit. 8. §.

⁴⁾ Thesmar. Commentar. des franc. Civ. Gesetzbuches. I. k. 25. l.

⁵⁾ Edict vom 8. sept. 1808. §. 18.

⁶⁾ Verfass-Urkund. v. 1831. Pölitz. Samml. der europ. Verfass. 2. k. 238. l.

csak az 1836-ik évi august. 17. (6, 7, Will. IV. c. 8.) behozott polgári házasság nyomán engedtetett meg, hogy ezután minden vallásfelekezet hívei csak az erre kiküldött világi hatóság (Registrars) előtt tartozik megjelenni; többire nézve pedig tetszésökben áll, hogy saját papjaiktól áldást kérjenek. ¹⁾

A vegyes házasságokra nézve még nem régen is ²⁾ divatban volt, hogy csak anglikán paptól volt szabad áldást elfogadni a registrar előtt megkötött polgári házasságra.

Az angol alsóházban Chambers javaslatot olvasott föl az első foku sógorságbóli akadály eltörlesztését, s az elváltasszások megszorítását illetőleg, mely elfogadtatott. ³⁾

1857-ik évi augustus 28-án alapított az úgynevezett „Court of divorce and matrimonial causes“ mely mindennemű házassági ügyekben ítéletet hoz.

Portugalliában szinte jelenkezik e modern Medúza-fő, egyelőre csigaként csak szarvait üti ki, tapogatózva, vajjon a gyászosan terjedő communisticus, szabad-kőműves, s közönyösségi elvek előkészíték-e már annyira a kedélyeket, hogy a polgári házasság nagyobb szerű ellenkezéssel nem fog találkozni? Az első kísérlet nem igen jól ütött ki. Amint a polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslat eszméje megpendült, a nemzet katolikus érzülete a legélénkebben kezdett nyilatkozni. S a l d a n h a herceg

¹⁾ Perrone de matrimonio T. 1. C. 2. 255. jegyzetben. Fischel Verfassung Englands. 78. lap.

²⁾ Weekly Register March. 10. 1866.

³⁾ House of Commons 1866. March. 8. Mr. 2. Chambers brought in a Bill, to render legal marriage with a deceased wife's sister, and another to amend the law, relating to divorce and matrimonial causes.

Aguiar miniszerelnökhöz irt levelében tiltakozott a szándéklat ellen, mely különösen a portugalli hölgyek részéről szinte kemény tiltakozással találkozott, melyet alább nagyrészen közölni fogunk, mint tanuját azon józan ítéletnek, magasztos fölfogásnak s vallásssósságnak, mely e hölgyeket jellemzi.

A kormány szolgája, a „Jornal do Commercio“ ugyan illetlennek merte bélyegezni e föllépést, de ily szabadelvü emberek e nemü eljárása már föl sem tűnik előttünk, ha mások szabadon kimondott nézetét szokott intolerans modorukkal visszajeszteni akarják.

Mint szerencsések voltunk olvashatni, a polgári házasság indítványa csakugyan teljesen megbukott. ¹⁾

Skóciában, a dumfriesi grófságban a mult század vége felé kezdett hirhedtté lenni Graitney-Green falu, hol a házasságot a helybeli kovács előtt kötötték meg. Itt, valamint az ország egyéb részeiben is sem a szülők beleegyezésére, sem a pap jelenléte-, s megáldására nem volt szükség, csak egy úgynevezett „békebiróra,“ ki előtt a jegyesek egymás iránti vonzalmat vallottak, s meg volt a házasság. 1838-ik évig itt az egybekelési általány évenként 65—70 ily polgári házasságban tűnt ki. Ujabb időben erélyes törvények hozattak különösen Angolhonban, — honnan legtöbbben szöktek át ily egybekelés végett — eme visszaélések ellen, miáltal e hely is kezdi veszteni sajátságos nevezetességét. Mennyi visszaélésre adhatott és adott alkalmat ez eljárás, könnyen belátható. Nagy jövedelme levén Skóciának ily házasságokból, szivesen tírte, hogy más ország alatt-

¹⁾ L. Pesti Hírnök 1866. 18. sz. jan. 24.

valói kivonják magokat a vallás és társadalmi élet törvényei alól.

Olaszországban e század közepeig senki-
nek sem igen jutott eszébe a polgári házasság. A piemonti kamarák azonban mindinkább engedve a Franciaország által gyakorolt pressiónak, s nyugtalan, forrongó elméjük mindinkább kapkodva az újításon, 1852-ik évben kezdék komolyan pengetni a polgári házasság eszméjét¹⁾ s kisebb-nagyobb bátorsággal és elfogultsággal vitatkoztak többször e tárgy fölött, míg végre a házasságon annyi elvileges és tetteleges sebet ejtő Victor Manó király szerencsés volt újévi ajándék gyanánt meglephetni új alattvalóit is 1866. évi január 1-én a polgári házassággal.²⁾

Az olasz törvénykönyv valódi majmolása a Code Napoleonnak e pontra nézve is. „A házasságok ezen-túl a község épületében a polgári rend egyik hivatalnoka előtt köttetnek. Ellenkező tények 100—1000 lira birsággal büntettetnek. A házasság megkötését kétszeri nyilvános kihirdetésnek kell megelőznie a község épület bejáratánál. Szerzetesi fogadalmak nem képeznek akadályt. A férfinál 18, a leánynál 15 év kívántatik az összekeléshöz. E rendszabálytól kivétel végett a királyhoz kell folyamodni.“ A polgári rend regestruma egyidejűleg az új törvénynyel szintén elvétetett a papságtól, s községi hatóságra bízott.

Ausztriában az apostoli fejedelem vallásos lelke tisztelé az egyháznak házassági ügyeket illető jogait, mit ünnepélyesen vallott be az osztr. Concor-

¹⁾ Camera dei deputati. Tornata d. 1. Luglio 1852. pag. 641. c. 3.

²⁾ Idők Tan. 1866. évi jan. 12-iki száma.

datum 10. §-ban, hol minden házassági ügyet bontó és akadályozó föltételeivel együtt az egyház birtokának lenni vallott „civilibus tantum matrimonii effectibus ad iudicem secularem remis-sis.“¹⁾ Hisszük, hogy a körülmények épen úgy, mint a birodalom és különösen hazánk józan tudós világa nem egy könnyen fogják engedni, hogy a különben fölkapott jogtalan s szentségtipró polgári házasság eszméje hazánk földjén elharapózhassék; bár más-részt cseppet sem fogunk rajta megütközni. ha Izrael leányai-, s fiainak pénze annyira fogja lelkesíteni egyik-másik liberális szívét, hogy érte elhagyván hite szentségét, vallása törvényét, a józan ész szavát, a polgári házasság mellett szót emeljen, s magát, illetőleg üres tárcáját bármely vallásu egyén rokonszenvébe ajánlja.

Bizton merjük előre is állítani, hogy ha a polgári házasság mellett szó emelkedik, nem az ész követelménye leszen az, hanem a szívé, mely önzésből, s népszerűség-, hir-, pénz-, vagy kéjvadászatból szokta közönségesen elfeledni a valódi érdeket, vallás-tiszteletét, egyház jogát s Isten törvényét.

Porosz-honban, mely nagyobbbrészt protes-tans, a polgári házasság elvben ugyan már azon idő-től fogva létezett, midőn Luther tana elfogadtatván, a házasság mint szentség elvettetett, azonban jelenleg felöltött alakját a mult évtizednek köszönheti, midőn heves vitatkozások után törvényileg kimondatott, hogy bármely vallásbeli férj vehet magának nőt akármely feleközethől, csak a polgári törvényszabta igényeknek eleget tegyen; ezek pedig: a világi ható-

¹⁾ Concordatum 10. §. — Cf. Benedictus XIV. S. D. I. 9. c. 9. n. 3—4.

ság előtti bejelentés, kölcsönös bevallás, kihirdetés, bejegyzés. Tesz ugyan a törvény némi megszorításokat, a vérséget, katonakötelezettséget, s vagyontépességet illetőleg ¹⁾ de mindezeknél nem az egyház érdeke, nem a vallás tisztelete, nem a közerkölcsiség előmozdítása, nem az Isten törvényének teljesítése képezi a dolog lényegét, hanem II. Fridrik hagyományos politikája: szerezzetek az államnak erős testalkotásu, minél több katonát és iparost; a vallás legyen állam szolgálja, pártoltassék, de csak addig, míg ennek használni képes, s ha elvei összeütközésbe jönnek az állammal? hajlitsátok a vallást, nem az államot, tiporjátok, — ha kell — az egyházat, csak az államot emeljétek. Mily másképen hangzanak pedig az örök igazság szavai: „Quaerite primo regnum Dei et iustitiam ejus! . . . 1866. évi január hóban Baden nagyhercegségben egy ministeriális tanácskozmányban elvileg egyhangulag keresztül vitetett a kötelezett (obligatorische Civilehe) polgári házasság. Zittel urnak jutott a szerencse, hogy e tárgyban indítványt tehessen. Érveit aligha nem az olasz honatyáktól kölcsönözte, amennyiben ő is méltatlannak találta az államra nézve (!) a házasságkötés egyházi alakját; „lealázó — szerinte — az egyház szolgálainak elvei, hagyományai, sőt szeszélyeihöz alkalmazkodni.“ A katolikusok azonban ennek hírére oly határozott és nemes magatartást tanusítottak, hogy a már-már küszöbön álló polgári házasság elbukott ²⁾

Amerika e tekintetben is a szabadság hazája,

¹⁾ L. Historisch-Politische Blätter 1857. 1. k. XXXVII. 723. s. k. — Religio 1855. 43. és 44. sz.

²⁾ Wiener Kirchenzeitung 1866. évi 7. számának 111. lapján u. a. 1866. évi 20. szám. 317. l. — Cf. Bad. er. Die Katholische Kirche in Baden. 1110.

ott amint tetszik lehet. házasodni morganatikus, mormon, polgári, egyházi eljárás szerint, különböző helyeken különféleképen.

Csodálkozunk-e tehát azon, ha napjainkban akadnak emberek, kik részint föltünni akarás, részint helytelenül fölfogott hazai érdekek, rövidlátó politika, vagy egyház ellenes szellem által tévutra vezetve, a polgári házasságot behozni o h a j t j á k azon szerencsés földre is, mely még eddig kikerülte e tárlmány veszélyeit? *Cultur kommt von Westen!* Megérkezett már nálunk is a népboldogítók (!) segélyével és sok helyütt kedvező fogadtatásra talál a communismus, socialismus és indifferentismus, melyek nyugat Európa nyugtalan tudósainak nem fejből, hanem többnyire szenvedélyek által megvesztegetett szivéből származának, s nagyobb kiterjedést szerének minden egyház-ellenes intézménynek, tehát a polgári házasságnak is.

Igen, a polgári házasság terjedése nagyrészen a communismus-, socialismus- és indifferentismusnak tulajdonítható. Avagy nem e három fejü szörnyeteg tüzte-e ki a francia forradalom zászlóját? s nem e forradalom adott-e tulajdonképi létet s érvényt a polgári házasságnak? nem az ugynevezett s z a b a d s á g f á j á n a k, a köztársaság symbolumának árnyában jöttek-e létre az első polgári házasságok? Nem Proudhon, Fourier, st. Simon elveinek nyomán akar-e osztozni a világi hatalom az egyházzal? Amint a politikának és tulajdonnak, ugy a házasságnak az ő nézetök szerinti boncolgatása a legkeserübb gyümölcsöket — ezek közt a polgári házasságot is — eredményezé az erkölcsileg folyvást süllyedő Európa számára.

Politikát illetőleg: a népek keblében gyászos dispositiót létesítettek a társadalmi rend alapjainak

fölforgatására, törvényessége kétségbevonására, majd eltiprására. A valódi erkölcsstan elveit sophismákkal cserélték föl, s a tekintély iránti engedelmesség, kötelezettség és függés helyes értelmét kiforgatták. ¹⁾

Tulajdonra vonatkozólag: eddig ismeretlen, sajnálatos s kárhozatos elveket szórtok a nép közé ²⁾ melynek birvágát még ki nem elégithetvén a gazdagok megosztandó birtoka, örül, ha legalább a földi hatalmak által sok helyütt kellőleg nem védett egyház jogait, szellemi kincseit, befolyását, tekintélyét az elámitott lelkiismeret mellőzésével rabolhatja.

Igaz, még nem jutott annyira a communismus, hogy házasságra vonatkozó teoriáját minden, akár egyházi, akár polgári házasság formálitás mellőzésével a vaga libidoban tettelegesen leálcázva elvei közt bemutatni, de itt van már a hyp-pósta, a világi hatalom kezére játszott házasság, melylyel a communismus egyelőre megelégszik, hiszen tudja, hogy majdnem nehezebb a polgári házasságot megkötni, mint azt megsemmisíttetni. ³⁾ Nálunk sem kell egyéb, csak ama három főmozdony, melyet egy kis carbonarizmus, egy kis szabad-kőművesség mozgásba hozzon, s akadni fog ember, ki lelkesedve kardot is emel a polgári házasság mellett.

Az indifferentismusnak is meg van a maga gyászos szerepe a polgári házasság terjedésénél.

¹⁾ Lásd Perrone. De matrim. 1. k. 2. rész. 267. s köv. lapjait.

²⁾ Égbe kiáltó bizonyága ennek Proudhon, ki a francia akademiának ajánlott, de el nem fogadott egyik művében így kiált föl: Qu'est-ce que la propriété? c'est le vol! A tulajdon nem más mint lopás! . .

³⁾ Lásd Bentham. Treatize of legislation 3. r. 5. fej.

Szomorú tapasztalás, hogy a világiak közül sokan a k. vallás hit- és erkölcstani igazságait kellőleg nem ismerik, s így nem csuda, ha nem tudják, hol rejlik s mily alapokon nyugszik az igazság, mely ennél fogva csak közönynyel, méltánytalansággal, sőt tiszteletlenséggel találkozik gyakran a nem ismerők részéről. Minden vallást egyenlően nélkülözhetőnek tekintenek az ilyenek magok, — elfogadhatónak az állam, — szükségesnek a nép részéről. A hit- és erkölcstani igazságokat oly megvédhetlen valaminek tartják, melyet az egyház erősségnek nevez ugyan, de a polgári hatalom első rohamainak fölrad. Pedig tudhatnák, hogy csak egy vallás lehet igaz, mely ennek tudatában készebb millió vértanút áldozni, mint az örök igazságokból csak hajszálnyit is engedni; készebb üldöztetni, megvettetni, gúnyoltatni, hogysem a tévelyhöz, — akár mely részről jöjjön is az, csak pillanatra is állani.

Az igazság iránti közönyösség engedi, hogy az egyház jogai megtámadtassanak, s minden tiltakozása dacára is csorbittassanak. Oh ha a katolikus egykor nem leend közönyös, mint most sok esetben és sok helyen, ha lelkiismerete ébred, elfogultsága pedig a halál álmát aluszsza, nem lesz kéz, mely szentségtelenül nyuljon azon birtokokhoz, jogokhoz és igazságokhoz, melyeket Isten és ember, történelem és józan ész, igazság és méltányosság, természeti és egyház jog, becület és lovagiasság az egyházéinak ismer, vall és bizonyít.

Mióta a kereszténység áll, mindenütt szentnek, az egyházhoz tartozónak tekintetett a házasság.

Már s z. Ignác, az apostoli tanítvány († 107)

irja, hogy a jegyeseknek a püspök vagy pap ítélete szerint kell egybekelniök. ¹⁾

Tertullian († 220) mondja, hogy a házasságot az egyház áldása pecsételi meg. ²⁾

Sz. Ambrús († 397) tanítja, hogy a házasságnak a pap áldásával kell megszenteltetnie. ³⁾

Sz. Ágoston († 430) a házasság szentségéről beszél, mely többet ér, mint a nő termékenysége. ⁴⁾

Nagy sz. Leo, († 461): A házasság kezdettől fogva úgy van alapítva, hogy Krisztus és az egyház szentségével bir. ⁵⁾

Hiszpalizidori († 636) Amint a házasságot megáldja pap: úgy áldá meg egykor Isten. ⁶⁾

Zsinatok közül említhetjük az elvirai, neocaesari, ancyrai, lyoni II. zsinatot, a florencit, a trientit, mely utóbbi 24-ik ülésének 12-ik cónonában anathematát mond arra, aki állítja, miszerint a házassági ügyek nem tartoznak egyházi bíróság elé.

Az egyháznak a házasság körüli intézkedésekben való jogait elismerik a legtekintélyesebb jogtudósok ⁷⁾ sőt elleneink is.

¹⁾ Ignatius. Epist. ad Polycarp. c. V.

²⁾ Lib. II. ad uxor. cap. 8.

³⁾ Epist. 19. ad Vigil. n. 7.

⁴⁾ De bono conjug. c. 18. n. 21.

⁵⁾ Epist. 167. ad Rustic. Narb.

⁶⁾ De orig. Eccl. libr. II. c. 19.

⁷⁾ Cfer. Kutschker. Eherecht 50. s. k. — Schulte. Eherecht II. k. III. f. 125. §. 339. l. — Stahl, Rechtsphilosophie 1. S. 427. s. k. — Phillips. Lehrbuch. S. 935. s. k. — Martin. De Matrimonio et potestate ipsum dirimendi, 1844. Paris. — Bader. Die katholische Kirche. 110. l. — Moy. Archiv für katholisches Kirchenrecht. I. B. 636. l. — Roskoványi. De matrimonio. 1. r. 94—98. — Porubszky. Jus. Can. De matrim. etc.

Calvin e tekintetben így nyilatkozik: „Miután a pápisták egyszer azt kieszközölheték magoknak, hogy a házasság az új szövetségben szentségi méltóságra emeltetett, legott az egész házasság körüli törvénykezést is magokhoz ragadták, mert lelki ügy világi bíró előtt nem tárgyalathatik.“¹⁾

Mirabeau így szól: „Ha igaz, hogy a házassági ügyek, éppen a házasság szentségi jelleme miatt egyedül az egyházi bíróság elé valók: úgy az idevonatkozó törvénykezés s bíráskodás rendezése és vezetése csakis az egyházat illeti, melynek hierarchiája szintén isteni jogon alapszik; azért ha valaki, emez, a tridentinai zsinat szerint Istentől rendelt hierarchiának különféle jogait rendszabályozni törekednék, ez kétségkívül a legnagyobb merénylet lenne, melyet a világi hatalom valaha elkövethetne az egyház ellen.“²⁾

Shaftsbury jogi szempontból veszzük a dolgot, az egyháznak föladata hiveinek minden életmozzanataira áldásosan működni: viszont az államnak kötelem e részben semmiféle akadályt nem gördíteni az egyház elé.

Mint Schulte mondja: az egyháznak föltétlenül joga van ahhoz, hogy joghatósága az őt illető téren se meg ne tagadtassék, se ne akadályoztassék; határozatainak érvénye, találkozzék bár az állam nézeteivel vagy nem, meg ne semmisítessék vagy csorbitassék. Joga van követelni, hogy az ő határozatai tisztelettel találkozzanak azon tárgyakra vonatkozólag, melyek egyházi s polgári jellemmel bírnak.³⁾

Mint hogy az egyház nem ismer oly házasságot

¹⁾ Calvin. Instit. Christ. relig. l. 4. c. 19. n. 37.

²⁾ Monarchie Prussienne. 1. 7 p. 83.

³⁾ Schulte. Lehrbuch. I. B. III. f. 96. §. p. 295.

keresztények közt, mely szentség nem volna, a szentségek pedig, mint szellemi dolgok, az ő köréhez tartoznak, azért a házassági ügyekbeni törvénykezés jogát méltán követelte mindig, s követeli.

Ez alapon az egyház függetlenül állíthat bontó akadályokat, melyeket az állam meg nem szüntethet; az állam nem tekintheti érvényteleneknek az egyház által érvényesekül ismert frigyeket, s végre, az egyházhoz tartozik megítélni, vajjon valamely házasság érvényes-e, vagy nem?

Igen szépen mondja Phillips: a kereszténység által az egyházi és világi hatalom hatásköre határozottan elkülönített, s azért egész rendelkezésnek a már eredetében szent, később pedig még sokkal magasabb fokban megszentelt házasság körül azon hatalomhoz kell tartoznia, mely Istentől minden szent dolgok kezelésével bízott meg.¹⁾

Nem tagadható azonban, hogy a házasság által az állam is érdekelve van. Van-e tehát, s mennyiben, köze az államnak polgárai házasságához?

E kérdésre IX. Pius pápa Victor Emmanuel királyhoz írt levelében így felel: „Tartsa meg a császár, ami az övé, és hagyja meg az egyháznak, ami ezé; nincs más mód az egymás melletti békés létre; határozzon a polgári hatalom azon polgári következményekről, melyek a házasságból származnak, de ne gátolja az egyházat a házasság keresztények közti érvényének szabályozásában; s midőn a polgári törvény a házasságok polgári következményei iránt intézkedni akar, vegye kiindulási pontul a házasságok érvényét vagy érvénytelenségét úgy, miként erről ha-

¹⁾ Phillips. Lehrbuch. d. Kirchenrechtes. B. 5. C. 2. §. 270. p. 943.

tároz az egyház; maga (az állam) nem levén erre illetékes.“¹⁾

Az egyház tehát koránsem akar beavatkozni az állami hatóság jogkörébe, szabályozza ő a polgári következményeket, a felek vagyoni viszonyát, öröködést, stb., de engedje meg, hogy az egyház bíráskodhassék s ítélhessen a házassági kötelék felett, mely már magában véve erkölcs-vallási levén, a házasságnak szentségi méltóságra emeltetése által még különös megszenteltetésben részesült.

Ily alapon írta VI. Pius pápa a motulai püspökhöz: Hitágazat az, hogy a házasság, mely Krisztus eljövetele előtt csak föloldhatlan szövetség volt, az ő eljövetele után egyike lőn a Krisztus Urunk által alapított hét szentségnek. Innen van, hogy egyedül a szentségek teljes kezelési gondjával megbízott egyházhoz tartozik minden jog és hatalom arra nézve, hogy megszabja alakját azon szövetségnek, mely a szentségi magas méltóságra emeltetett.²⁾

VIII. Pius inti a főpásztorokat, hogy a népet tanítsák a házasság szentségének áldásaira, melyre vonatkozólag a keresztény nép teljesen az egyháznak rendeltetik alá.³⁾

XVI. Gergely így ír: Emlékezzenek meg az illetők, hogy a házasság szent dolgok közé sorozandó, s azért az egyház joghatóságához tartozik; tartsák tehát szem előtt az egyház által rendelt törvényeket, s engedelmeskedjenek azoknak szentül s pontosan,

¹⁾ Der Papst und die modernen Ideen. 1. H.

²⁾ Pius VI. 1788. sept. 16. Rescript.

³⁾ Pius VIII. 1829. máj. 24. Encycli. Traditi humilitati.

azoknak teljesítésétől függvén egészen a házasságnak ereje, hatása, és helyes létrejötte. ¹⁾

IX. Pius a Syllabus 74-ik cikkében kárhoztatja a tételt, mely állítja, hogy a házassági ügyek nem tartoznak az egyházi hatósághoz, s ez csak a fejedelmek engedménye folytán gyakorolhat hatalmat a házassági ügyekben. ²⁾

Létezésétől fogva gyakorolt jogának s hatalmának tudatában szólott a trienti zsinatban egybegyült egyház is: Aki állítja, hogy a házassági ügyek nem tartoznak az egyházi hatóság elé, kizárva legyen! ³⁾

A házasság tehát mint szerződéstől elválaszthatlan szentség, az egyházi hatósághoz tartozott s tartozik mindig, s azért méltán mondhatjuk, hogy a mérénny, mely az egyház kezeiből a házassági ügyeket elragadni akarja, nemcsak helytelen, sőt jogtalan is!

¹⁾ XVI. Gergely 1832. augst. 15. Encycl. Mirari.

²⁾ IX. Pius. Syllabus 74. tétéle.

³⁾ Conc. Trident. Sess. 24. c. 12.

Fölbontható-e a házasság?

polgári házasság természeténél fogva ellenkezik az egyház tanával, mely hirdeti, hogy az egyszer megkötött, s teljessé tett, -- érvényesített -- házasság fölbonthatlan valamelyik fél halálaig.

E fontos tételnél sok kitünő elme fáradozott különböző irányban, de melyeknek kiindulási pontja mindig e kérdés vala: Vajjon úgy alapította-e Üdvözítőnk a házasság szentségét, hogy házasságtörés esetében fölbontható legyen?

A keleti egyházban, valószínűleg a 4-ik században kezdték a házasságokat hűtlenség miatt fölbontani; az arelati zsinatnak (314.) határozata legalább azt látszik mutatni, hogy már ekkor a végleges elválás többek által megkísértetett, a 8. és 9-ik századokban pedig Photius és Cerulár konstantinápolyi pátriarchák alatt a szakadás által mind közönségesebbé lett.

Luther eleinte a házasság fölbontására vonatkozólag is habozott, később azonban nem csupán hűtlenség, hanem több ok miatt is eszközölhetőnek találta azt, milyenek szerinte: ha az álnok keresztény elhagyja hitvesét, ha egyik társ a másikat lopásra vagy más bűnre csábítja, ha a gyakori pörlekedések miatt bajos, sőt veszélyes az együttlakás, ha a házasság sokáig távol van, ha a házások egyike szegény s nem maradhat meg a gazdaggal, mert ennek rokonai vagy barátai bántják. ¹⁾

Cálvin tanítja, hogy csak hűtlenség esetében bontható fel a házasság. ²⁾ Jelenleg azonban követői II. József parancsait tartják zsinórmértékül hazánkban.

A protestantismus főnebb érintett elveire alapított tehát a polgári házasság fölbonthatósága is, mely majdnem mindenütt különböző, változó, annyira, hogy Poroszthonban, mint a prot. Kirchelage lap írja, már a kedély legkisebb összeférhetlensége (die mindeste Incompatibilität des Humeur) is elég volt arra, hogy a házasság teljesen felbontassék.

A Code Napoleon a házasságtörést, távollétet, kegyetlenséget, tetemes sérelmeket, egyik házasság hecselenségi vádban történt elmarasztaltatását ³⁾ elégnék találja a házasság fölbontására, azonban mindezen emberi szeszély kigondolta ürügyök annyi változáson mentek át, kivált a múlt évtized elején, ⁴⁾ hogy reájok ismerni is alig lehet.

¹⁾ Luther. In cap. 7. Cor. I. 1523. és De causis Matrim. 1530. —

²⁾ Calvin. Instit. I. 4. c. 19. —

³⁾ K ü s t n e r. De Matrimonio, spectato imprimis Codice Napoleonis. 1810. —

⁴⁾ Cfer. Ehe-Scheidungs process. Stenographi-

Mindezen hullámzó emberi vélemények közepette határozottan s következetesen tanítja a kath. egyház, hogy habár hűtlenségi ok miatt szabad elválasztást létesíteni, de nem szabad más házasságra lépni, mint-hogy a törvényesen létesített házasság örökös. ¹⁾

A trienti zsinat pedig kimondja: Aki állítja, hogy eretnokség, gyűlöletes együttlakás, vagy a házasságtörés miatt eltávozás miatt föl bontani lehet a házasságot, kizárva legyen. ²⁾

Aki állítja, hogy az egyház hibás, midőn tanította és tanítja az evangelium s az apostoli tanok szerint, hogy valamelyik fél házasságtörése miatt a frigy föl nem bontható és sem mindkettő, sőt az ártatlan fél sem léphet más házasságra társa életében, kizárva legyen. ³⁾

Lássuk az egyház e tanának alapját:

Az újszövetségben sz. Máté, Márk, Lukács és Pálnál fordul elő ama törvény, mely szerint a házasság, míg a házastársak egyike meg nem hal, föl nem bontható.

Midőn Krisztus Urunktól a farizeusok kérdeztek: Vajjon szabad-e a férfinak feleségét elbocsátani? szóla:

— Mit parancsolt nektek Mózes?

— Mózes, mondák azok, megengedé a válás-levélnek megírása után az elbocsátást.

— A ti szivetek keménysége miatt írátok nektek

sch. Bericht der preuss. Kammer. 1854. p. 290. ff. — Historisch-Politische Blätter. 1857. p. 725. s. k. —

¹⁾ Eugenius IV. pro Armenis Decr. — Mansi Coll. Conc. T. 31. c. 1059. — Harduin Act. Conc. T. 9. c. 440. —

²⁾ Conc. Trid. Sess. 24. c. 5. —

³⁾ U. o. c. 7.

Mózes e rendelést, mondá Jézus. De a teremtés kezdetétől férfiuvá és asszonynya teremtette őket az Isten. Ezért az ember elhagyja atyját és anyját és feleségéhez ragaszkodik. És ketten egy testté lesznek, azért már nem kettő, hanem egy test. Amit tehát Isten egybekötött, ember el ne válassza. ¹⁾

Ezen ígék szerint az Istennek egész emberiségre kiterjedő őstörvénye az, hogy a házások elválhatatlanul maradjanak együtt, s egymás kedvéért még szülőiktől is készek legyenek megválni, mert a házasságnak ismét oly szövetségnek kell lennie, amilyen kezdetben volt. A házasság Isteni szerzemény lévén, annak kötelékét emberi hatalom föloldani ne merészelje.

A tanítványok kétkedvén, vajjon kellőleg fogták-e föl az adott válasz értelmét, mely ujnak s a zsidók eddigi szokásaival ellenkezőnek látszott, otthon az iránt ismét kérdést tőnek, mire Krisztus határozottan mondá:

„Aki elbocsátandja feleségét s mást veendő, házasságtörést követ el; és ha a nő elhagyandja férjét és mással lép házasságra, paráználkodik.“

E szavakat kétségkívül sem egyik sem másik félről nem lehetne mondani, ha elválás által a házasság végkép fölbonthatatnék.

Úgyanígy ír sz. Lukács ²⁾ és Pál. ³⁾

Sz. Máté evangéliumának 5, 32. és 19, 9. fordul elő két hely, melynek nyomán némelyek a házasságnak hűtlenség miatti felbonthatását védték.

Az első így hangzik: „Megmondattott, hogy aki elbocsátandja feleségét, adjon neki válás-levelet. En

¹⁾ Márk. 10. r. 2—10.

²⁾ Luk. XVI.

³⁾ Rom. VII.—I. Kor. VII.

pedig azt mondom nektek, hogy aki elbocsátandja nejét a paráznaság okán kívül, részese leszen amaz vétkének, s aki elbocsátottat veszen nőül, házasságtörést követ el.“

Kétségtelen, hogy a főnebbi szavak szerint Üdvözítőnknek szándoka volt Mózes törvényének tökélyesbitése s a zsidók balitéleteinek megszüntetése, ám miképen eszközlé ezt Urunk az idézett szavak által?

Hogy kellőleg megérthessük, a régi zsidó törvényt, s annak magyarázatát kell figyelembe vennünk.

Izrael népénél szokás volt tetszés szerint üzni el a nőket.

Ezen szokást Mózes polgárilag annyiban megszorítá, hogy a férjnek hiteles váló-levél nélkül nem engedé meg nejét elbocsátani.

Mózes törvénye e szavakat hozta föl elválási alapul: **עֵרָוָה**, mely kifejezést Schamai tudós úgy értelmezett, hogy a férj egyedül házasságtörés esetében bocsáthatja el nejét. Hillel pedig tágas értelemben véve a **עֵרָוָה** szót, bármily okból megengedé.

Abban mindketten megegyeztek, hogy az elváltaknak új frigyesülését nem tiltották, sőt bűnnek sem tartották.

Ezeket megfontolva s az idézett versekkel egybevetve, önkényt foly, miszerint Krisztus szavaiban oly intézkedésnek kell rejlenie, mely által az elválásra nézve tökéletesebb határozat állittassék föl.

Nem lehet kétkednünk, hogy Hillel tanának megcáfolása végett szólt a világ tanítója, s szavainak ez az értelme: Az mondatott: aki elbocsátja feleségét, válás-levelet adjon neki. Hillel ezt bármi okból megengedte, de én azt mondom, hogy senkinek sem szabad nejét elbocsátani akár váló-levéllel, akár a nélkül, minden csekélység miatt, hanem csak azon egy ok-

ból, ha házasságtörést követne el. Ezért elbocsájt-hatja, de ha mást veszén nőül, vagy az elbocsátottat más veszi el, paráznaságban fognak élni az így egy-bekeltek.

Egészen ily kifejezésekből áll a második hely sz. Máté 19, 9.

Ha e szavakat úgy akarnók értelmezni, hogy a paráznaságot Üdvözítőnk itt véglegesen bontó akadályul állította föl, úgy e kettő következnek, hogy α) a házasságtörőnek szabad házasságra lépni azon-nal, de annak, ki más, talán igen csekély okból el-tüzetnek, a másik fél halálaig kell várnia, β) hogy a házásoknak a házasságtörés miatt annyiszor szabad társukat cserélni, ahányszor tetszik, mely igaztalan-sággal Üdvözítőnk ki nem iszonyodnék vádolni.

Ó az igazságnak, szeretetnek, békének, engesztelődésnek s kegyelemnek tanítója s forrása. Mint ilyen-től nem várhatjuk-e joggal, hogy a sértett félnek mó-dot s alkalmat nyújtson a bocsátásra, az elesettnek pedig az igazulásra? Illik valóban, hogy, mit az el-vadult, korcs szívnek keménysége megrongált, ugyan-annak nemestilt szelidsége orvosolja meg.

De mikép lehetne ez, ha az ingerült félnek nem-csak joga, hanem módja is lenne a bossúra, a tévedt ellenben megtérését sikertelennek látván, alacsony vágyainak nyomban új élvezetet szerezhetne?

Igaz, hogy munkába kerül az engesztelődés szintűgy, mint a valódi jobbulás, de oly malaszteljes honban, mint a kereszténység hona, nem lehetetlen.

Az erény többnyire kísértetek és küzdelmek közt víjja ki magának örökös becsét. ¹⁾

Ha mindazon hagyományi bizonylatokat fölhozni

¹⁾ G ó z o n y. Házasság kérdése. 10. §. 31. l.

akarnók, melyeket a házasság fölbonthatlanságára nézve fölmutathatunk, e munka főcélját téveszteni szem elől.

Csak a régiebbeket s kitünőbbeket említjük meg, mert a józanul gondolkozóra nézve elég, ha látja, hogy már a kereszténység hajnalánál ragyogott ez igazság a szent atyák s tudósok műveiben: a házasság fölbonthatlan!

Hermas († 80. Kr. u.) sz. Pál tanítványa, felhoz egy esetet, hol a nő házasságtörést követ el, melyre nézve rendeltetik, hogy a nő botlásáról férje bizonyos levén, váljék el tőle, ha ez bünbánatot nem tart, s bűnében megmarad, de az elválás után magán maradjon, különben ő is bünt követ el ¹⁾

Sz. Justin († 165.) vértanu, védíró és bölcsész első és második védíratában tanuskodik a házasság fölbonthatlanságáról. S a többi közt így ír: „Aki más férjtől elhagyott vagy elbocsátott nőt veszen, házasságtörést követ el. ²⁾

Athenagoras († 170.) a kereszténység második hős védnöke meg épen még a második törvényes házasságot is roszalja, nem hogy az elsőnek felbonthatóságát megengedné. ³⁾

Alexandriai Kelemen († 220.) világosan kijelenti, hogy elválás történhetik ugyan ágyra és asztalra nézve, de nem a házasság kötelékére, mely sértetlen fönmarad, míg a felek életben vannak. ⁴⁾

¹⁾ SS. PP. Bibliotheca. primitivae Eccl. Sive op. Auth. Vet. Lugdun. 1680, kiad. L. II. Hermas Mandat. de dímit. uxor.

²⁾ Justin. U. o. T. 2. Apolog. 1, 2. pro Christnis.

³⁾ Legat. pro Christnis. n. 33. Opp. Justin. p. 331.

⁴⁾ Clement. Alex. Opp. Venetiis T. 1. Libr. II. Strom. c. 23.

Origenes († 254.) írja, hogy keresztény jog szerint kötelezve van a nő férjénél maradni, míg ez él, és hogy Jézus csak egyetlen ok, a házasságtörés miatt engedte meg az eltávozást.

Ugyanő elbeszéli történeti hűséggel néhány püspöknek eljárását, kik az elvált feleknek másokkali egybekelését elnézték, s mentegeti őket azzal, hogy ezt kényszerűségből s nagyobb rossz eltávolítása miatt tették. ¹⁾

Sz. Cyprián († 258.) Quirinhez intézett könyvében általán tiltja, hogy a nő férjétől eltávozzék. ha pedig eltávoznék, magán maradjon, vagy béküljön ki vele. ²⁾

Nagy Vazul († 358.) kinek munkáira a keleti egyház igen nagy fontosságot helyez, több ízben világosan mondja, hogy az elválasztott nőnek tilalmas férjhez menni. A házasság köteléke — ugymond, — habár súlyos körülmények szövődnek is bele, föl ne bontassék. ³⁾

Nazianzi Gergely († 389.) éneklé classikus zamatu verseiben, hogy a házasságból nincs szabaddulás. ⁴⁾

Sz. Ambrus († 397.) mint isteni rendelést hirdeti, hogy a házastársak mindig együtt maradjanak. E parancs alól világi törvények sem szabadíthatnak fel, mert ha az embereknek engedelmeskednünk kell,

¹⁾ De la Rue. Opera Omnia Origenis. Paris. T. 3. p. 647.

²⁾ Cypriani. Opp. Colon. Agr. 1717. T. 2, 3.

³⁾ Garnier. Basilii Opp. o. Venetiis T. 3. 297. T. 2. p. 431. — Epp. ad Amphil. 188.

⁴⁾ In Laud. Virg. carm. .2. Opp. T. 2. c. 44.

Istent félni tartozunk. Tiltja az elválás utáni nőstülést vagy egybekelést. ¹⁾

Sz. Chrysostom († 407.) tanítja, hogy a ne-jét elbocsátó férj alkalmat nyújt annak a vétkezésre, s azért büntetében részes. A kérdésre pedig: mikor válhatnak el a társak? e szavakkal felel: midőn a fél meghal!... Egyedül a halál szül fölmentést a törvény alól. ²⁾

Sz. Jeromos († 420.) így szól: Azonképen engedtetik meg a férjnek nejét elbocsátani, hogy ennek életében másik nőt ne vegyen. A császárok törvényeitől különbözők Krisztuséi, melyek elbocsátás után a másikkal való összekelést egyenlőn tiltják a férjnek úgy, mint a nőnek. ³⁾

Nincs, ki e tárgyról bővebben s tüzetesebben értekezett volna, mint sz. Ágoston († 430.) Ő ugyan is látván a kártékony konkoly naponkénti szaporodását, egyenesen nyílt harcra kelt ellene. Több ízben kijelenté, hogy a keresztényeknél felbonthatlan a házasság, s míg élnek a házastélek, egyiknek sem szabad mással egybekelni. De adulterinis conjugiiis címet viselő könyvében fölségesen hirdeti a katolikus tant, sőt mondhatjuk, hogy ez igazságra nem a szavak, hanem úgy szólván a könyvek virágaiból font koszorut. ⁴⁾

Az egyház látható fejei, a római pápák, nem viszhangoztathattak mást, mint amit a láthatatlan fő

¹⁾ In Luc. l. 8. n. 5. 6. Opp. T. 1. c. 471. — De Abrah. l. 1. c. 7. n. 59. c. 302.

²⁾ Chrysost. De lib. repud. Ven. Opp. T. 3. p. 203.

³⁾ Epp. 55. ad Anand. n. 3. Opp. T. 1. c. 298. — Epp. 77. ad Ocean. n. 3—4. c. 458.

⁴⁾ Liber de bono Conjugii. — De adulterinis conjugiiis etc. —

hangoztatott: *Siquis dimiserit uxorem, et aliam duxerit, moechatur!*..

*Siricius*¹⁾ a negyedik században így ír: e kérdésre, vajjon szabad-e a férjétől elvált nőt elvenni? így felelünk: azt mindenképen tiltjuk.

*I. Ince*²⁾ mondja: akik férjeik, vagy nőik életében mással házasságra lépnek, paráználkodnak, ha az ily szövetkezés elbocsátás után történik is.

*Nagy Gergely*³⁾ pápa majdnem e szavakkal nyilatkozott.

*I. Miklós*⁴⁾ számkivetésbe küldötte s hivataluktól megfosztá azon egyházi férfiakat, kik a nejétől elválás után más nőt vett *Lothar* király tettét helyeselték.

III. Ince, *III. Sándor*, *III. Kelemen*, *IV. Sándor* s más pápák mind a házasság felbonthatlansága mellett nyilatkoznak.⁵⁾

Az egyházi gyülekezetek közül megemlítjük 3-ik századból az *elvira*it, mely 9. cónonában tiltja, hogy a keresztény férjtől eltávozott nő mással házasságra lépjen. mit ha megtenni merne, ne részesíttessék az *Ur* testében mindaddig, míg az, kit elhagyott, el nem hal.

Az *arelati*⁶⁾ gyülekezet tiltja azoknak, kik társaikat hűtlenségben érik, mássali egybekelésöket, s főleg a fiatalabb férjeket inti, miszerint az evange-

¹⁾ *Ep. ad Hi. Tarrac. c. 4.*

²⁾ *Ad Exuper. c. 6.*

³⁾ *Grat. caus. 32. q. 7. c. 22.*

⁴⁾ *Harduin. Concil. T. V. Epist. Nic. Papae.*

⁵⁾ *Libro 4. Decret. Tit. 19. de Divortiis. — De sponsalib. cap. Gaudeamus et Ex parte. — Raynald T. XIV. n. 7. — Decr. Eug. IV. pro Armenis.*

⁶⁾ *Nat. Alex. De Concil. Arelat. c. 10.*

lium törvényét szem előtt tartván, az engedékenyebb világi rendeletek által el ne hagyják magokat csábíttatni.

A carthagói és milevi II-ik gyülekezet kijelenti a házasság teljes oldhatlanságát, kérvén egyszersmind a világi hatóságot, hogy ezen határozatot az ő törvényei által is támogassa s érvényesítse. ¹⁾

Továbbá rendeli, hogy az elvált társaknak utasítás adassék, miszerint más házasságra lépniök nem szabad.

Az irhoni gyülekezet kizártnak nyilvánítja a nőt, ki férjét elhagyja, hogy máshoz mehessen, sőt az atyát is, ha ezen vétekbe egyez. ²⁾

Az andegavi zsinat a francia egyháznak épen ily érzelmeiről s határozatairól tanuskodik. ³⁾

A nantesi gyűlés kimondá, hogy ha valakinek neje házasságtörést követett el, s ebben férje bizonyossá leszen, s nyilvánossá leszen a bűn, bocsássá el nejét a férj, ha akarja, de míg neje él, mást nőül vennie tilos. ⁴⁾

A frejusi zsinat határozván, hogy a frigy-törő fél elbocsátása után magán maradjon az ártatlan, említi azt is, hogy a férjét megcsalt nő nem érdemli, hogy még férje halála után is házasságra léphessen. ⁵⁾

A harfordi gyűlés rendeli, hogy ha elválik valamely házastárs, senkivel mással ne merjen házasságra lépni, különben nem marad keresztény. ⁶⁾

¹⁾ Can. 17. Mansi Coll. Conc. T. 4. c. 331. —

²⁾ Richard Analys. Conc. p. 452.

³⁾ Conc. Andegav. c. 7.

⁴⁾ Can. 12. Mansi. C. C. T. 18. c. 505. —

⁵⁾ Can. 10. Harduin. Act. Conc. T. 4. c. 859. —

Mansi. T. 13. c. 849. —

⁶⁾ Can. 10. Mansi T. 11. c. 130.

A triburi zsinat előadván, hogyan tüntesse föl ártatlanságát a hűtlenségi váddal terhelt nő, megparancsolja a férjnek, hogy ha a bűn bizonyos lesz is, házasságra ne lépjen. ¹⁾

A párisi ²⁾ és a bourgesi ³⁾ zsinatok is ily értelemben nyilatkoznak.

A laterani III. gyülekezet így szól: ha valamely nő férjének rokonával tilos viszonyban volt, s férjének életére méreg vagy más kísérlet által tört, ilyek közt kimondandó az elválási ítélet, úgy, hogy a férj nejjének holta után más házasságra léphet. A nő pedig folytonosan a házasság reménye nélkül maradjon. ⁴⁾

A florenci zsinat hirdeti, hogy noha paráznság miatt szabad ágyra nézve a házasoknak egymástól különválni, de nem engedtetik meg más házasságra lépni, mivel a törvényesen kötött házasság örök. ⁵⁾

Magyarhonban is ez volt az egyház hite, bizonyítja nemcsak Péterfy, mint a magyarhoni egyházi zsinatok tárgyalásainak szerkesztője, de polgári jogkönyveink is.

Sz. László, magyar király, rendeli: Ha valaki nejét házasságtörésben találja, s ezért a törvényszék elé állitandja, a cánonok rendeletei szerint bünbánat adassék föl a nőnek, minek teljesítése után, ha kíván-

¹⁾ Can. 46. Mansi Coll. Conc. T. 18. c. 154.

²⁾ L. 3. c. 2. Harduin Act. Conc. T. 4. c. 1353. — Mansi Coll. Conc. T. 14. c. 596. —

³⁾ Can. 16. Harduin T. 6. c. 851. — Mansi T. 19. c. 505.

⁴⁾ Conc. Lat. III. in appendice. Libr. 7. de pact. n. 4.

⁵⁾ Decr. pro instr. Armen.

ná férje, vegye ismét magához; ha pedig nem, míg mindketten élnek, házasság nélkül maradjanak. ¹⁾

Kálmán király parancsolja: hogy ha valaki feleségének hűtlenségét törvényesen bebizonyítandja, bűnbánatban marasztaltassék el a nő, azután pedig béküljön ki, ha tetszik, de új frigyet kötni másokkal ne merjenek. ²⁾

Ennyi érv, ennyi bizonyosság után, melyeket tiszszerezniünk lehetne, ha művünk főcélját nem tennők figyelmünk fő tárgyává, ki kételkedhetik még azon, hogy a házasság kezdettől fogva fölbonthatatlan volt az egyházban?

Krisztusnak, a végtelen bölcseségnek ily rendelkezését maga a józan ész is követeli.

A társadalmi rendnek kétségkívül egyik eleme s vezére az ész, mely nem örömet áldozza föl meggyőződését; de ott, hol korlátait meghaladó tárgyak forognak kérdésben, meghajlik az engedelmességre.

Parancsolnia nem lehet azt, mi az erkölcsiség ellen van; megengednie nem szabad, mit emez tilt.

A józan ész mindig kész a haladásra, de úgy, hogy illő mérséklet s bölcs felfogás vezesse lépteit, mert midőn az életre kíván hatást gyakorolni, nemcsak azt kell számba vennie, mi lehető képzeletben, hanem a gyakorlatra is kell figyelnie, mely a fényesnek látszó eszméket, terveket gyakran homályosaknak s károsaknak tünteti föl.

Igaz, hogy az ész a priori, megelőzőleg nem kívánja absolute a házasság felbonthatlanságát, de nem ebben fekszik a dolog lényege, hanem abban, hogy miután az isteni rendelkezést számos érvvel igazoltuk,

¹⁾ S. Ladislai R. Decr. Libr. 1. c. 20.

²⁾ Colomanni R. Decr. Libr. II. c. 8.

vajjon, emberileg szólva, helyeselheti-e, s helyesli-e azon intézkedést?

Folytonos tapasztalás bizonyítja, hogy a nemi ösztön izgékonyosságát a társas életnek számos, sőt számtalan körülményei ingerlik.

Mily háborgásoktól kellene tehát tartanunk. ha egyszer meg volna rendítve a házasság élet erőssége? hol lenne többé a feleknek s gyermekeknek biztosítéka?

Most féken tart többeket ama gondolat, hogy nem szabad végképen elválni, s ha bántalmuk esik is, fensőbb intézkedés szerint kötelemök kibékülni. Már pusztán ennek tudata is lehetetlen, hogy észrevehetlenül ne csöndesítse az izgatott kedélyeket.

Nem tagadható, hogy a házasság körében, hol egyik, hol másik, hol mindkét félnek leírhatlan szenvedése, s borzasztó állapota legyen, s a szükségképi együttmaradás gondolata utat nyithat talán a hitevesztettnék a kétségbeesésre.

De itt be kell ismernünk, hogy eme bajok, melyek némely házaskörben föl-föl merülnek, nem a házasság fölbonthatlanságából származnak, hanem más forrásokból, többnyire az emberi gonosz természetből s féktelen hajlamból.

Ellenben könnyü fölmutatni számtalan bajokat, melyek egyenesen a házasság fölbonthatlanságából származnának, mind egyesekre és családokra, mind a gyermekekre és szülőkre, mind a polgárzatra és egyházra.

Ha tehát két baj közt kellene is választani, mindig a kisebbet kell elfogadnunk.

„A szerencsétlen házasságokat elhárítani, úgy mond a protest. tudós, Stahl ¹⁾ teljes lehetetlen, épen

¹⁾ Ehescheidungs-Frage vor den Preussischen Kammern. — Historisch-P. Blätter 39. k. XXXVII. 728, 777, 868. II.

úgy, mint nem lehet betegséget, szegénységet, megvetett szerelmet, felbomlott viszonyokat a szülők és gyermekek között teljesen elhárítani; erre nézve tudni kellene megszüntetni az emberi bűnöket. Ha mindenki fölbontaná házasságát mindaddig, míg magát szerencsésnek érzene, akkor a házasságból csakhamar ágyasság lenne.

A törvényhozásnak sem hivatása, sem joga a biztosítékot nyújtani akarni a szerencsétlen házasságok ellen, azoknak felbontása által, mert a törvényhozásnak nem szabad emberinek lenni Isten törvénye ellenében. . . .

Egy protestans, liberalis jogász mondja ezeket!

Ha a szerencsétlenség megengedhető uton el nem hárítható, — folytatja tovább, — úgy tűrni kell azt.

Ha a törvényhozásnak szabad volna megsérteni az erkölcsi rendet, hogy segítsen egyes szerencsétlenségeken, úgy nem sokára felbomlanék az egész emberi társadalom.

Miért nem segít a törvényhozás communisticus uton azon számtalan szegényeken, kiknek nincs mindennapi kenyerök, kik éhségben s hidegben látják epedni gyermekeiket? miért nem ad nekik a gazdagok erszényeiből, kik bőségben s pazarlásban élnek?

Vagy talán ez csekélyebb szigora és kisebb irgalmatlansága a törvényhozásnak, mint az, hogy az elégtelen házasoknak megtiltja az elválást.

Igen, igen, holtig összeházasítva lenni a nyomorral s szenvedéssel, a legszerencsétlenebb házasság ez, s az örökös humanismust hangoztató országos közjognak egy szakasza, egy bírása sem siet ily szerencsétlen házasság segélyére?! . . .

Ha tehát a törvényhozás a vagyen sérthetlen rendje iránti tiszteletből nem segíthet a szegényeken,

úgy a szerencsétlen házásokon nem lehet segitenie a házasság sérthetlen rendje iránti tiszteletből, mely nem kevesbbé sérthetetlen, nem kevesbbé szent rend, mint a vagyóné.

Igazság szerint nem is emberi, fölbontani a szerencsétlen házasságokat.

A törvényhozás itt segiteni akar egy szerencsétlen házasságon és száz más házasságot dönt szerencsétlenségbe ¹⁾ miután az elválásrai kilátás által mindenütt felkölti s ápolja az elégületlenséget, s gonosz szenvedélyeket.

Továbbá ez által a gyermekek szivén vág forraszthatlan sebet, kik a legnagyobb elégületlenséget is képesek eltűrni, mig van kilátás az engesztelődésre. Ellenben ha atyjok más anyát, vagy anyjok más atyát ad nekik, széttépi örökre legbensőbb lényöket, egész családi állásukat, erkölcsi kötelékeiket.

De magokra a szerencsétlen házásokra nézve is embertelenség, ha a törvényhozás megengedi nekik az elválást. Az első viszonynak szoktak legtartósabb s legélénkebb utóhatásai lenni, melyeket ha egyidőre elhomályosítanak is bizonyos események, annál kedvesebben fognak azok jelenkezni, kivált a távollét bekövetkezéttel; s kérdés, midőn magokba szállanak, több nyugalmat fognak-e találni az uj, a tiltott házasságban, mint az elsőben nyugtalanságot találtak?

A balszam, mely által a törvényhozás ily jelenkező sebet gyógyítani vél, könnyen emésztő méreggégé lehet, mint lett Poroszthonban. ²⁾

¹⁾ Blankenburg. Stenographischer Ber. 398. I. Durch das strenge Ehegesetz wird hin und wieder der Einzelne, durch das laxe ein ganzes Volk unglücklich.

²⁾ Historisch-Politische Blätter 37. r. 1857. 725. I.

Álhumanitás az, mely magát az isteni félelem, s Isten törvényei iránti engedelmesség alól emancipálja, mert saját célját téveszti el.

Az erkölcsi világ örök rendje az, mely képes megalapítani az emberi jólétet s boldogságot, s azért mondja Hamann, a mély belátású bölcseész: „E rend elleni házassági törvényekben nyilatkozik leginkább századunk emberellenes szelleme.“

Továbbá, közönségesen elfogadott elv, miszerint az isteni, sőt emberi köztörvényeknek is legfőbb irányuknak kell lenni a közjónak. Miértis, ha mindjárt egyes esetekben, egyes személyeknél megszűnni látszanék is az ok, mely miatt az egész számára hoztattak a törvények, azért soha sem szabad amiatt általános fölmentésnek bekövetkeznie.

Az egyház szerető anyja, nem gyötrő zsarnok, ki másoknak boldogtalanság facsarta könyveiből szedné össze diadémje gyöngyeit, s szerető szive lehetőleg rendelkezett arról, hogy gyermekeinek boldogtalanságát orvosolja. Sz. Ágoston mondja, hogy egy igazságos Isten kormánya alatt senki sem lehet szerencsétlen, s ha mégis az, úgy önmaga okozta azt.

Megengedi a divortiumot, mely alatt elég idejök s alkalmuk van a kölcsönös engesztelődésre.

A házasság létrejöhetését teljesen gátló akadályokat pedig szigoruan, következetesen s lelkiismeretesen figyelembe veszi, s percig sem haboz kimondani a házasság semmisségét ott, hol az valóban nem létesült, akár kényszerítés, akár teljes és örökös nősztehetetlenség vagy más ok miatt.

Sem gyöngédebb, sem igazságosabb alapokra nem fogja fektethetni semmi kormány soha sem a házasságot, mint melyekre azt az erkölcsi világ kormányzója, Krisztus helyezé.

Azon kormányok, melyek kapva kaptak a polgári házasságon, mint nagy zajjal hirdetett ujdonságon, s törvényhozó kamaráikban a legszebb tehetségeket állították sikra kedvenc eszméjük mellett, nagyrészt bevallották már az egykor fölkapott törvényekkel egyenest ellenkező újabb házassági rendeletek behozatala által, hogy nem helyes uton jártak, nem biztos alapokra építettek, s ha bírnának elég alázatossággal és igazságszeretettel, nem kétlem, hogy bevalának tévedésüket nyilván is.

Azon helyeken, hol a házasság polgári törvények szerinti felbontása érvényesítve van, ijesztő arányban mutatkozik a boldogtalan házasságok száma, mi arra mutat, hogy a kormány a maga tökélytelen, mert emberi törvényeivel, melyeket az álhumanismus szájhősei indítványozgatnak, tág utat nyit a boldogtalanságnak a helyett, hogy elzárná azt.

Hova jutott e részben különösen a boldogtalan angol kormány! . . . midőn alattvalóit úgyszólván kényszeríti, hogy kölcsönösen, tanuk előtt házasságtörést kövessenek el, ez levén nem egyedüli ¹⁾ hanem legkönnyebb s legbiztosabb ut az elválasztásra.

Ítéljen ily szomorú erkölcsi állapot fölött az elfogulatlan józan ész, s a romlatlan becsületérzés!

A szerencsétlen házasságoknak nem teljes megszüntetésére, — mert lehetetlen, — de kevesbitésére merünk kockáztatni s az illetők figyelmébe ajánlani egy indítványt, melynek, ha kíséreltetik vele, előre biztosíthatjuk a sikert.

Ne az isteni rendelkezést mellözze, ne az egyház tanát s jogait ignorálja vagy tiporja a kormány, ha

¹⁾ Lásd Fonblanque. How we are governed? és May Erskin The Constitution of England című munkákat.

nem büntesse, mint érdemli, a szerencsétlen házasságok okozóit, korlátozza okait. Példaul: büntessen kellő szigorral s következetességgel minden házasságtörést, családot tönkre juttató tékozlást, mértéket nem ismerő kicsapongást, ne engedjen nyilvános bordélyházakat, hol az ifjuság életerejét tönkre tegye, büntesse a bünt minden organumában, képviselőiben ugy, mint tisztviselőiben egyenlőn, s csak pár év alatt is tapasztalni fogja, hogy az erkölcsiség legbiztosabb alapja, legfőbb öre mint minden boldogságnak, úgy a családinak is!

Obscurismust emlitenek talán e hely olvasásánál némelyek? In hoc obscuro latet nuda veritas!

Á katholika egyház tana szerint tehát az egyszerű megkötött, érvényesített (ratum et consummatum) házasság föl nem bontható. E föloldhatlanság az egyházban a házasság természetén, Krisztusnak, a szentségek szerzőjének rendelkezésén, s szentségi méltóságán alapszik ¹⁾ mi a polgári házasságnál nem levén, kész a következtetés: a polgári házasság föloldható. Elvetvén a vallási elvet, mire fogjuk alapítani a házasság föloldhatlanságát? a természet törvényére? vagy a hatóságnak törvényben nyilatkozó akarására? Nem lehet a természet törvényére, mely sok ellenvetéssel, kétséggel, különböző magyarázattal, sőt még cáfolattal is ²⁾ találkozik e részben, mint ezt Schwartz törvénytudós kimutatja ³⁾

¹⁾ Le mariage, institué par Dieu même au jardin d'Éden, a toujours conservé sa nature divine et immuable. Aussi il a porté avec lui le droit exclusif et singulier de l'unité et de l'indissolubilité. Migne Droit canon. 10. köt. 502 l.

²⁾ Benthan: Treatise of legislation III. r. 5. fej.

³⁾ Instit. iuris publ. univ. naturae et Gentium. Venet. 1760. 2. k. 6. s. köv. lapjain.

s mely ennél fogva nem birván authenticus magyarázóval a nem csalhatatlan emberek közül, ily fontos kérdésnél elvül nem szolgálhat. ¹⁾

Nem alapíthatjuk a hatóságnak törvényben nyilatkozó akaratára sem, mert nincs oly emberi tekintély, mely az emberi rohamos és majdnem általános szenvedélyeknek örök gátat vetni képes legyen, kivált ha még e tekintélyt oly emberek arrogálják, kik magok is csak oly, vagy még nagyobb szenvedélyek rabjai, mint kiknek számára a törvényt hozzák. De megálmithatja magát az emberi tekintély a föloldhatlanság keresztül vitelével, midőn a csalhatlanság tekintélyével bíró egyház is csak bajjal érvényesítheti mindeütt az emberi gonoszság miatt?

Tárjuk föl csak néhány adattal a föloldhatlanság mibenlétét a polgári házasságoknál.

II. Fridrik porosz király 1780-ik évrőli határozatával megparancsolta, hogy ne gördítsen a hatóság akadályt az elválások elé, mert ez által a népesség szaporodása hátrányt szenved.

Erdélyben 1855-ik évben egyszerre csak 260 házasságot bontott föl református elvek szerint a kolozsvári protestans gyűlés. ²⁾

Poroszországban 1837-ik évben 3000 föloldási

¹⁾ V. össze: Perrone de Matr. című munkája I. k. 205. s köv. lapjaival. — Der Menschegeist, wenn er auch noch so hoch gebildet ist, bleibt doch dem Irthume unterworfen, was aber irren kann, ist keine Autorität für die, nach Wahrheit ringende Seele. — Landsteiner. Leben eines Unbekannt. p. 274.

²⁾ Univers című francia lap 1855. aug. 5. számában: Le synode protestant de Transylvanie s' est réuni à Clausenbourg. Sait-on quelle a été son occupation principal? La dissolution de deux cent soixante mariages!

kérvény közöl 2000 teljesítettet, ¹⁾ sőt mint a prot. Kirchelage lap panaszoja, ez országban az elváltás annyira megyen, hogy a legkisebb idegenkedés (die mindeste Incompatibilität der Humeur) elegendőnek tekintetik az elváltásra.

Brandenburgban magában az elváltás évi általánya 875. ²⁾

Az egyesült államokban évenként 5000 elváltás történik. ³⁾ Californiában egy hó alatt St. François városban négy házasság kötöttet s tiz bontatott fel.

Angliában a házasságok megünvén egymást, kölcsönösen házasságtörést követnek el, s minden baj nélkül százanként választatnak el. ⁴⁾

Németországban annyira megy az elváltások száma, miszerint a frankfurti prot. gyűlés jónak látta a fölött tanácskozni, hogy komolyan (!) kimondassék már egyszer a házasság fölbonthatlansága. ⁵⁾

Franciaországban az évi közép általány 1062. Az 1792-iki törvénycikkely érvényesítése utáni évben magában Párisban 27 hó alatt 5994 teljes elváltás történt. ⁶⁾ Mily büszkén mutathatna most a francia köztársaság az ő creaturájára, a polgári házasságra, mely neki Párisban 1841—1850-ik évig csak 10616 elváltást eredményezett. ⁷⁾

¹⁾ Voce della verità 1838. apr. 21. 1049. sz.

²⁾ Univers 1855. mart. 18.

³⁾ New-York Herald. 1854. febr. 24.

⁴⁾ Avogadro. Theoria del Matrimonio 1. k. 16. fej.

⁵⁾ Univers. 1854 oct. 13.

⁶⁾ Benger. Pastoral Theologie 3. k. 739. lap. jegyz.

⁷⁾ Compte-rendu général officiel de l'administration de la justice civile en France par le garde de sceaux. 1850.

Ime, mily szomorú eredményt mutat föl a polgári házasság az elváltásra nézve. S ki fog e duló ár elé akadályt gördíthetni? Más nem, csak az Isten . . . egyháza által!

Ellenkezik a polgári házasság a Krisztus szerzette ház-as-frigy egységével is. A kath. egyháznak dogmája: „Nem szabad a keresztényeknek több nővel birni, mert ez isteni törvény által tiltatik.“¹⁾ Nem szabad tehát sem materialis, sem legalis polygamiában élni, melyeknek pedig a polgári házasság kedvez.

Ugyanis, ha a polgári házasság a világi törvények értelmében igazi házasságnak tekintetik, ez által a férj egy nőt nyer, kitől elváltatván s mással egybekelése megengedtetvén, másik nőt is bir, harmadikat s így tovább, mi valóságos többnejűség. Jogosan mondhatjuk tehát, hogy a mennyiben a polgári házasság terjed, annyiban könnyítettik az elválás, annyiban kedvez a polygamiának. Szomorú példái ennek az egyesült államok, hol a két, sőt háromnejűség már napi renden van.²⁾

Ugyanezt látjuk a törvények értelmében létesíteni Poroszthonban, hol II. Frigyes-Vilmos király elváltatta magát első nejétől, braunschweigi Erzsébettől, s elvette a hesseni fejedelem leányát, azután még ezek életében vett harmadik feleséget Wolf grófnőt. Midőn ezt is únta, negyediket akart venni, de már bántotta a lelkiismeret; megkérdezé tehát a tör-

1) Concil. Trid. sess. XXIV. can. 2. de sacr. Matr.

2) A Weekly Register címet viselő angol lap következő tudósításokat ad erről 1856-iki mart. 19. számában: In assizes of this month, celebrated at Liverpool, the president has mentioned, that the cases of bigamie are excessively numerous, and even the cases of trigamie are frequent. Se szavakat az elnök nyilvánosan elmondja, a nélkül, hogy hallgatóinál sensatióra, vagy épen roszalásra számolhatna. . . .

vény embereit s ezek a negyedik nőt sem tagadták meg tőle.¹⁾

Ismerjük a francia uralkodó ház egyik tagjának történetét, ki Patterson Mrst elhagyta, s másik nőt vett.

Beattyra Dávidot a törvények értelmében hét neje vádolta; egy 29 éves ifjút egyszerre tizenöt, polgári törvények szerinti neje vádolt Amerikában.²⁾ Igaz, hogy nem ugyan a többszörös házasság (?) hanem csalás miatt, e két utóbbi esetben büntetés érte a modern Don Juanokat, de hány ily eset van, mely tudomásunkra nem jut, vagy nem büntetetik! S utójára is, ha a törvény nem fogja megengedni az ily, látszólag legalis polygamiát, be fog következni a materialis, melynek nincs emberi törvény kellő korlátozására; ezt csak a szentség fenségével bíró, s lelkiismereten is uralkodó Isten alapította házasság lehet képes megszüntetni, vagy legalább sikeresen fékezni.

Korunknak a törvények gyártásában és változtatásában is nyilatkozó ujitási szelleme nem fog sokáig késni a polgári házasságok könnyű feloldása által, beláthatlan tért nyitni a polygamiának. Ha meg merik tenni a törvényhozók, miért ne tehetné meg az e részben majd kellőleg felvilágosuló nép? mely előtt ha az emberi törvény lerombolja az isteni tekintélykorlátokat, nem fog megelégedni még a többnejűséggel sem, hanem egyenesen közös nejjűséget fog kiereszokolni. S hova fog ez vezetni??...

¹⁾ Lásd Avogadro. Theoria del Matrim. munkája 37-ik lapjának jegyzetét.

²⁾ Univers. 1856. april 14.

A polgári házasság s az egyház tana.

It tanit az egyház? hogyan kell tanítását értelmezni? mi ellenkezik tanaival? mi van az egyháznak jogosan birtokában? mind oly kérdések, melyeknél az egyházat illeti a felelet, határozat, tanítás, ítélet.

Az egyház nyíltan hirdeti tanait, s a házasságra vonatkozólag tanítja, hogy: A házasság azon szentség, mely által a törvényes kellékekkel bíró független két különnemű személy egybekelésében Krisztusnak s az egyháznak egyesülése jelentetik, s megadatik azon kegyelem, mely a társakat megszenteli, a természetes szerelmet tökéletesíti, a ház-as-frigynek felbonthatlan egységét erősíti, s a feleket állásuk kötelemeinek — üdvök kölcsönös előmozdításának s gyermekeik hitben, keresztény erényekben való nevelésének — teljesítésére alkalmasakká teszi. ¹⁾

¹⁾ Schwetz. Theol. Dogm. T. 3. p. 552. — Migne Theol. T. 25. p. 228. —

Az egyház határozottan hirdeti, hogy: Aki mondja, miszerint a házasság nem igazán, s valóban egyike a Krisztus általrendelt evangéliumi hét szentségnek, hanem emberek találták föl az egyházban, s kegyelmet sem szerez . . kizárva legyen! ¹⁾

Aki állítja, hogy csak azon vérségi és rokoni fokozatok akadályozhatják a házasság megkötését és bonthatják föl az egyességet, melyek Mózes III. könyvében említettek; s az egyház nem adhat fölmentést azoktól, se nem rendelhet több akadályokat . . kizárva legyen. ²⁾

Aki mondja, hogy az egyház nem állíthatott föl házasság bontó akadályokat, vagy azok megállapításában hibázott, kizárva legyen. ³⁾

Aki állítja, hogy a házassági ügyek nem tartoznak az egyházi bírák elé, kizárva legyen. ⁴⁾

Aki mondja, hogy a keresztényeknek egyszerre több nejük is lehet, s ezt semmi isteni törvény nem tiltja, kizárva legyen. ⁵⁾

Aki állítja, hogy eretnokség, gyűlöletes együtt-lakás, vagy a házasság féltőli színlelt eltávozás miatt fölbontani lehet a házasságot, kizárva legyen. ⁶⁾

Aki mondja, hogy az egyház hibás, midőn tanította és tanítja az evangélium s az apostoli tanok szerint, hogy valamelyik fél házasságtörése miatt a frigy föl nem bontható, és sem mindkettő, sőt az ártatlan

¹⁾ Conc. Trid. Sess. 24. c. 1.

²⁾ Conc. Trid. Sess. 24. c. 3. — Cf. Carriere. Praelect. th. maj. in sem. Sulpit. Paris. 1837.

³⁾ Sess. 24. c. 4.

⁴⁾ U. o. 12. c.

⁵⁾ U. o. 2. c.

⁶⁾ U. o. 5. c.

fél sem léphet más házasságra társa életében . . . kizárva legyen. ¹⁾

Az egyházfők pedig kimondják, hogy a házasság nem csupán polgári szerződés, s szentség és szerződés elválaszthatlan. ²⁾

Ime a római keresztény katolika egyháznak nyílt, világos, határozott tanítása, mely előtt a tanuló egyháznak, legyenek bár tagjai koronásfők vagy képviselők, meg kell hajolniok, hacsak az egyháztól elválni, vagy a két utóbbi pontra nézve az iránt szerénytelenek s tiszteletlenek lenni nem akarnak.

A ker. házasság tehát szentség, feloldhatlan, minden polygamiát vagy polyandriát kizár, egyházi bírósághoz tartozik, nem pusztán polgári szerződés, s benne a szentség és szerződés elválaszthatlan.

Ezek az igazságnak azon sziklái, melyekbe ütközniök kell azoknak, kik a polgári házasságot elfogadni akarják. Ennyi szikla közt veszélyeztetik hitök s üdvöknek sajkáját! . . .

A polgári házasság természete előttünk már tárva áll.

Pusztá szerződés az, alárendelve a világi törvényhozó hatóság nézeteinek, szeszélyeinek. Mily beláthatatlan fönségben áll e fölött a Krisztus szelleme szerinti házasság, melyet egyházunk a sz. irás, hagyományok, zsinati határozatok, szertartási könyvek, a

¹⁾ U. o. 7. c.

²⁾ Leo M. Epist. 167. ad Rustic. Narb. — Benedict. XIV. de synod Dioec. l. 9. c. 11. p. 503. Ferr. 1760. — VI. Pius Lit. ad Episc. motul. dd. 16. sept. 1788. — VIII. Pius Encyc. 29. Maji. 1829. — XVI. Gergely Encycl. 15. Augus. 1832. — IX. Pius Allocut. 1852. sept. 27. — Syllabus 73. §.

józan ész követelménye nyomán szentségnek ismerés és vall az egész földön.

Kik a házasságot teljesen elvetették, nem tekintették azt mint szentséget. Ezek érvei azonban nem egyenesen a házasság szentségi méltósága, hanem általában a házasság ellen valának intézve. Csak a reformatio követte el többek közt azon következtetlenséget, hogy a házasságnak tisztos voltát, s isteni eredetét bevallva, azt szentségi méltóságától megfosztani törekedett. ¹⁾

Mint hogy előbbi időkben a házasság szentségi méltóságát ki sem vonta kétségbe, nem volt szükség e részbeni nyilatkozatra. Amint azonban Luther és Calvin megtámadták azt, egyházunk a trienti egyetemes zsinatban azonnal hallatá szavát s a 24-ik ülés 1. cánonában kimondá: „Aki állítja, hogy a házasság nem valóban s tulajdonképen egyike az evangeliumi törvény hét szentségének, melyet Krisztus Urunk rendelt, hanem állítja, hogy az egyházban emberek által találtatott fel, s kegyelmet sem szerez: kizárva legyen.“

Az egyháznak e határozata a sz. íráson alapszik, a sz. atyák, s általában az egyház folytonos gyakorlata által megerősítettik.

Sz. Pál apostol ugyanis a házasság szentségének fönségét Krisztusnak az egyházzali örökös, felbonthatlan összeköttetéséből mutatja föl s az ehezusi akhoz irt levelének V. fejezetében azt mondja, hogy minden keresztény házasság az egyház fejét Krisztust, és minden k. nő az egyházat, a ker. házasság

¹⁾ Luther. De Captiv. Babyl. Opp. Wittenb. 1553. T. 2. f. 81. p. 2. ss.— Calvin. Instit. l. 4. c. 9. n. 34. Gen. 1569. p. 955.

pedig Krisztusnak az egyházzal örökös, felbonthatlan egybeköttetését ábrázolja. A 32. versben pedig így ír: „Ez nagy szentség (*μυστέριον*, titok) én pedig mondom Krisztusban s az anyaszentegyházban.

Megengedjük, hogy a *μυστέριον* görög szó e helyütt titoknak fordítható, de megjegyezzük, hogy e szó a görögöknél egészen egy értelemben használatik, a *συμβολα* nevezettel¹⁾ mert szentségeink általában megannyi fölséges titkok.

Továbbá ez idézett helyen világosan a házasság szentségi méltóságáról van szó.

Nyilván hirdeti ezt az apostol, midőn mondja, hogy a hivek házasságában a felek feloldhatlan kötelekkel egyesítetnek, úgy, hogy már nem két, hanem egy testnek tekinthetők. Azért is a nők tartoznak férjeiknek engedelmeskedni, mint az egyház Krisztusnak; a férjek pedig köteleztetnek nőiket szent, szep-lőtelen szeretettel szeretni, és pedig azért, mert a férj és nő egyesülése Krisztusnak az egyházzali szövetségét ábrázolja, ki nemcsak feloldhatlan frigybe akart lépni megtestesülése által az emberi nemmel, hanem az egyháznak fejévé levén, ezt kegyelme harmatával megszenteli.

Ez egyesülést s e teljes hasonlatosságot (*εκκρησις*) nevezi az apostol nagy titoknak.

Ha pedig a hivek házassága Krisztusnak az egyházzali teljes egyesülését ábrázolja, s ezért egy és feloldhatlan, s a felek egymást szentül, szep-lőtelenül szeretni tartoznak: e szövetségénél meg kell lennie a szentségi kegyelemnek, mely a feleket megszentelje, a természetes szeretetet tökélyesítse, s a létre jött frigy

¹⁾ Cfer. Isidor Palusiota. L. 3. p. 349. Epist. De Interpret. D. Scr. Rittershus. 1605. p. 338.

felbonthatlanságát eszközölje, szóval: a házasság szentségének minden lényeges kellékével kell birnia. ¹⁾

Ily értelemben ír szent Pál az efezusiakhoz (VI. rész) kolosszaiakhoz (III. r.) Timotheushoz (első lev. II. r.) Sz. Péter apostol első levelének III. részében.

Hogy a házasság szentsége nem későn behozott emberi találmány, hanem a kereszténység legrégebbi korában is ismert volt s szent szertartások közt létesített frigynek tekintetett, történeti bizonyosságot adnak erről a legrégebbi időbeli szent atyák.

Szent Ignác ²⁾ így ír: „Illik, hogy a jegyesek a püspök ítélete szerint lépjenek házasságra, miszerint összekelések az Úr, nem pedig a testiség kívánatára történjék.“

Sz. Justin: ³⁾ „Jákob házassága a Krisztus által létesítendő dolognak előképe volt . . . s nagy szentségek kezelése, s kiszolgáltatása jelentetett ezen tttben.“

Tertullian: ⁴⁾ „Honnan lehetnénk képesek elbeszélni ama házasság nagy boldogságát, melyet az egyház köt, a följánlás megerősít, az áldás megpecsétel, az angyalok hirdetnek, s az Atya-Isten érvényesként elfogad.“ Más helyen előrebocsátván az apostolnak az efezusiakhoz írt, s főnebb idézett igéit, így szól: „A szentség magyarázatát, nem elkülönítést tárgyalja itt (az apostol) példázván a szentséget, mely előre jelentetett attól, akié valóságban“

¹⁾ Sch w e t z. Theol. Dogm. T. 3. p. 562. — G ó z o n y Házasság kérdése p. 62. — K o n e k Egyh. Jogt. III. fej. a házasságr. p. 517. Pest. 1863.

²⁾ Epist. ad Polycarp. c. 5.

³⁾ Dialog. c. Tryphone.

⁴⁾ L. II. ad uxor. cap. 9. de monog. L. V. adv. Marcion. c. 13.

Origenes: ¹⁾ „Isten az, ki a kettőt egyesíti, úgy, hogy amint a nő férjhez megyen, már nem is kettő gyanánt, tekintendők. S minthogy az egyesülésnek szerzője Isten, azért kegyelem birtokába jutnak azok, kik Isten által kötettek egybe.“

Chrysostom: ²⁾ „Nem hallod Páltól, hogy a házasság szentség, s Krisztusnak az anyaszentegyház iránt kijelentett szeretet-jele.“

Sz. Ambrus: ³⁾ „Elismerjük, hogy Isten a házasságnak főpapja és őre, ki nem engedi azt beszenyenyetetni. Mindaz, ki ilyest merészel elkövetni, vétkezik az Isten ellen, s azért elveszti mennyei szentsébeni részességét“ s más helyen így szól: „Ne tagadjuk, hogy a házasság Krisztus által megszenteltetett.“

Maximus: ⁴⁾ „Menyegzőre megyen az Isten fia, hogy amelyet már megalapított, jelenlétének kegyelmével megszenteljen.“

Alexandriai Cyrill: ⁵⁾ „Krisztus eljött, hogy az emberi nem eredetét megszentelné.“

Epiphán: ⁶⁾ „Tisztességesek a házasságok, s Isten kegyelme által megszenteltetvén, az égi hazát nyerik meg.“

Isidorus Hispalensis: ⁷⁾ „Ami a papi áldás közben létesült házasságoknál történik, az történt az első emberek egyesülésekor is.“

Sz. Ágoston: ⁸⁾ „A házasság java minden

¹⁾ Comm. in Math. 14. n. 16. Opp. T. 3. p. 639.

²⁾ Homil. 56. in Gen.

³⁾ L. 1. de Abrah. c. 7. Ep. 42. ad Siric. n. 3.

⁴⁾ In Evang. Exp.

⁵⁾ Commentar. In Joan. Lib. II. c. 22.

⁶⁾ Haer. 67. c. 6.

⁷⁾ De off. eccl. l. 2. c. 20. n. 5.

⁸⁾ De bono conjugii. c. 24. Idézett helyen c. 18. n. 21.

nemzetek s népek közt a nemzés ügyében, és tisztaság hívségében áll, az Isten népénél azonban még a szentségben is. Máshol: A mi házasságainknál többet ér a szentség fönsége, mint a termékenység.“

I. Ince p. ¹⁾ Hirdetjük a keresztény katolikus hitvallás szerint, hogy az a házasság, ami kezdetől fogva isteni kegyelemmel alapított.

III. Lucius p. ²⁾ egyházi kirekesztést mond azokra, kik a keresztiségről, házasságról s a többi szentségekről nem remegnek máskép érezni s tanítani, mint érez s tanít a római egyház.

IV. Jenő p. ³⁾ az őrményekhez intézett iratában előszámlálván a hét szentséget, ezek közt említi a házasságot is.

V. Márton ⁴⁾ rendeli, hogy a tévhitből átjövők a kath. hit letételénél megkérdetessenek: vajjon hiszik-e, hogy ha a keresztény megveti a bérnialást, utolsó kenetet, házasságot, halálosan vétkezik.

De maga a józan és is nagyon hajlandó elfogadni, hogy ha Krisztus az ember minden nevezetesebb állapotához kegyelmet kötött, bizonyára nem hagyta, nem hagyhatta kegyelem nélkül ama legfontosabb állapotot, a házasságot sem, melytől közvetve az országok jóléte, az erkölcsiség emelése, vagy süllyedése, sőt a lelkek üdve is sok esetben függ.

Mint főnebb érintők, e szentségnek alakjáról és anyagáról többféle vélemény van az egyházban. Némelyek állítják, hogy a felek kölcsönös szerződése képezi az anyagot, a papi áldás az alakot, a pap pe-

¹⁾ Ep. 9. ad Prob.

²⁾ Deec. Greg. I. 5. T. 7. c. 9. Ad abolendam.

³⁾ Harduin Acta, Conc. V. 9. c. 440.

⁴⁾ Const. Inter Cunctas.

dig a szentség kiszolgáltatóját, mely vélemény az újabb kori hit-tudósok által lassanként egészen elhagyatott. ¹⁾

Mások magukat a házasefeleket tekintvén a szentség kiszolgáltatói gyanánt, a teljes átengedést anyagnak, a kölcsönös elfogadást alaknak tartják. —

A házasság tehát szentség, s nem pusztán polgári szerződés, s így a polgári házasság barátai ellenkeznek az egyház azon tanával, mely szerint a házasság szentségi méltóságánál s isteni alapításánál fogva fölbonthatlan, s egységes, azaz monogam természetű; ellenkeznek az egyházfők minden keresztény katolikus előtt legfőbb tekintélyvel bíró nyilatkozataival, melyek szerint szentségtől a szerződést elválasztani nem lehet; ellenkeznek az egyháznak trienti zsinatban nyilatkoztatott azon rendeleteivel, melyek követelik, hogy a házasság megelőzőleg háromszor kihirdettség nyilvános isteni szolgálat alatt az egyházban.

¹⁾ Cfer. S c h w e t z Th. Dogm. T. 3. p. 553.

A polgári házasság elvei.

e kísérjük figyelemmel tovább a polgári házasságot, melynek már elvei is valóban bölcsészet-ellenesek.

Egy bölcsész előtt hamisnak kell föltűnnie az oly okoskodásnak, mely költött, tulcsigázott ideákkal cseréli föl a valót, s az e nyomon fölkapott elvont fogalmat concret gyanánt tekintvén, azt e minőségben akarja a gyakorlati életben is alkalmaztatni. Nem ily hiba-e, a pusztán polgári szövetséget eredményező törvények szentesítésénél légből kapott ideális különbséget tenni a polgár és keresztény között, s az elvont polgár fogalmat mint concretet átérőszakolván az életbe, oly törvényekkel látni el, melyek a másik fogalom tárgyát, a keresztényt sértik? vagy az államnak lehet-e ugy alakítani törvényeit, hogy a keresztény-polgár ne érezze azon törvények romboló hatását mint keresztény,

melyet talán nem érezne mint pure puteque polgár. Ugyanaz a polgár, aki a keresztény, ugyanazon személyiség a keresztény, aki a polgár, miértis, midőn törvények hozatnak a polgároknak, azok a keresztény-polgároknak hozatnak. Képtelenség tehát egy és ugyanazon személyt ugyszólván két részre vágni úgy annyira, hogy lehessen az egyiknek olyat parancsolni, mi a másikkal ellenkezik.¹⁾

S nem ez történik-e a polgári házassági törvények alkalmazásában? nem érvényesnek tekintetik-e a keresztény-polgár oly szövetsége, melyet ő köthetne talán mint polgár, de nem. mint keresztény, mint katolikus? Tudja azt a világi hatóság is, hogy a keresztény polgároknak sem szabadon, sem érvényesen nem lehet ily elveket elfogadni, s ha ez ideális és hamis megkülönböztetés alapján, vagy helyesebben szólva, ürügyén tolja az egyház gyermekeire ez igát, vét a bölcsészeti elvek ellen is.

Mit vélne, szólna, tenne az állam, ha az egyház szinte ily okoskodás nyomán fölmondaná a testvéri szeretetet, s hiveit, pure keresztényeknek tekintvén, számukra oly törvényeket hozna, melyek talán az államnak kárára lehetnek, s hirdetné, hogy eltekintve keresztényt a polgártól, ha keresztényi kötelmeik a polgáriakkal összeütköznek, ne adjanak semmit az államra? Ha oly egészen el lehet különíteni a keresztény és polgár fogalmat, hogy az egyiknek nem imputáljuk a másik tettét, furcsa eredményekre jutunk e philosophia nyomán. Az egyház ezt nem tette, s nem teszi soha, sőt mindig éber figyelemmel van az állam elveire, a korszellem jogos és helyes igényeire, s ahol csak teheti, őszintén, test-

¹⁾ Perrone. De Matrimonio T. 1. Sect. 2, c. 3. p. 272.

vériesen működik az állam jólétének előmozdításán; a 48-ki törvények nagyon sok cikkelye tanuskodik erről.

Természetesen nem Proudhontól tanulta az állam-bölcséletet, nem a *jus fortioris* elve szolgál vezéreül, nem a *non interventio* égbekiáltólag fonák eszméje szerint csatlakozik az állam oldala mellé, hanem közreműködve, föllép a törvényteremben úgy, mint a jogos harc terén, erővel úgy, mint szavaival, vagyonával úgy, mint vérével.

Bölcsészeti téves azon okoskodás, mely az abstract és concret fogalmakat fölcseréli, s az így nyert következtetés helytelen tételeire akarja építeni kártya-várát.

Az által azonban, hogy állítjuk, miszerint sem a házasság szentségétől a szerződést, sem kereszténytől a polgárt elválasztani nem lehet, tudjuk megkülönböztetni azon állapotokat és kötelemeket is, melyek az egyént, mint alanyt, illetik; tudjuk, hogy más kötelmei vannak az egyénnek, mint kereszténynek, más, mint polgárnak, s ennyiben a különbséget elfogadjuk, de máskép kell itélnünk akkor, midőn oly tényekről van szó, melyek egy és ugyanazon egyénre, személyiségre vonatkozólag sem helyesen, sem jogosan együtt meg nem állhatnak. Nem lehet, hogy valaki mint keresztény helyesen és jogosan teljesítse azon rendeleteket, melyek nevével és vallásával ellenkeznek. Krisztus és Belial kizárják egymást!

Vegyük példában a dolgot. Ha valamely török császárnak eszébe jutna a keresztény és polgár közt tetteleg különbséget tenni, s míg elvben tisztelné vallásukat, mint keresztényekét, másrészt kényszeritné őket, mint polgárokat, hogy az állam-vallás isteni szolgálatainál jelen legyenek, nem erőszakról, lelki-

ismeret szabadság elleni meréntről, képtelen következtetésről, zsarnokságról vádolhatná-e őt az egész világ? S nem ugyanaz fordul-e elő a polgári házasságnál? Nem kényszerítik-e a kényszer-polgári házasság törvényei a katolikus jegyeseket azon térre lépni, melytől az egyház őket tiltja? nem erőszakolják-e őket, hogy lelkiismeretök, hitök, vallások ellenére tetteleg vallják igaznak azt, mit elméletben igaztalannak hisznek? nem zsarnokilag követelik-e, hogy helyesnek vallják azon pereskedési, itéleti, elvász-tási eljárást, melyeket, mint az egyház hiveinek, helytelenekül s jogtalanokul kell tekinteniök? S hogy port hintsenek a lelkiismeret éber szeméibe, a nevet-ségességig képtelen megkülönböztetэшöz, a keresztény és polgár elvász-tásához fordulnak. ¹⁾

Sőt még azok is, kik a szükségbeni polgári házasság (Noth-Civil-Ehe) mellett vannak, hiába hangoztatják, hogy ők nem positiv, tényleges, hanem csak permissiv, megengedő törvényt akarnak, mint közelebb a bécsi országgyűlés; helytelenül okoskodnak, s csak ügyesen kigondolt fogással akarják vakítani a jogtudományt.

Nézzük csak, van-e, s mily értelme, elleneink főnebbi megkülönböztetésének? Itt már nem a keresztényt és polgárt, hanem az egyházi és világi törvények viszonyát szerepeltetik. Az egyház törvényeinek tiszteletét ígérük, s a keresztény polgárok számára oly, — szerintök permissiv — törvényt akarnak hozni, mely az egyházat positive sérti. A keresztény és polgár közti különböztetésnél a fogalmakat zavarták össze, e helyen pedig a positive működő egyént cserélik föl a permissiv törvénnyel, melynek érvényesítője,

¹⁾ Perrone de Matrimonio. Libro 1. Sect. 2. c. 3. p. 274.

illetőleg használója, tagadhatatlanul positive, és pedig az egyház elvei s rendeletei ellen cselekszik. Az ily törvény tehát, ugymond Perrone, a bekövetkező tényre nézve megengedő lenne, midőn pusztán képességet adna; a létesített tényre vonatkozólag pedig nagyon is positive működő. ¹⁾

A kormány vagy megszűnik keresztény lenni, s népét kereszténynek tekinteni, vagy fonákul cselekszik, midőn keresztény levén, kereszténység ellenes törvényeket hoz. Ugyanez áll a törvényhozó testületről is, mely, hogy e vád alól menekülhessen, ismét különbséget teszen hivatalos működése és magán állapotok között. Ok — úgymondják, — mint hivatalos testület, vallásos, egyéni meggyőződésök figyelembevétele nélkül működnek; önállóan, függetlenül, minden, bármely vallásfelekezettől elvontan hoznak törvényeket, s e hivatalos működésöktől egészen különböznek akkor, midőn magán életökben magokat, mint az egyház gyermekei, tüntetik föl.

Bármit mondjanak, azt tagadni nem lehet, hogy ez üres megkülönböztetés által, nemcsak elválasztják magokat a religiótól, hanem egyenesen mellőzik, sőt megvetik azt.

Ha valaki gyarló tudatlanságból, melyet ignorantia invincibilisnek nevezünk, sérti meg az egyház valamely törvényét, ez történhetik a vallás megvetése nélkül, de ha valaki épen tudománya körébe vágó tárgyban, tudva és szándékosan tisztes törvény gyanánt tol föl oly elveket, melyek a vallással egyenesen

¹⁾ Lex ergo talis — ugymond Perrone — e helyre vonatkozólag — quoad actum futurum permissiva esset, cum solum facultatem praeberet, quoad actum vero consummatum maxime positiva est.

ellenkeznek, ez a vallásnak legalább hallgatag megvetése nélkül nem történhetik. Sőt még formális megvetésről is vádolhatnók illetőket.

Az egyház ugyanis nyíltan és formaliter, érdemlett büntetéseket szab azokra, kik házasságot illető törvényeit áthágják, s midőn a polgári házasságra vonatkozó törvények hozói azt vitatják, hogy az egyház ama törvényei ellen szabadon és büntetlenül lehet cselekedni, midőn azokat tudva és szándékosan mellőzik, sőt megvetik, magának az egyháznak, mint illetékes törvényhozónak tekintélye formaliter vettetik meg. Tisztán polgári-e az ily törvény, vagy inkább nem katholicismus ellenes-e? ¹⁾

Csak a főnebb mondottakra kell egy futó pillantást vetnünk, hogy e szavak igazságát alkalmazni tudjuk: Nyomorult valami az oly törvény, melyet sem az igazság, sem az erkölcsiség, sem a vallás elvei nem védelmezhetnek. ²⁾

Másik nem helyeselhető elvök a polgári házasság barátainak, az ugynevezett . . . lelkiismeret szabadság, melyet kivívni ohajtanak, s mely tulajdonképen nem szabadság, hanem szabadosság, mint Carillo helyesen mondja: Libertà di coscienza? no, ditela libertà rivoluzionaria, libertà tyranna!

S valóban, miben áll eme lelkiismereti szabadság? abban, hogy a hitetlen s vallástalan embernek szabadságában álljon mellőzni a legszentebb törvényeket, s mig a polgári törvénykönyv legcsekélyebb

¹⁾ *Instituzioni delle leggi civili nel regno di Napoli.* Napoly. 1853. Vol. 1. p. 294.

²⁾ Cheek. „The Irish Marriage act“ című értekezésében: The law is an infamous one, wich cannot be defended upon any principle of justice, morality, or religion. *Weekly Register* 1866. évi marc. 3-iki számában.

§-ának elhanyagolása büntetéssel találkozik, addig szabad legyen az egyháznak törvényeit, intézkedéseit megvetni? Abban, hogy a kormány alkalmat ad a hitetlenségnek az ő védszárnyai alatt bántatlanul mellőzni az egyház törvényeit s jogait? Abban, hogy az isteni törvények iránt közönyös szivnek mindenkor legyen tere a kegyelmek ébresztő sugarai elől menekülhetni? Abban, hogy az istentelenek lelkiismeretét soha se érintse az egyház keltő szózata?

Ha bármely állam ily lelkiismeret-szabadságot ohajt, azt hisszük, egyszersmind azt kívánja ez által elérni, hogy az egyházzal, hittel s erkölcsiséggel mit sem törődő emberek e gyászos hibáikért nem-hogy méltó roszalásban s szigorú eljárásban részesüljenek, sőt inkább szabad tért nyerjenek.

Nagyon szomorú színezetű korlátoltságban kell feltűnnie azon kormánynak, mely nem látja, hogy az erkölcsiség ellenei egyszersmind az állam jólétének, boldogságának is ellenei, s hogy ezeket erősíteni annyit teszen, mint önmagát gyöngíteni, s romba döntéséhez segédkezet nyújtani . . .

Ki nem tudja, hogy ama forrongások, melyek kivált Olaszthonban a kormányt folytonosan fárasztják, s a népnek jólétét akadályozzák, a lelkiismeret szabadság által minden erkölcsi korláttól ment proletároknak tulajdoníthatók, kik nem ismerve hitet s egyházat, mennyet és pokolt, szentet és Istent, minden jogos ellen törnek, hogy a szétrobbantott jogok romjain építsék föl jövőjüket.

Lelkiismeret szabadság! . . s meddig terjednek határai? odáig-e, hol a kormány megbuktatására is szabadon törhet az emancipált lelkiismeret, vagy csak addig, hogy az egyházat s vallást szabadon mellőzhetik, s bántalmazhatják? odáig terjed-e hatásköre,

hogy a kormányoknak sokszor kétesen szerzett jogait is tiporhatja, vagy csak addig, hogy az egyháznak becsülettel szerzett, s lelkiismeretesen föntartott szent jogait mellőzheti s tiporhatja? odáig terjed-e, hogy mindaz szabad, mit a gazságok által elvakított, önérdék által tévutra vezetett hamis meggyőződés megenged, vagy csak addig, hogy a nem szuronyokra, és bakókra, és bilincsekre, és karhatalomra alapított egyházat szabadon lehet bántalmazni s jogait mellőzni vagy megrabolni? . .

Szabadok akartok lenni — ugymond Sieyes — és igazságosak lenni nem tudnátok? Vous voulez être libres, et vous ne sauriez pas être justes??

Különben is . . . látjuk gyakorlatban, mi az a lelkiismeret szabadság! Olaszthonban jaj azon papnak, azon katolikusnak, ki szabadságot vesz magának lelkiismerete, meggyőződése szerint nyilatkozni. A kormány ugyan kimondja, hogy tiszteli a katolika egyházat, melyet per eminentiam egyedüli vallásának nevez; állítja, hogy dicsőségének tartja a király az egyháznak védnöke lehetni; ünnepélyesen igéri, hogy az egyház törvényei iránti engedelmességet érvényre emeli, s a hatóságokat fölhívja, hogy mindent elkövessenek az egyház és állam közti legjobb egyetértés megszilárdítására, s az egyházat ügyeinek rendezésében mindenkép gyámolítsák, de hogy sehol nincs csekélyebb lelkiismereti szabadság, mint ott, s hogy a törvény e szavai csak holt betűk s üres ígéret, ezt leggyászosabb színben tüntetik föl az egyház legjelesebb főpapjaival s híveivel tölt börtönök. ¹⁾

¹⁾ Az olasz törvénykönyv első §. az eredetiben így hangzik:

I. La religione cattolica, apostolica, romana è la religione dello stato.

Mi élesen ohajtjuk megkülönböztetni a szabadság és szabadosság fogalmát, s míg azt megengedjük, hogy a polgári házasság a szabadosságot (*effroenata morum licentia*) táplálja, s előmozdítja, tagadjuk azt, hogy a valódi szabadságnak, melyet csak helyes, és jogos törvények adhatnak és tarthatnak fön, barátja lenne.

Mi az angol törvénytudósnak, Cheeknek meghatározását fogadjuk el a szabadság fogalmára nézve, ki azt mondja, hogy nincs szabadság, csak az igazságos és törvényes tekintély iránti engedelmisségben, s midőn a katolikusok az egyház tekintélyének engedelmeskednek, kiszabadítják magokat a nem illetékes parancsok zsarnoksága alól. ¹⁾

S hová fog vezetni ilyféle, gyakorlatilag érvényesítendő lelkiismeret szabadság? egy tömkelegbe, melyből a kibontakozást semmiféle Ariadne-fonál nem lesz képes eszközölni.

Rosz néven vehetjük-e, ha egy egészen vallástalan embernek eszébe fog jutni a lelkiismeret szabadság alapján fölmentést követelni a cultusra szánt adóktól? s egynek példáján indulva a fizetéstől iszo-

Il re si gloria di essere protettore della chiesa, di promuovere l'osservanza delle leggi, di essa nelle materie, che alla potestà della medesima appartengono.

I magistrati suppremi veglieranno, a che chi matenga il migliore accordo tra la chiesa e lo stato, ed a tal fine continueranno ad esercitare la loro autorità e giurisdizione in cio, che concerne gli affari ecclesiastici, secondo che l'uso e la ragione richiedono. Mily szép paródiája a valóságnak!

¹⁾ „There is no liberty like obedience to a just and legitimate authority. — By submitting to the authority of the church, catholics rescue themselves from the tyranny of unauthorised dictation.“ Cheek. The attempted change of the Marriage law. p. 297.

nyodó nép, sürgetni fogja az ily céloktóli adómentességet? s valóban a lelkiismeret szabadságának ily elvéből kiindulva, csak nem lehet követelni, hogy meggyőződése ellen adózzék azon cultusnak fõntartására, melyet õ kerül, melylyel nem él, melyet megsemmisíteni talán egész lényébõl törekszik.

Hogy ily lelkiismeret szabadság végtelen bonyodalmakat idéz elõ, belátja a szabadság eszményképeül feltolt Angolhon, melyben szigorú törvények irányozzák az alattvalók, s fõképen az uralkodó család lelkiismeretét, annyira, hogy az uralkodó család azon tagja, mely meggyőződése szerint vallását változtatni merné, a trónörökõdés jogától azonnal megfosztatnék.

A lelkiismeret szabadságot általában sehol sem látjuk gyakorlati alkalmazásban, s azon látszat, mely talán a felszinen mutatkozik, mindössze csak oda megyen ki, hogy a hitelenségnek szabadabb tér nyittatik, az egyház pedig legszentebb jogaiban korlátoztatik, a gonoszság bilincsei oldatnak, az erény kezei pedig megköttenek.

Mi tehát a polgári házasság barátainak sem azon elvét nem tudjuk helyeselni, mely a keresztény és polgár közt különbséget téve, oly törvényeket hoz a polgár számára, melyeket a keresztény nem teljesíthet, senem helyeselhetjük a lelkiismeret szabadság oly elvét, mely gyakorlatban kivihetetlen és káros, nézetileg jogtalan és sértõ, s minden tekintetben az erkölcsiségnek, tehát magának az államnak, kárára van.

Nur das Gesetz kann uns Freiheit geben, uymond Göthe. ¹⁾

¹⁾ Göthe. Natur und Kunst címû költeményében.
„Csak a törvény adhat szabadságot.“

A házasság méltósága.

polgári házasság természeténél fogva egyszerűen profán szerződés levén, mely csak a világi hatóság elé tartozik, s az által önkényileg megállapított esetekben fölbontathatván: ellenkezik azon méltósággal, azon fönséggel is, melyet a házasság isteni alapítója adott, az egyház pedig folytonosan megőrzött.

Egyházunk tana szerint a házasság oly frigy, melyet Isten maga szerzett ős-szülőink között, s midőn az emberi szenvedélyek, s tévelygések által eredeti méltóságát elveszté e frigy legtöbb pogány nemzetnél, egyszülött fia, az Isten-ember által szentségi méltóságra emelte azt, s a Szentlélek csalhatlan vezetése alatt levő egyház őrzésére bizta, hogy mint a nyilvánlatkoztatás őre, a hit és erkölcsi igazságok gondnoka, tiltakozzék s szellemi fegyvereivel küzdjön minden erőszakoskodás ellen.

Mily méltóság, mily fönség sugárzik a keresztény házasságból, akár alapítóját és örét, akár a hozzászatolt szentségi kegyelmet és hatást, akár létesítése módját és szertartásait, vagy az időt és helyet tekintve. Ellenben kinek köszöni létét a polgári házasság?

Mint történetéből kimutatók, gyarló, tévelygő, a hit dolgaiban kellő jártassággal nem is bíró emberek elvei nyomán egy királyi vérrel beszenyezett forradalomnak, mely szabadságot hirdetve, a szabadon nyilatkozók ezreit hurcolta guillotine alá; mely az ártatlanok vére s könyei. az elnyomott igazság, s a kárhuzatos elvek által a történelem terén örökre megbélyegezve tanuskodik az igazságról: Jaj az országnak, melyet elfogultság és szenvedélyek kormányoznak.

Mily méltósággal birhat egy oly forradalomnak jogtalan rendelkezése a házassági ügyekben, mely kéjhölgyet állított az Ur oltárára imádás helyett, hogy jelképezze azon istenített észet, mely alig sülyedt valaha oly nyomorú fokra, mint épen a francia forradalomban.

Magok a legrepublicánusabb érzelmű franciák, szégyentől pirulva sűtik szemeiket a földre, ha a 18-ik századbeli forradalomra emlékeznek.

S nem forrongó szenvedélyek nyitnak-e utat mindenütt a polgári házasságnak? Legközelebb Olaszbonba hozatott be e szerencsétlen forradalmi szülött, s mikép állanak ott az ügyek? van-e rendezetlenebb s forrongóbb elemekből álló ország, mint a jelenlegi sic dictus egységes Olaszország? mik történnek ott a kamrákban? van-e oly szent joga az egyháznak, mely lábbal nem tiportatik? nyilik-e valahol nagyobb tér a szabadosságnak, az ujitási vizketegnek, mint épen ott?

Maga a polgári házasság is, mint sok más, úgyszólván octroyáltatott Olaszországba, mely az 1866-ik év első napján azon kedves meglepetésre ébredt, hogy utcák szögletein a polgári házasságot megparancsoló királyi rendelvényt olvashatta.

S micsoda fő létesítő oka volt és van a polgári házasságnak? Az egyház elleni elfogultság s gyűlölet, melyeknek pedig a törvénytermekben helye nincs. Ezek adták a francia forradalomnak az első gondolatot, hogy az egyháznak befolyását mindenben, mindenütt lehetőleg gyöngítse, s erre egyik célszerűnek látkozó eszköz volt a polgári házasság. Bűn alapította azt, s így nem csuda, ha eredményei, gyümölcsei is, bűnösök, mérgesek.

A bűnnek nincs, nem lehet méltósága, habár a legnagyobb méltóságot viselő emberektől, koronás főktől származzék is.

Márpedig bűn az, midőn a legszentebb, ezred évek óta folytonosan gyakorlott jogok tiportatnak; s ez történik akkor, midőn a házasság létesítésénéli lényeges befolyás az egyháztól elragadtatik, s a kezébe letéteményezett szentségtől hívei megfosztatnak.

Bűn az, midőn Krisztus törvénye, mely örök időkre, s minden népre szól, pusztán emberi önkény által hatályon kívülé tétetik, s midőn ezt a vétkes szenvedélyen s elfogultságon kívül mi sem kívánja, Krisztus híveire káros találmány erőszakoltatik.

Bűn az, midőn az alapító által csalhatatlansággal fölruházott egyháznak szava figyelembe nem vétetik a köréhez tartozó hit és erkölcsi igazságoknál, s míg az illetékesen nyilatkozó szellemi hatalom szava hideg mellőzötéssel találkozik: jogai s elvei fölött oly avatatlanok határoznak, kiket többnyire sem a

hit, sem az erkölcs, sem az egyházi jog teréni képességek nem hatalmazhat föl határozat hozatalra.

Bűn az, midőn elfogultság és gyűlölettel fizet az állam azon egyháznak, melyet aki nem hallgat — ugymond Krisztus — legyen mint a pogány és nyilvános bűnös; azon egyháznak, mely örök érvényű elveivel megvetette az emberi társadalmak alapját, s melynek minden gondolata, ohaja s intézkedése az emberiség boldogítására irányul.

Bűn az, midőn a nép erkölcsi szükségével nem törődve, oly törvények hozatnak, melyek annak egyház iránti kegyeletét sértik. Mert hogy a vallásos lelkű nép úgy gondolkoznék az egyházzal, annak intézményeiről s különösen a szentségekről, mint némelyik, liberalist szenvelgő képviselő, avval senki sem ámíthatja magát. A nép kegyelete a házasság szentsége iránt sokkal nagyobb, hogysem méltó botránnyal ne találkozónék az oly intézkedés, mely őt a házasság létesítésére az Isten házából a község házához, a paptól a birákhoz utasitaná.

Bűn alapította tehát a polgári házasságot s így annak méltósága nem lehet.

Egyházunk látható feje IX. Pius méltán nevezé a polgári házasságot szennyos, kárhozatos, utálatos concubinatusnak ¹⁾ hiszen általa az emberiségnek, megszentelt bölcsője, a családi boldogság forrása, az emberi szív legnemesebb érzelmei gyarló polgári szerződésé alacsonyítottatnak, s a tiszta szerelem fontossága valódi kalmárkodás tárgyaul tekintetik, melynek kicserélését ingadozó s változó emberi hatalom, talán épen egy tudatlan falusi biró, érvényesíti.

Átlátták a polgári házasság lealacsonyító jelle-

¹⁾ Pius IX. alloc. 1852. Sept. 27.

mét a derék portugail nők, kik, midőn annak behoza-
talára indítvány tétetett, ők ellene egy tiltakozást
küldöttek, melyből idézzük e sorokat:

„Csak szivtelen, s minden nemesebb érzület
nélkülöző férfiak, kik elveszték hitöket, s e mellett
talán még oly szerencsétlenek is, hogy soha sem is-
merték anyjokat, kiknek sem nejeik, leányaik vagy
nővéreik nincsenek, csak ilyenek képesek egyezésö-
ket adni azon természetellenes szándéklatba, hogy a
nő gyalázata törvényesíttessék.“

„Mi, kik ezen, ma oly méltatlanul bántalmazott
nemhöz tartozunk, tiltakozunk a polgári házasságot
illetőleg benyújtott törvényjavaslat ellen, s visszautá-
sitjuk az előnyöket, melyekkel az állítólag bir.“

„Szentnek egyedül a Jézus Krisztus által alapi-
tott köteléket ismerjük s nem vágyódunk más sza-
badságokra, mint melyeket a vallás autorizál.“

„Legszentebb érdekeink, becsületünk, szívünk,
házi boldogságunk és társadalmi méltóságunk
érdekében; leányaink, a jövő nemzedék ezen anyái-
nak nevében és a legdrágább: a vallás, a haza és
a család nevében tiltakozunk e kebellázító, s minden
jog fogalommal ellenkező törvény ellen; tiltakozunk
lelkünk minden képességével s akaratunk egész
erejével.“ 1)

Hasonlítsuk csak össze az egyház által szentesí-
tett frigyot a polgári házassággal.

Az egyház szentségnek tekinti a házasságot, me-
lyet isteni hatalommal. Isten oltáránál köt s szentel
meg: a polgári törvény egyszerü profán szerződésnek
nevezi azt, melyet gyarló, mert emberi, hatalmával a
község házánál létesít. Az egyház örökké tartó szent

1) Pesti Hírnök január 24. 1866. 18. p.

frigynek hirdeti a házasságot, mely nincs kitéve semmi változó emberi szeszélynek: a világi törvény egyszerű szerződésként tekinti azt, mely tart addig, míg az emberi szeszély más stádiumba nem lép, s a házastárson, mint megunt jószágon, tovább nem ad. Az egyház nem a feleknek önkényére hagyja a házasság föntartását, hanem az Isten előtt egyszer megkötött frigyét oldhatatlannak tekintvén, holtig biztosítja a feleket: a világi törvény szeszély, vétkes szenvedélyek ingadozó alapjára helyezi a frigyét, melyet a legkülönbözőbb, sokszor leggyarlóbb okoknál fogva fölbont, az ünnepélyesen tett ígéret szentségével mit sem törődve. Az egyház Istent, a végtelen tökélyű fölényt hirdeti s bírja a házasság szerzőjeül, melyet ugyanazon isteni tekintély s hatalom, az emberiségnek minden hitéleti, erkölcsi igényeit ismerő bölcsesség emelt szentségi méltóságra: a polgári házasság szerzője egy szégyenteljes forradalom, mely az egyház iránti elfogultság s gyűlölet, a jogtiprás, tehát bűn-alapból kiindulva, adott létet a polgári házasságnak.

Nem sokkal több méltóság háramlik a polgári házasságra őrei, gondnokai, vagyis azon közegek részéről sem, melyek föntartására, módosítások hozatalára rendelvék.

Tisztelet a törvénykezésnek, tisztelet a világi hatóságnak, melyet nem sértünk meg talán, ha annyit kimondunk felőle, hogy ő is, mint minden emberi, nagyon változó; most radicalis, majd conservativ, most bal, majd jobb oldal jut hatalomra, mindezeknél pedig még az egyéneknben is különféle változások szoktak történni, s a téves nézeteknek, szenvedélyeknek, magasabb körök befolyásának, a képzettség különféle irányának, sőt — sit venia verbo — az önérdeknek is meg van a maga szerepe.

Innen van, hogy a világi hatóság törvényei s intézvényei annyira változók, hogy sokszor nem egy század, nem egy évtized, hanem egy év alatt is épen ellenkezői hozatnak az érvényben fönállott, s egykor helyesekül elismert törvényeknek, intézkedéseknek.

Tudjuk azt is, mi ad sokszor okot valamely törvény módosítására vagy eltörlésére, ismerjük az utakat, módokat, eszközöket, melyek által olykor a többség előállittatik; tapasztaljuk, hogyan készül némelyik törvény. ¹⁾

S ily gondnokságra, ily örökre, ily kezekre van bizva a polgári házasság. Már hogy ebből valami nagyobb szerü méltóságot, fönséget nyerne a polgári házasság, nem valószínű. Hogy azon törvényeknek, melyeket hoz. legtöbb esetben érvényt is tud szerezni a hatóság külsőleg, rendelkezésére állván a büntető eljárás különféle nemei, azt nem vonjuk kétségbe, de hogy ily ingadozó, változó, pusztán világi törvényhozó testület, a jogos félnek, az egyház jogainak tiprásával, s folytonos tiltakozása dacára oly erkölcsi sulyt, oly méltóságot, oly érvényt tudna szerezni magának a legfontosabb erkölcsi, sőt anyagi következményeket maga után vonó lépésnél, milyen a házasság, hogy azok mind a két félnek erkölcsi érzetére kihassanak, ez alig képzelhető.

E bizonytalanság, ingatagság, sokszor pusztá szeszély alapján történő változtatás nemcsak nem szerez méltóságot a polgári házasságnak, hanem épen ellenkezőleg, gyarlóságát még inkább fokozza. Lehe-

¹⁾ Nem az areopagok, a nép vénei és bölcsei tanácskozásában, hanem a hivatalnokok és ujságírók asztalánál vagy a kávéházakban és titkos clubbokban hozatnak a tervek, és döntetnek el az eszmék és népek ügyei. Kunágothi.

tetlen — ugymond Döllinger. — hogy a nép, mely folytonosan csak arbitrarius eljárást lát, kellő tisztelettel és tartózkodással viseltessék a törvény iránt. ¹⁾

Mennyi változáson ment át alig pár évtized alatt a polgári házasság törvénye, mily örökös forrongás van az olasz, porosz, angol, francia, német hercegségi törvényekben; sehol sincs megállapodás. Amint egyszer a katholika vallás örökké változatlan elvei mellőztettek, többé a legdicsőitettebb lángelmék sem tudják magokat kellőleg tájékozni. A porosz kamrákban, az angol parlamentben, mint olvastuk, majdnem napi renden vannak a polgári házasság módosítását sürgető javaslatok, s különösen a föloldhatóság elvéből eredt gyászos következmények fölött nem győznek panaszkodni a lapok.

Javaslatokban nincs hiány; a módosítások is folytonosak, ám a baj nem szűnik. a törvényhozók tekintélye pedig e tárgyban csaknem egészen tönkre ment. Poroszországban kivált a közel mult években annyira ment a házasság teréni szabadosság, hogy Dr. Stahl a kétségbeesés hangján sürgeté a kamrákat, miszerint ez égető s zilált ügyet mielőbb orvosolják.

Mily tekintélyben, mily méltóságban tünnetik fel az ily testület, hogyan lehetnek nyugodtak a kedélyek az igazság s helyesség felől, midőn naponkint tapasztalják, hogy magok a törvényhozók sincsenek tisztában az ügygyel, s a folytonos változtatás által csak bizonytalanságukról tesznek bizonyosságot.

De még azon szempontból is veszelyeztetve van a polgári házasság törvényeit alkotó s módosító hatóság tekintélye, hogy ő e téren nem illetékes.

A házasság ugyanis, — mint kimutatók — a ke-

¹⁾ Kirche u. Kirchen. p. 617.

reszténység alapítója által az egyház kezeibe tétetett le; az egyház intézkedett annak ügyeiben, s midőn a világi hatalom megfosztja az egyházat e téren való ősi szent jogaitól, ez által magát mint jogsértőt mutatja be.

S mily tekintélye lehet oly hatóságnak a józan világ előtt, mely arra levén hivatva, hogy a jogoknak érvényt, a törvényeknek tiszteletet szerezzen, önmaga sérti meg azokat. Birhat-e kellő erkölcsi méltósággal az oly testület, mely nem tudva kimutatni semmi illetékes küldetést, semmi jogos alapot, rendelkezik a jogok hátrányára oly ügyekben, melyekben hogy helyes irányt jelölni nem tud, folytonos ingatagsága által is bizonyítja? Szerezhet-e méltóságot azon pusztán emberi, még hozzá jogsértő intézménynek, mely mellett csak látszólagos érveket tud fölhozni, s melyet bármennyire takargat a túl-cifra szavak, s szórszálhasogató ál-okoskodások palástjával, mai napig sem képes a higgadt ész előtt sem mint helyeset, sem mint jogosat, sem mint üdvöst, fölmutatni.

S ha ez örökös vagy gondnoki testület által hozott törvények kiszolgáltatásának egyes organumait részletezzük, még jobban kitünik állításunk igazsága, hogy a polgári házasság nem nyer méltóságot kezelőitől sem.

Nevezzük bár, mint az angolok, r e g i s t r a r n a k, polgármesternek, jegyzőnek vagy bírónak azon személyt, ki, vagy kik előtt köttetik a polgári házasság, vagy tegyük föl, hogy őt-hat, mindenesetre a falu legtekintélyesebbjeiből fog állani az a házasság ratificáló hatóság, kérdem, mily méltóságot fognának kölcsönözni az elöttök létesített frigynek az ily térre mások jogainak sérelmével helyezett emberek? Aki ismeri népünk helyzetét, gondolkozásmódját, lelküle-

tét, nem fogja hinni, hogy méltósággal környezi a nép azon frigyét, melyet az előtte talán nagyon is gyarló oldalról ismert emberek előtt, pusztán polgárilag kötött, s melyet azok ismét fölbonthatnak?

A világ böles tanítója, Krisztus, nagyon jól tudta, hogy egy egész életre kiható oldhatlan szövetség létesítésére s föntartására nem birhat elég méltósággal semmi emberi tekintély, azért köttetik a ker. házasság Isten előtt, láttatik el segítő isteni kegyelemmel. Ily tekintélyt, ily méltóságot, annál inkább segélyt, semmiféle emberi hatalom nem képes éreztetni, kivált maradandólag, s áthatólag annyira, hogy az élet minden viharos körülményei közt mindig egyenlőn, csorbátlanul ragyogjon.

S ha a királyi, császári, képviselő testületi, szóval: bármily felső világi hatalom nem képes ily méltóságot, tekintélyt szerezni magának a házasságra nézve, vajjon képesek lesznek-e majd azon községi ad hoc hatóságok, melyeknek gyengéit az élet különféle körülményei közti közvetlen érintkezés annyiszor leleplezi, s melyeket sem a magasabb képzettség, sem mélyebb tudomány nem igen diszit tekintélylyel.

De tekintsük most a ker. házasságot, mily méltóság s tekintély környezi azt azon testület részéről is, melyre a házasság fölötti örökös, gondnokság van bízva.

A házasság szentsége azon egyháznak kezébe van letéve, melynek isteni alapítója csalhatlanságot ígért s folytonos együttlétet a világ végezetéig ¹⁾ azon egyház gondjaira bízott, melyről létezése első pillanatától kezdve számtalan ellenei közül egy sem volt

¹⁾ Evang. Math. 28., 20.

képes megmutatni, hogy a hit és erkölcs dolgaiban tévedett volna.

Mi magát a házasságot illeti, már előbb megmutatók, hogy az szentség, s így közvetlen azon egyházhoz tartozik, melynek szolgálót az apostol a szent titkok (szentségek) kiszolgáltatóinak nevezi. Valamint pedig egyéb hit és erkölcsi igazságokat és kegyzsereket, úgy épen a házasságot tekintve is, nyílt homlokkal meri az egyház fölhipni bármily elleneit: mutassák meg, hol tévedett, hol ingadozott, hol s mikor volt következetlen, mikor változtatott csak egy tancikkelyének lényegén, s mikor volt oly körülmények közt, hogy hiveinek határozott, biztos utasítással s törvénynyel nem szolgálhatott volna? Nemcsak jogosan bírja tehát az egyház s illetékesen a házasság körül való törvényhozást és intézkedést, hanem következetessége, határozottsága, eddig e téren követett iránya, s különösen a hibázhatlansági ígéret, melynek megadatásáról egész multja tanúskodik, mindez kell, hogy méltóságot sugározzon az egyház által Isten előtt kötött házasságra, kell, hogy megnyugtassa a felek kedélyeit, s biztosítékot nyújtson a jövőben történendőkre nézve is.

Ami pedig magokat a szentség kiszolgáltatásánál működő egyes organumokat, a papokat illeti, nem is említve azt, hogy már papi állásuk is bizonyos tekintélyt kölcsönöz; mellőzve, hogy kevés kivétellel képzettségük, tudományuk, miveltségök, erkölcsiségök, életmódjuk által is nagyobb méltóság- s erkölcsi súlyal bírnak a nép előtt, mint egyéb falusi elöljárók; csak azt említjük meg, hogy (a házasságnál a szentség kiszolgáltatójáról kettős véleményt figyelembe véve) akár mint kiszolgáltató, akár mint az Isten előtt kö-

tött frigy hitese tanuja jelen meg, mindig mint Isten szolgája tekintetik.

Birhat bármily gyöngéssel és hibákkal, a nép előtt azonban megmarad tekintélye s nymbusa, ha másért nem, csak azért, mert Isten szolgája. Tudja a nép, hogy a gyarló lekipasztott nem önmagáért illeti a tisztelet, tekintély, hanem azon állásért, melyet elfoglal, azon egyházért, melynek szolgája, kivált pedig azon Istenért, kinek papja. S így az egyház, mint a házasságnak törvényes gondnoka, őre s kezelője, akár mint testület együttvéve, akár a házasság kötésnél jelenlevő papjaiban tekintessék, mindenesetre járul a házasság tekintélyének s méltóságának emeléséhez, míg a világi hatóság minden jogalap nélkül, ingadozón, következtelenül hozva, és az egyház folytonos tiltakozása dacára erőszakosan foganatosítva a házassági törvényeket, kell, hogy a pusztán polgári frigynek tekintélyét, méltóságát még jobban aláássa.

Ujabb s erős érvet találunk a polgári házasság méltóság ellenességére abban is, hogy ennek elvei szerint a házasság pusztán szerződés gyanánt tekintetik, mely önkény alkotta alapokon ismét fölbontható.

Nézetünk szerint ezen elvek nyomán a polgári házasság nem számolhat nagyobb méltóságra, mint egyéb profán szerződés. Azon fensőbb fogalom, melyet a szentség magában rejt, itt egészen hiányzik; azon magasztos gondolat, hogy a házasság szentségében az isteni kegyelem adatik, hogy az igen nehéz s holtig tartó kötelezettség elviselését maga az Isten könnyíti meg, hogy a kölcsönös hűség, szeretet őre az ígéretei teljesítésében hű fölény, a csupa szeretet, hogy a szent szövetségből születendő gyermekek az Isten országának zsengei, szóval: hogy a házasság Isten ál-

tal szerzett s megszentelt, megmásíthatlan szövetség, mindez hiányzik a polgári házasságnál.

A házasság valóban csak mint szentség bírhat kellő méltósággal, mint a tudós Dobmayer is írja: A házasság isteni kegyelme tökéletesebbé teszi a természetes szerelmet, a feloldhatatlan egyesületet megerősíti s a jegyeseket megszenteli. Ama szeretet lángja, mely földi eredete, s földhezi vonzódása miatt még tisztátalan, az egyesülés által bizonyos mennyei tűzzel megtisztittatik. A föloldhatlan egyesülés a megszentelés által mintegy égi védő dícskört nyer, hogy azt az emberi hatalom ne illethesse. A szövetségesegek pedig az égnek különös malasztja által oly szent eszközökké válnak, melyek által Isten csodálatos teremő erejét folytatja, főlebből nyervén erőt és tehetséget, hogy mint méltó tagjai az Isten erkölcsi országának, állapotukkal járó kötelmeiket azon szeretettel teljesíthessék, mely az élet sulyos viszontagságai által tisztulva, mindinkább öregbedni fog, ha vele munkálkodni fognak. s önmagokat arra méltatlanokká nem teendik. ¹⁾

Ha megfosztatik szentségi méltóságától a házasság, mi lesz egyéb, mint polgárilag szabadalmazott gépies eszköz, melytől az állam minél számosabb egyéneket ohajt nyerni, semmi, vagy legalább kellelőnél kevesebb tekintettel azok erkölcsiségére, s melyet az állam összerak vagy szétbont a szerint, amint érdekei hozzák magokkal. Nemcsak pusztá szerződésnek tekintetik tehát a házasság, hanem még fölbontható szerződésnek is. Maga e fölbonthatóság ugy tünteti föl a polgári házasságot, mint mely a házasság frigy méltóságát annyira sértő könnyelműségnek, minden bensőség nélkül tett képmutató ígéretnak, a legtagasabb tért nyitja.

¹⁾ Systema Theol. cath. Tom. VI. p. 431.

Igen, ha egyszer a házasság fölbonthatósága ki-
mondatik, úgy nem kell nagy fontosságot tulajdoni-
tani az egész frigyre-lépésnek. Minek lenne az a
nagy fontolgtatás? az a lelkiismeretesség? minek az
a rémkép, hogy e lépéssel talán saját maga, házas-
társa, sőt gyermekei boldogságát örökre agyon tipor-
hatja? Mindössze is csak abban áll a dolog lényege,
hogy az illető egybekelők szerencsét próbál-
nak. ¹⁾ Ha sikerül, jól van; ha nem sikerül, majd
fölbontatjuk a szerződést, mely ha a legújabb francia
és porosz törvények által kissé megnehezített is,
teljességgel nem akadályoztatnak azért még sem a
házasfelek, hogy undor, gyűlölet, kétségbeesés, kény-
szerítettetés, s egyéb ily érvek által már a második fo-
rumon biztosan megnyerjék a szerződés feloldását.

A polgári házasság, — mint Stahl helyesen jegyzi
meg, — épen fölbonthatósága miatt nem is szerződés
többé kölcsönös odaengedésre, bánat s örömbeni kö-
zösségre, hanem oly szerződés, mely által mindkét fél
csupán öncélját s hasznát keresi. Innen van, hogy ha
valamely fél a házasság célját magára nézve többé
el nem érheti, mivel talán a másik fél hibás, undorító,
beteges, vagy azt lelkéből utálja: fel van jogosítva a
házasságot fölbonthatni; arról, vajjon aztán a másik fél
a maga részéről eléri-e a házasság célját, vagy általá-
ban mivé fog lenni, mitsem kell aggódnia.

Valóban épen úgy tekintetik a házasság, mint
minden más kötvény, vétel, csere, haszonbér, hol ha-
sonlóan jogilag minden szerződő, csak a maga hasz-
nát keresi, s nem egyszersmind a másét.

Ulpian, a római jogtudós mondja: mi aunyira
emberies, mint hogy esetleges szerencsétlenségeknél

¹⁾ Ehe auf Probe. Gesetz-Entwurf. Num. 11. S. 13, 29.

férj a nőnek, s viszont nő a férjnek hü társa maradjon?

A polgári házasság épen megfordítva gondolkozik: mi annyira emberies, mint hogy esetleges szerencsétlenségeknél férj a nőt, s nő a férjet saját sorsára hagyja?

E szerint a polgári házasság úgy tűnik föl minden higgadtan gondolkodó előtt, mint az önhaszon kötvénye.

Vajjon lehet ily szövetségnek erkölcsi méltósága? képes lesz-e az a lelkiismeretre maradandó vagy csak legalább élénken érezhető benyomást gyakorolni? Valóban, ha a lelkiismeret szabadságot minden korlát nélkül akarják érvényre emelni a polgári házasság barátai. célt fognak érni nem is álmodott mértékben, s a minden fensőbb erkölcsi befolyástól emancipált lelkiismeret, mely semmi méltóságot és magasabb érdeket nem fog fölismerni a csupán önhasznu kötvényben, a polgári házasságban, nem fog sokáig késni szerencsétlen áldozatainak fölmutatásával.

Ha a házasság iránti gyermekded tisztelet megsemmisítettik, hol keressük még azon köt-erőt, mely a társadalmat összetartja?

A porosz igazságügyminiszter egy esetet említett föl a kamrákban, mely szerint bizonyos, birói személyzethez tartozott egyén, ki reggel még házas volt, minden birói lépéseket egy füst alatt végzett el, s hazamenetkor már zsebében vitte az elválási okmányokat. ¹⁾

Látszik, mily nagy súlyt s lelkiismeretösséget

¹⁾ Religio. 1855, 44. sz. 345. l. -- Historisch-Politische Blätter 39. k. die protestantische Ehescheidungs Frage.

fektetnek a házasságra a polgári házasság barátai, kik hivatalnoktársaik kedvezését fölhasználva, magok részére oly szépen szolgáltatják ki az igazságot.

Ez így van minden helyen, hol a polgári házasság divik, s azért nem csodálkozhatunk rajta, hogy a porosz kamrákban ismét és ismét indítványok tétettek világi protestansok által a papi törvényszékek visszaállítására. ¹⁾

S mi előnye lehet e törvényszékeknek? multjok kezeskedik jövőjokről, érdeknélküliségök a részrehajlatlanságról, lelkiismeretességök az igazságról.

Ezek a tulajdonok, melyek a bírónak méltóságot kölcsönöznek, ezekért ohajtják a vétkekességök tudata által el nem vakított lelkiismeretek a házasságoknak papi törvényszékek általi elintézését. —

Végre, nem méltóság és tekintély, hanem szegény háromlik a polgári házasságra azon indokból is, mely miatt az behozatni szokott. Ez a lelkiismeret szabadság, mely abban áll, hogy valaki, midőn tetszik, elvonhassa magát az egyház joghatósága alól.

Ha egy futó pillantást vetünk azon kérdésre: kik és miért akarják magokat elvonni az egyház hatalma alól, nagyon sötét színben kell feltűnniök a lelkiismereti szabadság e hőseinek!

Kik isteni törvények által nem akarnak kormányoztatni, az üdv tanait nem ohajtják hallani, az égi kegyelem eszközeit nem kívánják használni, ezek a hamis fölvilágosodás, hitetlenség s többnyire az erkölcstelenség rabszolgái, kik lethargicus álmukban dermedezni ohajtanak inkább, hogysem fölébresztve, egy igazságos bíró, egy Isten felőli eszmével találkozzanak.

¹⁾ Lásd a főnebb idézett helyeket.

Ezeknek kell a lelkiismeretszabadság, vagy inkább a lelkiismeretnek teljes eltemetése azon bűnök alá, melyektől válni nem tudnak, nem akarnak, nem szeretnének.

Ily lelkiismeret szabadság hősei tehát minden pozitív vallásnak, hitnek, egyháznak ellenségei, s ezeknek kedvéért kell behozni a polgári házasságot? ezeknek kell tért nyitni, hogy az állam engedélyével újabb botrányt és vétket kövessenek el? ezeknek kedvezve kell ezrek és milliók lelkiismeretét megbotránkoztatni, az egyháznak jogait tiporni, a törvényeket elcsavarni, a közönyösséget táplálni, a családok boldogságát veszélynek kitenni??..

Ismerik, nagyon jól ismerik a szabadság e hőseit más országokban is a hivek, ismerni fogják nálunk is, s méltán fog történni velök az, mi Franciaországban egészen otthonos, s mit Sanzet e sorokban ír le: „Azon házasság, mely nem az Isten színe előtt kelt egybe, szemeit sem meri fölemelni az emberek előtt. Hiába érvényesít a polgári hatóság ily egybekeléseket, hiszen a nála hatalmasabb közvélemény visszautasítja azokat irgalmatlanul, s a nyilvános szégyen maga büntet. Igen, a népnél az erkölcs foglalta el a törvények helyét.“¹⁾

Maga a nép erkölcsi érzéke megvetéssel sujtja azokat, kik a lelkiismeret szabadságot használva, az egyház törvényei alól magokat elvonják.

¹⁾ L' épouse, qui ne s' est point présentée devant Dieu, n' ose pas lever la front devant les hommes. En vain le magistrat consacre de telles alliances, l' opinion, plus puissante que lui, les méconnaît sans pitié, et la pudeur publique exécute son arrêt. Les moeurs auprès du peuple ont remplacé les lois.

Nyerhet-e tehát a polgári házasság tekintélyt és méltóságot e részről is, s nem inkább úgy jelenkezik-e, mint a kormány által a bünösök, hitetlenek s lelkiismeretlenek számára az egyház jogainak megsértésével s a jók megbotránkoztatásával engedélyezett önhasznú kötvény. ¹⁾ . . .

1) Stahl. Ehescheidungs Frage vor den preussischen Kammern.

A házasság szertartásai.

mlítők főnebb, hogy a keresztény házasságok méltóságának teljesen megfelelnek azon szertartások is, melyek alkalmazása közben a frigy létrejön, s hogy mind az idő, mind a hely, melyben és melyen a házasságok köttetnek, valóban járulnak némi diccsugárral e szentség külsőségeihez.

Mily meghatóan szépek e szertartások!

A jegyesek tanuik kíséretében megjelennek az Ur oltáránál, melyen az önfeláldozó szeretet példája, Krisztus, trónol, s ott az Isten szolgája által hozzájuk intézett kérdések nyomán bevallják, hogy mennyire emberileg lehet, biztosan mondják, miszerint köztök fenforgó akadály nincs. Majd megáldott jegygyűrűiket, a végtelen szeretet jelképeit, cserélik föl¹⁾ s az

¹⁾ Ritus iste pulchre adumbrat indissolubilitatem matrimonii, mutuumque conjugum amorem. Sicut nempe annulus rotundus nul-

egyházi hatalom jelvénye, a stola által egybefűzött kezeik jelentik azon legbensőbb egyesülést, mely köztök létrejön; végre ünnepélyesen nyilvánítják egymás iránti szeretetüket, melyet Magyarhonban ősrégi szokás szerint esküvel megerősítenek, s az egyház áldását nyerik. ¹⁾

Lehetetlen, hogy egy hívő kebelben maradandó benyomást ne eszközöljenek e szép szertartások, melyeket tisztos régiségök is méltó fénybe helyez.

Ellenben, mily prózai jelenség az, midőn a lelkiismeret szabadság hitetlen hősei, a polgárilag egyesítendő felek, megjelennek a registrar, a polgármester, vagy falusi bíró előtt s kijelentve egybekelési szándékukat, a „törvény nevében“ házastársakká avattatnak; mily sajátságosan kell feltűnnie ily eljárásnak, meggondolva azt, hogy oly személyek jelenkeznek itt a hatóság előtt, kik vétkes állapotuknak érzetében, s hitelenségök szégyenének tudatában, az egyház áldó kezétől a polgári hatósághoz menekülnek.

A francia Code civil által ²⁾ előirt formalitások ugyanis, majd mindenütt divatban vannak azon helyeken, hol a polgári házasság elfogadtatott. Azon cikkek szerint a község főnöke vagy ennek helyettese által a történendő egybekelés a község ház előtt kétszer kihirdettetik, s tetszés szerint választható napon négy tanúval, kik rokonok is lehetnek, a jegyesek megjelennek a község házában, s fölolvastatván előttök a törvény rendeletei, kijelentik egybekelési

libi habet finem; ita etiam fides et amor conjugalis non debet unquam finem habere. — Kozma Liturgica S. Cath. §. 155. p. 287. — Gózon y. A házasság kérdése 28. §. 101. l.

¹⁾ Zimmermann. A vallási szokások és szertartások magyarázata. 45. §. 103. l.

²⁾ Code Civil 63, 64, 75, 76, 165, 169 §§.

akaratakat, aláírják a fölvelt jegyzőkönyvet, s ezzel vége az eljárásnak.

Nincs hozzá semmi előkészület, semmi tanítás, melynek helyét az egyszerű emberek által legtöbb esetben nem is értett polgári törvény rideg szavainak felolvasása pótolja. Az egész eljárásból látszik, hogy maga a hatóság kevés sulyt fektet az egész polgári házasság erkölcsi oldalára, s méltóságára!

Nem ugy az egyház, mely szolgál által kellő. az egybekelők fogalmához s képességéhez mért oktatásban részesíti előbb a jegyeseket, azután megkivánja, hogy az élők e szentségéhez méltón, a lelki élet állapotában, gyónás által bűneikből kitisztulva, s áldozás által megerősítve járuljanak, mint oly fontos tény létesítéséhez, melytől saját és gyermekeik ideig, sőt örök boldogsága is függ.¹⁾

Hogy a nem törvényes együttélés gyanujának még árnyától is megkímélje a jegyeseket, s a netalán köztök főnforgó akadályokat felderítse, a hivek testvéri gyülekezetében adja tudtul az illetők egybekelési szándékát, szóval: mindent elkövet, hogy hivei kellőleg előkészítettessenek a házasság szentségének méltó föl vételéhez.

Mutassák ki az egyház szelleme szerinti házasságok ellenei, van-e akár az előkészületben, akár magokban a szertartásokban valami szégyenletes, helytelen és illetlen? Vagy szégyenletes volna őszinte bevallása a szeretetnek, mely őket összefüzi? a polgári házasságnál is megtörténő e nyilatkozatban bizonyára nincs semmi erkölcs, vagy illemsértő. Vagy a templom, az oltár, a kereszt, a pap nincs inyökre az illetőknek, mert ez mindig a lelkiekre, az örökkéva-

¹⁾ Benger. Pastoral-Theologie 3. B. 191. §. 827. 1.

lókra figyelmezteti a talán csak mulandók után kapkodó világiakat? Ám hol lehet méltóbb helye egy vallás-erkölcsi frigy létrehozásának, mint épen a templom, az oltár? Épen ily szép jelentősége van azon időnek, melyben a házasságok az egyházban köttetni szoktak, vagy azon tilalomnak, melynél fogva ünnepléses házasságok létesítése advent első vasárnapjától vizkeresztig, s hamvazó szerdától húsvét után első vasárnapig nem engedtetik. ¹⁾

Egyházunk a szándéka szerinti házasság köteleket örömmünnepeknek tekinti, nemcsak a jegyesekre, hanem magára az egyházra nézve is, mely a jó család életől várja jó hiveit s a mennyország leendő örököseit; a hazára, mely becsületet házas frigyektől nyer derék polgárokat; az emberiségre, mely nemeslelkű szülőktől remélheti az igazi felebarátokat, az általános jótékonyság megannyi angyalait.

Az adventi és nagyböjti időszak azonban nem az öröm, hanem a töredelem s szomorúság ideje, melyet a legrégebb rendelkezések nyomán az egyház pontosan megtart, hogy hiveit ez idő alatt különösen a megtérésre serkentse. ²⁾

Mi természetesebb és helyesebb tehát, mint hogy az egyház ezen idő alatt minden nyilvános vigásznak s örvendezésnek gátot vessen, s az egybekelni ohajtókat azon időre utasítsa, mely az egyházban is a vigás s öröm ideje, s melyben kedvelt hiveinek kedélyét nem zavarja meg az egyháznak gyásza és szomorúsága.

¹⁾ Conc. Trid. Sess. 24. De reform. Matrim. c. 10. — Kutschker. Das Eherecht 4. k. 273. §. 574. 1. — Knopp. 2. B. 4. Abth. 94. s.

²⁾ Benger. Pastoral-Theologie 3. k. 189. §. 792. 1. — Kozma. Liturgia S. Cath. Sect. II. c. 1. §. 166. p. 302.

Ellenben a polgári házasság mit sem törődik az idővel. Tudtunkkal legalább nincs oly ország, hol az ily házasságoknak megtartása bármely időben, a katólikus Nagypéntek vagy zsidó Purim, a protestáns nagynap, vagy török ramadhan előfordultával is meg ne engedtetnék.

Kivételt legfőlebb a törvénykezési norma-napok képeznek, melyeken valamint egyéb törvénykezési eljárás, úgy a polgári házasságok létesítése is szünetel.

Vajjon nyerhet-e tehát a polgári házasság méltóságot a létrehozására kitűzött időtől is? ad-e egyetlen üdvös gondolatot az egybekelőknak a további elmélkedésre? vagy inkább mikép szertartás-féléi: úgy létesítése ideje is érintetlen hagyja az észet és szívet, mindössze csak úgy tüntetvén föl a polgári frigyét, mint bármily kereskedési, vagy egyéb profán szerződést, melyet a világi törvény bármely időben elfogad vagy érvényesít, módosít vagy megszüntet, semmi egyebet nem ismervén a polgári házasságban, mint pusztán csak emberit.

A szent lapok mondják: mindennek meg van az ideje; s az egyház valóban itt is helyesen, s a házasság szentségének méltóságához illőleg jár el, midőn a jegyesek egybekelésének napját magasabb, vallás-erkölcsi szempontból bizonyos időszakhoz köti, melyet az egyház maga is az öröm s vidámság idejének tekint.

Vonjunk tehát egy kis párhuzamot az egyház és a világi hatóság e részbeni eljárása fölött is, vajjon helyesebb-e a házasság létesítését bizonyos időszakhoz kötni, s valamely időtartamra vallás-erkölcsi nézetből kiindulva fölfüggeszteni; vagy talán célszerűbb s a házasság méltóságával megférőbb azt minden idő-

ben kivétel nélkül megengedni? jobb-e még időre nézve is semmi súlyt nem fektetni a házasság létesítésére, megfosztani azt e részben is azon méltóságtól, melyet a vallásos és erkölcsös eszmék adhatnának neki; vagy célszerűbb-e az egybekelőket, s általában a hiveket figyelmeztetni arra, hogy azon szentség létesítése, mely szőnyegen forog, nem köznapidolog, hanem méltóságteljes isteni intézmény, mely az öröm frigye lévén, rendszerint nem létesíthető azon szomorkodási, bűnbánati időszak alkalmával, mely alatt az Isten-Ember szenvedésének emléknapjait üljük; vagy melyeken szívünket töredelemre, bűnbánatra kell előkészítenünk?

Ha minden kiválasztás és rendelkezés ily dolgokban a méltóságot megillető figyelemről tanuskodik, úgy különösen tanuskodhatik ezen időkjelölés is azon tiszteletről, s figyelemről, melylyel egyházunk a házasság szentsége iránt viseltetik.

Végre különös méltóságot kölcsönöz az egyház szelleme szerinti házasságoknak azon szent hely, a templom is, hol a szeretet frigyei köttetni szoktak.¹⁾

Már a hajdankor pogány népei észlelték ezt, s azért, mint főnebb, a házasság történetében láttuk. a görögöknél, rómaiaknál, indoknál s más népeknél a templomokban s egyéb szent helyeken létesítettek a házasságok, mintha érzették volna, hogy oly fonséges vallás-erköcsi köteléknek. a szeretet oly magasztos frigyének, milyen a házasság, nem is lehet más helyütt létesíttetnie, mint az erkölcsiség birájának, a szeretet királyának hajlékában, a templomban.

¹⁾ Kozma. Liturgia S. Cath. §. 155. p. 287. — Conc. Trid. Sess. 24. c. 1. — Kutschker. Das Eherecht. 4. k. 275. §. 586. 1.

A szent helyen minden tárgy, mely a jegyeseknek szemébe akad, a teremtőre emlékezteti őket, ki a házasságot az őskorban alapítá; vagy a megváltóra, ki azt az ujszövetségben szentségi méltóságra emelé; vagy a szentlélekre, ki mint a kegyelmek s kivált a szeretet erényének adományozója s őre, a jegyeseket megszenteli, s mint tűz-nyelv égeti ki a szivekből mindazt, mi az ártatlanság szelid galambját távol tartaná a jegyesektől.

Szentség a házasság, létesítésének méltó helye tehát csak a templom, a szent hely lehet!

A polgári házasság mint az elvekben s kiszolgáltatókban: úgy a helyben sem igen válogat. Reá nézve mindegy: az eretnekek vagy épen pogányok hivatalos bureauiban, vagy a városháznál, a községi épületnél, nyilvános téren, vagy a registrarok lakai-ban köttessék, mintha éreznék, hogy reá nézve minden hely egyenlőn helytelen, minden tér egyenlőn jogtalan!...

Képzeltetjük előre is, mily kevés lelkiismereteséget fog csinálni a polgári házasságból magának a nép, mely az ily, nem szent helyen, s nem kellő méltósággal létesített frigyekből, a nélkül, hogy tudná, oly nagyon hajlandó létrehozni az ugynevezett, s általa gyakorlatból inkább, mint névről ismert peccatum philosophicumot.

A tapasztalás mutatja, hogy a pusztán polgári rendelkezés nyomán létrejött irány-módosításokat kivált a nép alsóbb része csak addig hajlandó megtartani, míg a bírói büntető pálcát körülötte suhogni érzi; több mint valószínű tehát, hogy nem nagy súlyt fog fektetni lelkiismeretben arra sem, mit egészen világiasan, polgári törvények szerint, polgári elüljárók előtt, teljesen közönyös helyen létesít.

Annál inkább történhetnék s történnék ez, ha valahol a kényszer-polgári-házasság (Zwangs-Civil-Ehe) hozatnék be, mely szerint minden polgár, katolikus, protestans, vagy pogány kényszerítették arra, hogy minden kivétel nélkül a világi hatóság előtt létesítse házasságát. s csak ha tetszik, kérheti az egyházi áldást.

Ez esetben ugyanis, ha valamelyik fél nem akarja az egyház előtt megáldatni, a másik félre nézve azon eset állna be, hogy teljességgel nem törődnek azon házassággal. mely egészen közönyös helyen, egyházilag nem illetékes személyek előtt, minden, a házasság méltóságának megfelelő szertartások mellőztével, csak mint polgári frigy köttetik.

Nem lehet tagadni, hogy kivált a magasabb műveltségre bármily oknál fogva el nem juthatott emberre nézve igen nagy hatása van azon szent helynek is, melyen az egész életre kiható házassági frigy köttetni szokott. Az oltárnak, szent képeknek szemlélete, s különösen a szent hely fönségének meggondolása egész ihletet ad az ember lelkének, s még később is édesen s egész pietással emlékezik azon szent helyre vissza. hol jövőjének veté meg alapját; s így nem ok nélkül mondjuk, hogy pusztán maga a szent hely is, melyen a házasság létrejön. emeli annak méltóságát, mert ritka oly szerencsétlen, kire a szent helynek szemlélete valamely benyomást ne gyakoroljon.

Midőn tehát a vallás erkölcsi köteléket, a házasságot, egyházunk a megillető szent helyen, a templomban parancsolja létesíttetni, ez által kellő mértékben járul a házasság szentségi méltóságának e részbeni elismeréséhez. sőt emberileg szólva, emeléséhez is; míg a polgári házasság, mellőzve a szent helyet, ez által is megmutatja, hogy csak profán dolog, s nem

szerez magának méltóságot még azon helyek által sem, melyeken létesítettik.

Ime akár a házasság szentségének alapítóját és őrét, akár a hozzácsatolt szentségi kegyelmet és hatást, akár létesítése módját és szertartásait, vagy az időt és helyet tekintjük, mindenben ragyog a házasság szentségének méltósága.

Ellenben a polgári házasság egy gyászos emlékü forradalomnak, a helytelenül felfogott lelkiismereti szabadság elvének, s az egyház elleni gyűlöletnek, tehát tévelynek és bűnnek köszönheti létét; gyarló s még hozzá jogsérelem útján előtérbe tolt embereket ismerheti csak őreitül; mint pusztán polgári szerződés semmi fensőbb kegyelemmel nincs összekötve, létesítése módjában semmi kenetesség, semmi magasztosság, s így önkényt következik, hogy nincs benne semmi méltóság.

Azok tehát, kik e jogtalanság és bűn szülöttjét fölkarolni s ápolni törekusznak, a házasság szentségének méltóságával minden mozzanatban ellenkező divatos találmányt karolnak föl és ápolnak, mely elveiben helytelen, származásában jogtalan, s következményeiben, mind az erkölcsiségre, mind általában az államra nézve káros.

„Kétszer volt alkalmam, — ugymond a turini kormány által a polgári házasság behozatala ügyében megkeresett jogtekintély, Savigny — kétszer volt alkalmam nézeteimet az esketés természetéről nyilvánosan fejtegetnem, egyszer a római jogról irt munkámban, másodszor egy külön értekezésben, mely a porosz törvények módosítását tárgyalja.

Mindenütt azon elvből indultam ki, — folytatja — hogy a házasság jellemét többféle elemek alkotják, melyek közül az első, az irányadó, az erkölcsi, a val-

lasi; holott a polgári házasság csak jogit ismerve el, a vallásinak tiszteletben tartását ellenben az illetők tetszésére hagyva, ezen engedékenység által tág utat nyit a házasság elfajulásának.“

Azt hisszük, a protestans és részrehajlatlanságjáról eléggé ismert Savignynak e szavait sem elfogultság mondatá vele; 1852-ben, midőn ezen nyilatkozat történt, a szárd kormány kellő súlyt fektetett e jogi tekintély nézetére; míg most saját tapasztalásából kénytelen beismerni, mily fokra süllyeszti alá a népnek erkölcsiségét egyéb hit-közönyös elvek mellett a polgári házasság, s mint termi a legszomorúbb gyümölcsöket, melyek az egyház iránti eljárás, carbonarizmus s hitelenség által megernyesztve, adni fogják azon fekete levest, mely a florenci kormányra várakozik!...

A polgári házasság s az erkölcsiség.

emberiség életében igen nagy és fontos szerepet játszik a tekintély.

Azon időponttól kezdve, melyben az ember eszmélni kezd, egész életén át annyi befolyást gyakorol a szülők, nevelők, tanítók, világi hatóságok s az egyház által, miszerint azt az emberiség kormányzása egyik eszközének tekinthetjük.

Ha a tekintély szintoly nagy kincse egyeseknek, milyen a jó hirnév, tisztelet, becsülés : kétségkívül nagy, igen nagy kincse az kivált a kormányzó testületeknek, melyek működésénél a tekintély szerepe igen nagy.

S kinek van nagyobb szüksége erre, mint a hit és erkölcsi téren irányt adó, törvényeket hozó, s kormányzó egyháznak, melynek Istentől nyert jogai s kiváltságaiból eredő tekintélye föntségével kell behatolni az elfogultság, szenvedélyek s vétkek által elzárt szivek bensejébe.

E tekintélyt sérti, e nagy kincset rabolja meg az állam, midőn akár bizalmatlanságból, akár gyűlöletből úgy akarja föltüntetni az egyházat, mint melynek nincsenek Istentől nyert, meg nem támadható, s el nem vehető jogai; úgy kívánja hivei előtt bemutatni az erkölcsi világ kormányzóját, mint az állam kegyelméből tengődöt, kitől ha tetszik, mindent elvehet.

Mit bír az egyház szentebb, régibb s kétségtelegebb jogalapon, mint a házasság szentsége fölötti intézkedést? s ha a nép látni fogná, hogy csak akarnia kell az államnak, s ettől is megfoszthatja azt, nem azon gondolatra jön-e lassankint, hogy az egyháznak egyéb, a házasság szentségével egyenlő — mert elvitázhatalan — jogalapon álló szellemi birtokai, kincsei is, csak merő látszatok talán, melyeket az állam az egyház kezében kegyelemképen hagyott meg, s mihelyt valamely oknál fogva célszerűbbnek látja visszavenni, azonnal meg is teheti? nem azt fogják-e gondolhatni a hivek, hogy az egyház csak oly egyesület az államban, mint a vasut, gőzhajó, biztosítási s egyéb társaság, mely keletkezését az állam engedélyének köszöni, létét s jogait az államtól nyeri, melynek tehát ez nagyobb vagy kisebb szabadságot, több vagy kevesebb jogokat adhat önkénye vagy érdeke szerint, s ha épen tetszik, elnyomhatja.

Vallás képezi legfőbb támaszát az egyesek, családok s népek boldogságának, melynek földön s égen lehet megközelítése az embernek egyik főcélja.

Vallás tanítja meg a gyermeket, hogy szülőit Isten helyetteseiként tisztelje, a házasfeleket egymásnak valódi becsülésére, a polgárokat a törvény s kormány iránti lelkiismeretes engedelmességre, szóval: vallás képezi azon szellemi köteléket, mely az emberiséget összetartja.

A polgári házasság behozatala pedig a vallás, tekintélyének, tehát magának a vallásnak, az erkölcsi-ségnek hátrányára vagyon. Nem óriás bizalmatlansági szavazat-e az egyház ellen a polgári házasság, mintha eltekintve a ker. házasság szentségi fön-ségétől, mint szerződést sem tudná az egyház hiven, érvényesen vagy kellőleg kezelni? mintha kárát ohaj-taná az államnak, melynek jólétét s üdvét előmozdi-tani az egyháznak legszentebb s folytonosan teljesi-tett kötelessége? Nem tiprása az egyház tekintélyé-nek, midőn ez kárhoztatja a polgári házasságot, a vi-lági hatóság pedig védi, magasztalja, terjeszti? Nem megvetése az egyház tanának, midőn ez szentségnek hirdeti a házasságot, a világi hatalom pedig egyszerű polgári szerződéssé alacsonyítja azt, csalhatatlanságot arrogálva magának az isteni tant hirdető egyház el-lenében.

A történelem szomoruan bizonyítja, mit még Machiavelli is kénytelen volt beismerni¹⁾ hogy mi sem bizonyosabb előjele valamely ország romlásának, mint a vallás iránt tanusított mellőzés, vagy megve-tés. Azon hatalom, melyet bármiféle kormányforma kezel, csakhamar dűlni fog, mihelyt eltaszítja magá-tól a religiót; míg ellenben, minél vallásosabb a nép, annál erősebb alapokon áll az uralkodó hatalom. . . Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilant, qui custodiunt eam!

A zsidónép egyik legnagyobb királya, látnoka és politikusa írta e szavakat, s szavainak igazságát min-den nap bizonyítja.

¹⁾ Cf. S c h w a r t z. Handbuch der Chr. Religion I. k. 53. és 60. lap.

Minden csapás, mely az egyház ellen intéztetik, legnagyobb súlyával magát az országot éri.

Minden alapköve a hit és erkölcsi igazságok építéletének, az egyháznak, melyet némely szabad kömüvesféle emberek kidobni vagy szétzúzni akarnak, omlását segíti elő az államnak is, mely csak vallás rakta alapokon állhat fön biztosan.

Csak akkor kerül szájas demagógok kezébe a vulgus mobile, midőn kiragadtatik a biztos irányt adó egyház, vallás anyjai karjai közül.

Sértetik továbbá polgári házasság által az egyháznak tanítói tekintélye, midőn az állam azt látszik mutatni a házasság szentségére vonatkozó tanok el nem fogadása által, hogy az egyháznak e részbeni tanai hibásak, s azt engedi legalább utógondolatban sejtteni, hogy az egyház alapítója által csalhatatlansággal felruházott egyház csal vagy legalább csalatkozik, midőn a házasság ügyeibe való befolyást magának tulajdonítja, s szentségnek hirdeti azt, mi szerinte csak pusztán polgári szerződés. feloldhatlannak mondja azt, mi feloldható.

Mily következményeket vonna maga után, ha bebizonyítható lenne, hogy az egyház csak egyetlen esetben is csalt a jogokat, vagy csalatkozott a tanokat illetőleg, könnyen érthető.

Nyújthatna-e többé biztosságot hiveinek? megnyugtathatná-e a lelkiismeretet? nem rágódnék-e mindnyájunk lelkén ama gondolat, hogy talán egyéb dolgokban is csalva vagyunk? mily borzasztó helyzetbe jőne az egész katholicismus!

Es valóban ily következtetésre kell jőni az egyház tanai mellőztetését látva. Ám az a szerencse, hogy a katolikusok tudják azt, miszerint nem az egyház tanaiban van itt a hiba, hanem az állam részéről kö-

vették el a jogtalanság, melyet több országokban, különböző alkalmakkor megkísértett érvényesíteni, milyen volt a Josephinismus, francia forradalom s más szomorú emlékü események időszaka.

A hivek lelkesült s igazságért lángoló része tehát fájdalommal fordul el az ilyféle intézkedés láttára, s méltó bizalmatlansággal néz a kormányra; a közönyre hajlandó rész pedig az egyház iránti érdekeltségnek végszokrát is kialudni engedi, s nem félve az örök igazságok fényétől, hanyathomlok rohan az erkölcstelenségbe.

S az állam csakhamar megdöbbenve keresi az erkölcstelenség ijesztő terjedésének okát! Természetes, hogy az elfogultság megint csak az egyházat támadja meg, s a helyett, hogy a régi bajt, a tekintélyen ejtett sérelmeket orvosolná, újabbakat okoz, midőn az erkölcsi sülyedésért az egyházat, a papságot, a szerzetes nevelőket s tanítókat támadja meg; ezeknek majd tudományát, majd erkölcsiségét megvesztegetett zug-irkászok által méltatlanul pelengérré állítja, nem gondolva meg, hogy vallási tekintély nélkül nincs, nem lehet benső, önálló, szilárd, erkölcsös nevelés. ¹⁾

Tehát vallásos képeztetés, szellemi nevelés adhat csak az államnak jólétét előmozdító polgárokat, s ezt avval akarják elérni, hogy az emberi lét első forrását, a házasságot kiragadják a szentség kegyelme alól? elrabolják az egyház kebléről az ártatlanokat, s

¹⁾ The growing population. — ugymond Derby lord, az angol minster, — without the means of religious instruction, without the means of spiritual education is no source of strength, but a source of weakness, a reproach, a disgrace, and at length a serious impediment to our national prosperity.“ — Derby on the education.

egy profán polgári szerződésen alapult körbe akarják dobni? elhomályosítják az egyetlen biztos nevelő, az egyház tekintélyét, s kívánják hogy világítsa meg a növendék egész szív-világát??

Beismerik-e itt tévedésöket az illetők? vagy ha beismerik, fölállozzák mégis meggyőződésöket a tévelynek csak azért, mert anyagias korunkban nem népszerű a vallásosság eszméje? nem népszerű a vallásos nevelés? s nem az egyház barátainak osztják hervatag koszorúikat azon lapok, melyek szerkesztőinek kezeit a hitetlenség, pogányság vagy nyomorult mellékérdekek nyügözik azon sárhoz, melylyel az egyházat, annak fejét, tagjait, intézményeit méltatlanul dobálják.

Amely kormány erkölcsösséget kíván, tegye túl magát a materialismus és bünök rabszolgáinak hibás elvein, s alapítsa vallásosságra a nevelést; ám ez nem fog elérteni, ha a vallásosan nevelni egyedül s illetékesen képes egyház tanainak, elveinek s tekintélyének megsértésével tétetnek intézkedések; nem fog elérteni soha az erkölcsiség ohajtandó foka, ha a gyermeknek már első éveiben találkoznia kell ama tudattal, hogy ő vétkes forrásból, concubinatusból származott, melyet az egyház folytonosan bünnek nevez, s mely az ő nevelője tekintélyének rovására, jogainak csorbitásával hozatott be.

Intézkedjék különben a kormány bármiképen, alkalmazza a legjelesebb tanárokat, gondoljon ki bármiféle rendszert, tudósokat talán fog nevelhetni, kik örökös ideáljaikkal több zavart csinálnak, mint hasznót, de erkölcsös nevelést csak az egyház adhat, szilárd jellemű honpolgárokat, kormányfértiakat s uralkodókat csak az egyház nevelhet, mint maga I. Napoleon is bevallá, midőn a reichstadi herceget neve-

lőjének átadá: Nevelje ön fiamat jó kereszténynyé, különben nem leszen jó francia sem. ¹⁾

Nagy férfiú szavait idézők nézetünk helyességének igazolásául, melyről azonban meggyőzhet a tapasztalás teljesen mindenkit, aki elfogulatlanul vizsgálja a vallásos nevelés áldásait, s az egyház nélküli oktatás hiányait és kárait.

De az egyház tekintélyének homályosítása más szomoru következményt is tüntet föl az erkölcsiségre nézve, ugyanis: polgári házasság által a hit iránti közöny is táplálatik.

Mihelyt az egyház kormányzói s kivált tanítói tekintélye sértetik, önkényt bekövetkezik a közönyösség. Mert ha, így okoskodik a hívő, azon egyház is csalhat vagy csalatkozhatik, melynek az isteni alapító világos szavakkal csalhatatlanságot ígér, s melyet az mindenkor magának tulajdonított, hogyan ne csalnának vagy csalatkozhatnának a vallás felekezetek, melyeknek tévelygéseit katolikus hitem elvei szerint magam is beismerem!

Vallására nézve tehát azon gondolatra kell jőnie általában minden kereszténynek, hogy vagy minden vallás egyenlően igaz, habár egymásnak ellenmondanak is, s eszerint mindegy akármely vallásban van az ember: vagy mindenik egyenlően hamis, így meg épen nem sokat kell törődnie egyik hittel, egyik vallással, és egyházzal sem.

Ily gondolatok után, melyekre az államnak egyház iránti elfogult, tiszteletlen, vagy épen jogtalan eljárása vezet az embereket, ne csodálkozzunk, ha a vallás mellékes dolognak tekintetik s közönynyel ta-

¹⁾ Il faut faire de mon fils un bon chretien, car autrement il ne serait pas bon francais. Migne. An. Chret. 10. k. 308. l.

lálkozik; ne csudálkozzunk. ha a vallásosságra nem alapított erkölcsiség csak annyiban s addig vétetik figyelembe, míg a földi érdekekkel nem jó ellenkezésbe, mi ha megtörténik, a közönnyel tölt szív könnyelműen mosolyogva szakít a hittet, áldozza föl az erényt, s tiporja a jogokat.

Meggyőződésünk szerint, minden oly esetben, hol az egyház tekintélyén, intézkedésén vagy jogain erőszakoskodás követetik el bármelyik országban, a hit közönyösségnek kell ott helyet foglalni a szivekben, legalább a törvényhozók többségénél; ezek azután terjesztik tovább, alsóbb körökben a közönnyt, melyek majmolási viszketegből szerencséseeknek érzik magokat, ha a magasabb köröket utánozva, hithidegséget mutathatnak minden adandó alkalommal.

S hova fog vezetni a hit-közöny? mi fog történni, ha a nép legalsó rétegeit is áthatolja a magasabb körök hit és egyház iránti hidegsége? nem ismét azon ponthoz jutunk-e, hogy a hit iránti hidegséggel az erkölcsiség teréni közönyösség fog járni s néhány évtized, sőt a mostani gyors fejlődések után itélve, pár év alatt nem fog egyéb öre lenni az erkölcsiségnek a bilincsnél, börtönnél, bakónál.

Hogy mennyire célhoz nem vezető eszközök ezek pusztán magukban az erkölcsiség terén; mennyit számíthatunk a nép erényeire, hol azokat csak ily eszközök tartják fön; mennyire gyenge lábbon áll ott a kormány, s mily közel áll veszedelméhez, mutatja a tapasztalás a vallásos korában oly hatalmas, mint vallásossága kihaltával gyenge római, görög s más birodalmakon; tanusítja honunk története, melyből mindenki láthatja, hogy akkor volt honunk külre leghatalmasabb, belre legszilárdabb, midőn vallásos lelkesültség, s hiten alapult erkölcsiség lakott a szivekben.

A polgári házasság behozatalát sokan mellőzhetlennek tartják a zsidók emancipáltatása után, holott ez semmi összefüggésben nincs a vallási dolgokkal, s a kormányok épen a polgári házasságnak behozatalával a bajt nem hogy szüntetnék, sőt halmozzák.

Ugyanis, hogy a polgári házasság keresztül vitesék, tiportatnak a kath. egyháznak azon jogai, hogy a szentségek fölötti rendelkezés, különösen pedig a házasság ügyekbeni ítélet és intézkedés egyedül hozzá tartozik; mellőztetnek azon tanai, hogy a házasság szentség, feloldhatlan, egységes; hapedig a zsidókali egybekelést, a mindkét részről valláselvek mellőztével érvényre emelné a kormány, ugy mellőztetnének még azon tanok is, melyek csak keresztények közti házasság-szentséget ismernek, s nem engedik meg a keresztységben, mint első s legszükségesebb szentségben, nem részesülteknek, más szentségeknek melyek egyike kath. egyház szerint a házasság is, föl vételét.

A zsidóság vallásos elveire s törvényeire nézve másrészt azon kellemetlen helyzetbe jőne az állam, hogy ezektől viszont oly törvények és tanok föláldozását kellene kívánnia, melyek a zsidó-synagogáknak lényeges elemei. Hogy polgári házasságot köthessenek zsidók a keresztényekkel, Thorájok s Thalmudjoknak ¹⁾ meg kell tagadniok azon törvényeit s tanait, melyek tiltják a góimokkali (minden nem-zsidó) egybekelést, mellőzniök kell az étkek némelyikétől tartózkodást; tul kell tenniök magokat az edények közti különbségen, s számos más törvényen.

Vajjon fogják-e ezt tenni? ha teszik: megtagad-

¹⁾ חלומר בבבא — ברכות מעשה — 7, 3—4. C. 14. — 16. s köv. lapon az 1842-ik évi berlini kiadásban.

ják törvényeiket s tanaikat; ha nem teszik: úgy mit sem ér el a kormány a mindkét fél igazi hívői által utálattal fogadott rendelkezéssel, s legfőlebb is csak a gonoszságnak, vagy érzékiességnek ad szabadabb tért, hogy minden irányban szabadabban mozoghasson s fejthesse ki magát.

De föltéve, hogy a behozott polgári házasságot mind a keresztények, mind a zsidók igénybe vennék, mily hangulatot keltene ez mindkét fél híveinél? nem hitközönyösségre vitetnének-e? pusztá érzéki vágyakért, vagy talán egyéb földi érdekért nem áldozná-e föl némely könnyelmű ember az örökkévalót? s ezek példája nem ragadna-e ismét másokat maga után? kivált midőn látnák, hogy az állam egyenlően terjeszti ki véd-szárnyait a hitetlenekre és hívőkre, s a hitet és vallást teljesen mellőzhető dolognak tartja.

Ily eljárásnak kétségkívül a legszomorúbb következményei lehetnek, s midőn az állam intézkedései, törvényei által lerontja azt, mit az egyház épít, önmagát teszi ki valószínű veszedelemnek.

Főlebb említők, hogy a polgári házassággal együtt jár a többfelűség (polyandria és -gamia) mi által új sérv ejtetik az erkölcsiségen.

Tudjuk azt, hogy Luther, Melanchton s társaik, 1539-ik évben tartott tanácskozmányaikban a többnejűség mellett nyilatkoztak, ¹⁾ tudjuk, hogy az anabaptisták is e tant fogadták el, s hogy még nem régen a francia és német tudósok közt találkoztak olyanok, kik ennek hasznát és célszerűségét vitatták.

Mi azt hisszük, hogy ismerve az emberi természetet, ismerve a családi élet lényegét, nincs honunk-

¹⁾ Consult. Luther. — Bossuet *Histoir. des variat.* l. 6. Rouen 1782. T. 1. p. 296.

ban ember, ki előtt a többfelűség károsnak s helytelennek nem tűnnék föl, úgy a család erkölcsiségére, mint anyagi javaira nézve.

Aki netalán kétkednék ebben, elég leszen egy futó pillantást vetnie Törökországra, hol a többnejűség a serailjtól kezdve az utolsó muzulman kunyhóig mindenütt elgyöngíté az erkölcsi s anyagi erőket, épen úgy megosztván a család fő javait, mint egyéb szellemi erőit s erényeit, sőt a szaporodásra nézve is, mint ennek gátja, nem mint elősegítője, jelentkezett.

A polgári házasság természeténél fogva magával hozván a többnejűséget és többférjűséget, mindazon hátrányokat is kiárasztja, melyeket emezek keblökben rejtnek.

Fölbontatván ugyanis a polgári szerződés, a felek a már egyszer birt társon kívül másikat, harmadikat s így tovább nyernek. Bármily törvényhozás és emberi bölcsesség képes leszen-e arra, hogy utját állja az erkölcsi s anyagi javak oszlásának? Ahányszor válnak a felek, annyi részre oszlik a vagyon. S mit szóljunk a gyermekek sorsáról? mily szemmel néhetnek ezek szülőikre, kiknek egyikétől, talán a legkedvesebb féltől, a törvény szigora elszakítja? mi lesz ezen gyermekekből, kik nem a családi élet elválaszthatlan örömvirágai gyanánt jelenkeznek többé, hanem az emberi, legtöbbször bűnös szenvedélyek, s szeszélyek játéklabdáiként, melyeket azok egyik ember karjaiból a másikéiba dobnak? mi leszen a családi élet legfönségesebb erényeiből, az osztatlan szeretetből, az önfeláldozásból, a türelemből? Amint terjedni fog a polgári házasság, aszerint jutunk közelebb a családi élet becsének romba döntéséhez, aszerint irritatik az önfeláldozás; s mik lesznek egyebek a felek, mint pusztán polgári szerződés tárgyai, melyeket ha

birtokosa megun, azonnal fölbont, tuladva a megúnt jószágon, nem törődve többé annak jövőjével.

Nem méltóztatnának a kormányférfiak egy oldalpillantást vetni ama borzasztó botrányra, melyet ily, kivált gyakrabban előforduló jelenségnél a nép erkölcsi érzete, vallásos meggyőződése érezni fog? A nmgu jelenlegi cultus-minister ur irá e gyönyörű szavakat: „Az állam alkotmányában mindenek fölött tekintettel kell lenni a nép hitfogalmaira, s a vallásnak kell lennie, ami kiszabja az állam hatalomra nézve az erkölcsi lehetőség határait.“ A nm. minister ur bizonyosan jobban tudja, tudnia kell, hogy a nép hitfogalmait nem azon egykét ember szerint kell megítélni, kik választóinak övéhez hasonló emberi képen kívül egyebet nem képviselnek, hanem azon nép után kell tekinteni, mely Magyarországbán aránytalanul többségben levő katolikus és azt hiszi, azt vallja, azt tartja, amit egyháza hisz és vall és tanít, s mely méltán botránykoznék meg és sértetnék erkölcsi érzete legmélyén, ha a hitetlenek vagy pogányok zsebében levő egy-két könnyelmű irkász után indulva a kormány, a házasság szentsége helyett, melylyel eddig minden józan ember megelégedett, a többfelüségét eredményező polgári szerződést hozná be.

Mi nem hinni, mi tudni akarjuk, hogy a nm. cultus minister urnak ma is azon elve van a közvéleményt szenvelgő néhány ember ellenében, melyet oly szép szavakba öltöztetett, s ő is osztja azon fölséges nyilatkozatot, melyet Deák Ferenc tett: hogy ha Isten s lelkiismerete előtt nem érez vádat, nem sokat törődik a tévutra vezetett közvélemény kárhözvátó szavaival sem.

Elméje ragyogóbb, szíve nemesebb, hogysen be ne látná, miszerint az egyház tanainak s jogainak sérelméről, s a nép hitfogalmainak megbotránykozttatásáról van szó; ítélete sokkal messzebbre nyulik a jövőben, hogysen ne látná, miszerint a polgári házasság behozatalával járó többfelűség a legszomorúbb következményeket hozza az egyházra, honra, családós életre, a felekre, gyermekekre s anyagi és szellemi erőkre

Az erkölcsiség sűlyedése a családí élet sűlyedéséből veszi eredetét, nyeri tápját; a családokat kell tehát fölemelni ismét azon niveaura, melyre Krisztus emelte, de melyről Belial, a hitetlenség s vallástalanság, letaszította.

Szenteljétek meg a családokat, s szent leszen, erkölcsös leszen, boldog leszen az állam, ugymond Bossuet.

Erre nemcsak nem viszen a polgári házasság, sőt midőn fölbontja a családok kötelékeit, fölosztatja a családöt magát; a többfelűség által pedig több és több részre osztja azon erőket, melyeken e g y e s családí körnek nyugalma és boldogsága nyughatik, de t ö b b e k ét föltartani nem képes.

Belátta ezt a porosz kamra, hol az igazságügy-minister maga dörgött legjobban a polgári házasság polygamicus következményei ellen, s ismételve sohajtott föl: mi leszen az oly államból, melyben a családok helyett háremek, szerető családapák helyett kéjenc polygamok szerepelnek?..

A polgári házasság még más jelenségeket is tünnet föl erkölcsiségre nézve a családós életben. Ott ugyanis vagy él az egyház és vallás iránti tisztelet, hit és jámborság, vagy nem. Ha él, úgy a csak polgárilag egybekelt felek lelkiismeretének nyugtalansága

megrontja a nyugalmat és boldogságot, mert élő hitők folytonosan visszhangoztatni fogja a világ-egyház fejének szavait: a polgári házasság nem egyéb, mint szennyes, kárhozatos, az egyház által utált concubinatus.

Hogyan lehet közöttök kölcsönös, kellő tisztelet és becsülés, minden családos boldog életnek nélkülözhetlen eme kellékei, tényezői, ha egymásban vallásos meggyőződésök. az egyház itélete s lelkiismeretök szava szerint nem tekinthetnek mást, mint gyarló bűn-társat? hogyan szerezhet tiszta örömet, tartós boldogságot azon viszony, melyet az előttök tiszteletben álló, csalhatatlan, isteni tekintélylyel övezett egyház tilosnak s kárhozatosnak bélyegez? nem mérgezi-e meg a szülői örömeiket annak meggondolása, hogy gyermekeikben nem az egyház által megáldott isteni ajándékokat, hanem kárhozott viszonyuknak gyümölcszeit kell szemlélniök, kik, ha szinte vallásos lelkiék lesznek, s tisztelik az egyház itéletét, szülőiket csak oly bűnös állam-gépek gyanánt tekinthetik, melyek őket már létrejöttök percében szégyennel terhelik. . .

De tegyük föl, hogy a polgárilag egyesített felek, épen azért, hogy gyermekeik az egyháznak roszalását figyelembe ne vegyék, vallástalanul fogják nevelni gyermekeiket, s ők magok is iparkodnak saját sziveikből a hit és vallásosság, az egyház iránti kegyelet és engedelmesség utolsó szikráit is kioltani: ki őrzi meg az anyai kisértetnek kitett házassági hűséget, szeretetet, s általában az erényt, ha eltaszittatik a kéz, Isten atyai keze, mely a családok boldogsága fölött őröködik? talán az annyiszor emlegetett önérzet? igen, ha oly könnyen ki nem ölné az ön-érdek; talán ez erény iránti tisztelet? igen, ha az erény vallásos

meggyőződés nélkül oly nagyon gyöngye virág nem volna; talán a világi törvény szigora? igen, ha a világi törvény a lelkiismeret fölött is képes volna uralkodni az ily dolgokban; talán a lovagiasság, műveltség, önfeláldozás, nemes gondolkozás, gyöngédség? hallgassunk e szavakkal, melyeknek ürességét legtöbb helyen a tapasztalás legjobban mutatja!

Egy ember, ki tul teszi magát az isteni törvényeken, azt véljük, nem mellózi s tiporja az emberi törvényeket, ha érdeke kívánja? kik ezt hiszik, nem ismerik a szegény emberi szívet, nem közös gyarlóságunkat, erőtlenségünket, nem önmagunkat, kiket csak Isten törvénye tud legjobban fékezni.

Hogy a polgári házasságok fölbonthatósága segitene e bajon, ne ámitsuk vele magunkat; ez által, mint a protestans Stahl mondja, midőn a kisebb bajt akarjuk szüntetni, nagyobbakat keltünk. Mily szegyen csatlakozik az így különvált felekhez!... S mi történik a talán már koros, szegénysorsu, más frigyre nem számítható nővel? mi a talán már számos gyermekekkel? nem erkölcsi sülyedésre, talán kétségbeesésre, s a gyermekeket illetőleg nem proletárságra vezet?

Ne ámitsuk vele magunkat, hogy a fölbonthatóság gát leszen a családos életbeni kicsapongásoknak; nem gát, ut leszen azokra! Amely fél bármily tekintetben előnnyel fog birni a másik fölött, azt éreztetni is fogja, s ez esetben az ártatlan, de kevés vagy semmi előnyt nem biró fél vagy kénytelen leszen túrni a másik fél bántalmait s kicsapongásait, vagy — kivált a szegény családnál — elhagyatva kell élnie a világban, s szaporitania a proletárok számát.

Am kisérjük figyelemmel azon országokat, hol a polgári házasság gyakorlatban van, mily ijesztőleg

szaporodik ott a proletárok száma. Franciaországban Napoleon fényes esze sem bírja kivezetni a kormányt azon zavarokból, melyeket az ijesztőleg nagyszámú proletárok okoznak; Olaszthonban eddig nagy volt a lazzaronik száma, hogy mily nagy leszen csak egypár évtized alatt, azt Isten tudja, mi sejtjük; Angolhont ne is említsük, ott irtózatoss állapotot tüntet fel a vagyontalan osztály, s ez fog bekövetkezni mindentűtt, hol a polgári házasság könnyű felbontása mindinkább szétdarabolja a vagyont s erőket.

Azért mondja Pachmann ¹⁾: A polgári házasság, minthogy az anyagiságból emelkedve az isteni, magasztos szellemmel elvileg ellenkezésben áll, ha valahol létrehozatnék, csak úgy lehetne tekinteni, mint az államhatalom egyházellenes érzületének kifolyását, mely míg a könnyelműségnek utat nyit a lelkiismereti kérdések mellőzésére, másrészt az egyházi törvények iránti kegyeletet, s vele az állam-rendnek legbiztosabb alapját megsemmisíti. Ily házasságok, — folytatja a jeles tudós, — csak szörny-viszonyok (abnorme Verbindungen) lennének, melyek egyoldalú irányukban orvosolhatlan zavarokat hoznának létre úgy az egyház, mint az állam sphaerájában.

Elég szomorú jelenséget tüntetnek föl a keresztények közötti vegyes házasságok, s a régi bajokat ujakkal, majdnem legyőzhetlenekkel szaporítsa kormányunk? vagy nem látnók be, hogy a hit iránti közönyösség főtápjá az ily vegyes házasságban rejlik? s mi fog történni, ha a hitetlenekeli házasság épen azon törvényhozó közegek által hozatik be, melyeknek mindenki jogát, tehát az egyházéit is védelmezni

¹⁾ P a c h m a n n. Lehrbuch des Kirchenrechtes. 345. §. p. 237. — Cf. H a n n e. Zeitspielungen. Hannover 1852. p. 35.

szent kötelme, s melyeknek az Isten s egyház törvényeit tiszteletben s érvényben tartani hivatása, mit ha figyelembe nem vennének, reájok alkalmazhatók lennének Kunágothy kemény szavai:

„Törvénykönyvet emelnek egyik kézben, s másik kézzel lerontják a törvényt. Jogot követelnek oly szerződésekből, melyeknek azon részét, mely a megfelelő kötelemekről szól, magok tépik szét. A szabadság nevében lerontanak minden szabadságot, s a rend nevében minden eddigi rendet felforgatnak. ¹⁾

Mi tehát állítjuk, hogy a polgári házasság, mely az egyház tekintélyét sérti, jogait tiporja, örök érvényű tanait mellőzi, a közönyösséget táplálja, a szülők iránti tiszteletet veszélyezteti, a gyermekek jövőjét kétes helyzetbe teszi, egyenesen az erkölcsösséget ássa alá, melyről pedig épen koronás királyunk ő felsége mondá a bécsi községtanács küldötteinek, hogy legfontosabb és elengedhetetlen alapja a kormány hatalmának. ²⁾

¹⁾ Kunágothy. A képviseleti s önkormányzati rendszer. 202. l.

²⁾ „A Hon Esti Lapja“ 91. sz. October 15. 1867.

Mit várhat az állam a polgári házasságtól?

Bármely államnak épen úgy, mint az egyháznak tekintélyre, bizalomra, erkölcsös alattvalókra, s minél több együttműködő erőre van szüksége, hogy fölséges céljának megfelelhessen.

Minden, ami ezek emelését létesíti, egyszersmind magának az államnak emelésére szolgál. Minden, ami ezek hátrányára vagyon, magának az államnak kárát okozza.

Ezt figyelembe véve, károsnak kell neveznünk a polgári házasság behozatalát magára az államra nézve is.

Kimutatók főlebb, mi az egyháznak tana és joga a házasságra vonatkozólag, s azok nyomán minden elfogulatlan embernek be kell látnia, miszerint, ha bármely katolikus országba polgári házasság hozatik az egyház jogos tiltakozása dacára, nincs körtül-

mény, mely a kormányt a jogtiprás vádja alól kimentse.

S vajjon nem sérti-e ily jogos, alapos vád a kormány tekintélyét? nem fog-e csorbát ejteni azon az elfogulatlanok ítélete? nem kelt-e bizalmatlanságot önmaga iránt a kormány? nem kell-e remegniök egyeseknek saját jogaikért, midőn látják, hogy egy oly testületnek is, milyen a kath. egyház, ezredéves, szent, elévülhetlen jogai a kormány szeszélyeinek vannak kitéve, s erőszakkal ragadja el azt, mit érvekkkel s adatokkal elvitatni soha nem képes? nem fogja-e az által a kedélyeket hasonló alkalmaknál jogtiprásra előkészíteni? nem fogja-e a csak jog és igazság mellett maradható egyházat elidegeníteni?

Látjuk Olaszthonban, mily tekintélylyel s bizalommal bír a kormány, midőn alig pár hó előtt Garibaldi egyenesen megtagadta az engedelmességet, a bizalmatlanságból cserben hagyott kormány pedig maig sem képes kigázolni örökös pénz-zavarából.

Nem akarjuk egyedül a polgári házasság behozatalának tulajdonítani ezt, s a hasonló jelenségeket, de hogy része lehet bennök, talán nem alaptalanul hisszük?

Az államnak különösen a jogok tisztelete s azok érvényesíthetése szerez tekintélyt.

Ott, hol a jogok nem tiszteltetvén, szeszély, elfogultság, erőszak játékaivá lesznek; vagy hol az állam akár saját, akár alattvalóinak jogait külre és belre nem képes vagy nem hajlandó biztosítani, történjék bár gyengeségből vagy politikából, lehetetlen, hogy tekintélyét ne kockáztassa.

Az állam-mindenhatóság eszméje bizalmatlanságot kelt társulatokban úgy, mint egyesekben, s ez annál jogosabb, minél kevésbbé képes az állam önmagának csalhatatlanságot vindicálni.

Az állam ugyan sok esetben menteni véli magát az opportunitás elvével, de ez által a bizalmatlanságot még jobban fokozza.

Legalább az egyház tanaira vonatkozólag soha sincs helye az opportunitás elvének az állam részéről. Az egyház épen úgy nem engedhet tanainak lényegéből, mint készségesen engedi mindazt, mit azok épségben tartása mellett engedhet.

Az egyház nem követelte soha sem, hogy az államférfiak mind megannyi papok legyenek, s tanulmányaikat a katekizmuson túl ne terjeszszék, de méltán kívánhatja és kívánja, hogy midőn törvényeket hoznak, tekintettel legyenek a katekizmusra, s ezt tanáival, elveivel, parancsaival együtt legalább annyira ismerjék, mint egyéb állami tudományokat.

„Ha — Eötvös szerint — az állam alkotmányában minden fölött tekintettel kell lenni a nép hitfogalmaira, s vallásnak kell lenni, ami kiszabja az államhatalomra nézve az erkölcsi lehetőség határait“ : úgy jogosan kívánhatjuk az államférfiaktól, hogy ismerjék a vallás alapelveit, tanait, parancsait, mit a katekizmusból legkönnyebben tehetnek.

Az államnak egyik főcélja a jogbiztosítás és védelem mindenki irányában.

Nem vonhatja meg tehát jogbiztosítását s védelmét az egyháztól sem; nem szabad megfélekeznie rendeltetéséről soha semmi körülmény közt.

Másik főcélja az, hogy polgárai lehetőleg boldognak érezhessék magokat, tehát azoknak mind anyagi, mind szellemi világjokat lehetőleg széppé s jóvá kell alakítania; mivel pedig a boldogság főképen az erkölcsiségen alapszik, ennek éltető eleme pedig a hit, ennél fogva különösen e kettőre főgondjának kell lennie.

„Amint az egyén joggal követelheti az államtól, — ugymond Eötvös báró, — hogy elhárítsa az életét s vagyonát fenyegető veszélyeket, úgy viszont a vallásos s erkölcsi meggyőződéseibe ütköző sérelmekről is kötetlme az államnak polgárait védeni, s nem abban áll az államnak föladata, hogy polgárainak vallásos érzelmeit s meggyőződését átalakítsa, hanem abban, hogy azokat minden sérelem ellen óvja.“

Méltán követelhető tehát, hogy az állam szervezésénél, törvényeinek módosításánál, intézkedéseinek ujtásainál, szóval az államélet minden mozzanatában az egyházra, mint elévülhetlen s szent jogokkal bíró szellemi hatalomra a kormányférfiak mindig figyelemmel tekintsenek, s mint tanítónak és kormányzónak szabadságát minden részről kellőleg biztosítsák s védjék; jogainak érvényt s tiszteletet szerezni engedjék, s mennyiben tőlök függ, őszinte közreműködésökkel segítsék.

Bölcs mérséklet, az egyház és állam etikai rendeltetésének s magasabb érdekeinek igazságos, kölcsönös méltánylása, — ugymond Konek, — nemes önmegtagadás s ildomosság, ezek legyenek vezérelvek az egyház és állam között.

Midőn az egyház és állam egyetértének, helyesen kormányoztatik az ország, virágzik és gyümölcsöz az egyház; hapedig egyenetlenkednek, nemcsak a kisebb dolgok nem növekednek, de még a nagyok is nyomorultan szétmállanak. ¹⁾

Carnoti Ivónak, a jogtudomány védszentének, örökké szép és igaz szavai ezek, melyeket évezredek telt tapasztalás tüntet fel méltó fényben.

Az egyesség szilárdítja mindkettő tekintélyét. a jogtiprás, méltánytalanság sérti, csökkenti azt.

¹⁾ Ivo Carnotensis. Epist. 238. ad Pascal II.

A polgári házasságtörvény pedig azon szent és elévülhetlen jog ellen törne, mely az egyháznak adott, s melyet mégis az erre soha fel nem jogosított hatalomnak, a polgárinak akarnak kezére játszani.

Igen, a házasság szentség, s mint ilyen, természeténél fogva az egyházhoz tartozik, melytől midőn az elfogultság bármily cimek alatt elvenni akarja, megsérti azon jogot, melyet az egyház a házasság, mint szentség fölött. illetékesen gyakorol.

Az állam tudja, tudnia kell, mily véstetjes pandora-szelencét nyit föl, midőn az egyház jogainak, tekintélyének megcsorbitásával utat nyit polgárai előtt egyebekre nézve is az egyház iránti engedetlenségnek, mely ha egyelőre csak a juridikumokra szorítkozik, adandó alkalmakkal tolakodni fog a morálba, végre a dogmatikumba, s hol fog megállapodni? mi leszén támasza a kormány tekintélyének? ha egyszer ki fogja mondani a hitevesztett s erkölces-romlott tömeg a jelszót: Point de Dieu! Nincs Isten!.. a kormánynak nem leszén egyéb teendője, mint Robespierre szavaival felelni: Voilà la guillotine! Ime a vérpad. . .

S ha a vért látva fölbőszült tömeg fogja kezéhez ragadni a gyilkoló vasat???...

Minden törvénynek, hogy önbecséből eredő tekintélyvel birjon, céljaul szükségképen a jónak és tisztességesnek (bonum et honestum) kell szolgálnia, minthogy a jó törvény nem egyéb, mint, hogy úgy szóljunk, az ész és erkölcsiség nyilatkozata, vagy inkább magának az erkölcsi rend és ész szerint működő természet szerzőjének szava, melynek tehát csakis az erkölcsőt s józant kell hangoztatnia.

A törvénynek legfőbb erkölcsi java az igazságosság és méltány, mint maga Melanchton is írja: A

királyok (általában a kormányok) politikai dolgokban sem hozhatnak tetszésök szerint határozatokat, hanem méltányos törvényeket kell alkotniok, s követniök kell az Isten ítéletét; azaz: ne hozzanak törvényeket, melyek az Isten parancsaival ellenkeznek. ¹⁾

És ismét: A királyok hatalmának is megvannak határai, s azért ne vegyenek magoknak szabadságot az Isten parancsai ellen valamit rendelni. Őket is illetik az égi fenyegetések: Jaj nektek! kik jogtalan törvényeket hoztok. ²⁾

Hol tehát az említett kellékek hiányzanak, ott a törvénynek, mint mely helytelen, jogtalan és káros, nincs joga engedelmességet követelni; nem birhat kellő erkölcsi tekintélylyel a végrehajtó hatalom, mely azok érvényét erőszakolja; s nem környezhetik azon törvényhozó hatalmat részükről tekintélylyel azok, kik tudják az elvet: Nem lehet méltósága, nem lehet belső tekintélye a jogtalanságnak, a bűnnek.

S innen eredhet, innen ered az egyháznak s államnak kölcsönös idegenkedése is; midőn amaz a jogot, igazságot s erényt pártolja, emez pedig a jogtalanság, hiba, vagy épen bűn terére lép, utjok többé nem vezethet együtt.

Az egyház független az államtól, de azért, mert független, az államnak nem ellensége, iránta soha,

¹⁾ Reges nec de politicis rebus decreta suo iudicio qualicumque condere possunt, sed debent iustas leges condere, et sequi iudicium Dei, videlicet, ne condant leges, pugnantes cum mandatis Dei. Melancthon, Operum p. II. p. 179. Wittemberg. 1562.

²⁾ Habet suas metas regum potentia, nec sumant sibi licentiam contra mandata Dei aliquid constituendi. Pertinent ad ipsos quoque minae coelestes: Vae vobis! qui conditis leges iniquas!

semmiben ellenszenvet nem tanusit, vele testvérként karonfogva akar haladni, tőle függetlensége mellett sem akar elválni, sőt épen egyházunk jelenlegi feje 1852-ki sept. hó 27-én tartott allocutiojában s a syllabus 55. pontjában ezen elválást egyenesen kárhóztatta, tudván, hogy a keresztény állam-élet eszményét az egyház és állam együtt működéssel lehet valósítani.

De, ha az állam pusztán önmagát tekinti a jogok forrásaul, mindent joghatósága alá kíván erőszakolni, az egyház iránt bizalmatlan, a hit . erkölcsi és egyház kormányzati dolgokba illetéke határain túl tolakodik, a főpásztoroknak lelkiismeret s hitdolgában kelt rendeleteit, vagy a szentségek kiszolgáltatása körüli intézkedéseit fölülbirálni akarja, a házassági ügyeket s nevelést az egyház kezéből kiragadja: ne csodáljuk, ha az egyház visszavonul az államtól, elidegenedik, s baráti viszony helyett feszesség áll be.

Az egyház ezt fájlalni fogja, de nem segíthet rajta, mert jogtalanságot elkövetni senkinek sincs jogában, egyeseknek épen oly kevéssé, mint az államnak; másnak jogait pedig nem tisztelni, sérteni, tiporni jogtalanság, mi nem szokott a szivélyes barátság forrása lenni.

Hogy az egyház független az államtól, s jogai-ba és belügyeibe avatkozást nem tűrhet, ebből nem az következik, hogy egymás irányában közönyösek legyenek, s így az állam legyen vallásnélküli, mely egy hitet sem pártol, vall vagy tilt, valamint az egyház is legyen teljesen közönyös az állam intézkedései s polgárainak ügyei iránt.

Aki mit igaznak tart, azt védelmezni, terjeszteni kötelessége. Minthogy pedig a kereszténység igazság, mely hamisítatlanul csakis a kath. egyház birtokában van, — miről nem a hitetlenség vagy gonoszság

rágalmái, hanem önvizsgálódásunk s tapasztalásunk után kell meggyőződni, — mi természetesebb, mint az, hogy jogos kívánsága védeni, kerestetni, terjesztetni, pártoltatni.

Ne csudálkozzék tehát senki, ha az egyház ott, hol százados jogokkal és befolyással bir az államhájó kormányzásában, s az államélet főtényezője gyanánt szerepel, ezen jogairól lemondani nem akar s nem fog, befolyását megsemmisíttetni vagy megcsönkíttatni nem akarja s nem fogja, készebb levén inkább magát rágalomnak s üldözésnek kitenni, mint tanait s jogait esorbíttatni engedje. ¹⁾

S ha szétdaraboltatnék, azaz, újabb pártokra osztlanék az egyház? vagy elidegenedve az államtól visszavonulna? nyerne evvel az állam? nyerne kivált a magyar kormány, melynek annyi bajt szereztek és szereznek a vallás telekezetek?

Ezt nem hiszi, nem hiheti senki, aki csak fogalmával bir is annak, mit tesz tiz vallás hiveinek, tiz nemzetiség polgárainak, s legalább husz párt embeleinek eleget tenni.

Minél kevésbbé vagynak összpontosítva az erők, s minél több oldalról támadtatik meg a kormány, illetőleg az állam, annál jobban ingadoz, s annál közelebb áll veszedelméhez.

A kormány jobban tudja, mint mi, vajjon a katolikusok részéről, kik a polgári házasságot, mint katolikusok soha sem engedhetik meg elveiknél fogva, mily támogatásban részesült és részesülhet, s nemcsak hisszük, de tudjuk, tudja minden állam kormánya, hogy az igazi, jó katolikusoknál jobb alatti-

¹⁾ Relig. 1867. 36 sz. 284. l. — Gózon y. Házasság kérdése. 120. l.

valói nem lehetnek, tudja azt, hogy a jó katolikus egyháza hit és erkölcsi elveitől tágitani nem fog, s idegenkedéssel fog tekinteni azon kormányra, mely egyháznak jogait csorbítani vagy tiporni akarná.

Kérdés tehát: vajjon üdvös? helyes? célszerű-e magától elidegeníteni bármely kormánynak a legjobb honfiakat, a legfeláldozóbb polgárokat, a legbiztosabb állami erőket, milyenek a katolikusok, a katolika egyház? elidegeníteni kivált egy intézkedés által, melyet sem a jog, sem a helyesség, sem a célszerűség, sem az erkölcsiség, sem a tapasztalás nem ajánl, milyen a polgári házasság?

Avagy mivel lépnek föl a polgári házasság barátai? Az 1852-ik évi turini kamarákban a higgadt conservatív elemek támadása ellen minden érvet kimerítettek az ujdonság barátai a polgári házasság mellett, s nézzük, melyek azok?

Az egyház szerinti házasság nem egyeztethető meg a jelen fölvilágosodott és művelt kor szellemével.¹⁾

Ha úgy állna a dolog, nem mulasztjuk el megjegyezni, miszerint nem az egyházban, nem örök érvényű tanaiban, s üdvösnek bizonyult intézményeiben, hanem abban a korszellemben kell lenni a hibának, mely oly gyakran változik jobbról rosszabbra, s mely a francia forradalomban az atheismus, majd a semi-christianismus, azután pedig a rationalismus szelleme vala, jelenleg pedig mindezeknek chaosza.

Ne kívánja senki, hogy az egyház e szellemmel lebegjen, hiszen ha ezt tenné. úgy jár ő is, mint a protestantismus. s más vallásfelekezet, mely tanainak

¹⁾ Parlamento Sardo. Camera dei Deputati. Tornata dei 12. Giugno 1852. 517. lap.

lényegében, úgy simul, úgy alkalmazkodik, hogy t. i. mai tanai a kezdetkor elfogadottaknak valóságos el-
lentétei lennének.

Ne az egyházat akarják a népboldogítók a vál-
tozó s gyakran kárhozatos irányú korszellemhez ido-
mítani, mert az sziklára van építve, s meghajtani
épen úgy nem lesznek képesek soha, mint megtörni,
hanem irányozzák mennyire lehet a korszellemet az
egyházhoz, melyről mindenkor állani fog, hogy az
igazság oszlopa és erősege, s melynek hit és erkölcs-
tanai épen úgy változhatlanok, mint szerzőjük, az Is-
ten. Mit Krisztus szentnek hirdetett, azt évezredek
mulva sem fogja nevezni az ő egyháza profánnak.

De miért ellenkeznék a házasság szentsége a
valóban művelt és fölvilágosodott korszellemmel?
rejt-e fogalmában valami ellenmondást? mutat-e föl
valami káros eredményt az elmére és szivre, családra
és társadalomra nézve? van-e szertartásaiban valami
szégyenletes, botránvos vagy illetlen? van-e az egész
eljárásban valami bizalmatlanságot keltő? A nyilvá-
nítás csakúgy megtörténik a polgári házasságnál is,
a kölcsönös szeretetnek tanuk előtti bevallásával,
csak az a különbség, hogy ez a község házánál, az
egyházi a templomban; amaz a kinevezett hatóság
előtt, ez az Isten szolgálja előtt létesítetik.

Sejtjük, hogy csak az képezi ezen ellenkezés
okát a korszellemnél, mert itt Istenről, egyházzól, val-
lásról, erkölcsiségről van szó. Sejtjük és fájjaljuk.

Vannak, kik érv gyanánt hozzák föl, hogy szük-
séges a házasságnak a polgári hatalom által létesít-
tetnie, mint mely annak eredményeiben főképen ér-
dekelve van. ¹⁾

¹⁾ Senato del Regno. Tornata.

Hogy nem szükséges, azt először is bizonyítja az, hogy a házasság kezdettől az egyház kezeiben volt, s azért különben állottak az országok és családok ügyei, mint jelenleg a polgári házasságot behozott országokban.

Nem tagadjuk, hogy az állam érdekelve van a házasság következményeiben, de nincs-e a keresztség vagy egyházi rend szentségeinek eredményeinél, a szerzetesi fogadalmaknál és számtalan más egyházi ügyeknél? vagy ezeket is szándékozik magához ragadni a szabad egyházat ohajtó szabad állam? reméljük, ha nem alaposabb, legalább látszatosabb ürügyöknél fogva, mint a házasságot el akarja vitatni?!

Krisztusnak s általa az egyháznak szerzeménye, illetőleg birtoka lévén a szerződéstől elkülöníthetlen házasság szentsége, őt illeti e részben a rendelkezés is, mit Mirabeau sem mert megtagadni.

Az egyház hierarchiájának, — így szolt ő az 1790-ki francia országgyűlésen — isteni joga (droit divin) vagyon intézkedni a maga ügyeiben, van hatalma is, hogy mindenik fölött rendelkezék. Az Isten alapította keresztény hierarchia jogait korlátozni akarni, bizonyára legnagyobb merénye a politikai hatalomnak az egyházi ellen. ¹⁾

Tanta est veritatis vis!

A házasság polgári következményeiről különben

¹⁾ Mirabeau et l'Église. — Migne Theol. C. C. 25. vol. 337. l. — C' est à l'Église, dont la hiérarchie est de droit divin à régler la maniere de juger ses causes, et en qui réside la puissance d'ordonner sur chacune. Car vouloir régler les droits de la hierarchie chrétienne établie par Dieu même, c'est assurément le plus grand attentat de la puissance politique contre la puissance religieuse.

is szabadon, sőt az egyház lehető támogatása mellett intézkedik az állam, mit kívánhat még többet jogosan e részben?

Nem enged-e az egyház oly ügyeket az államnak, melyek következményeikben az egyházat főképen érdeklik? s eme jobb testvér, nem állott még elő soha osztozkodási szándékkal! Miért és hogyan kívánhatja tehát az állam, hogy az egyház mondjon le örök igazságairól s elveiről, midőn azt nem teheti?

Tisztelné csak úgy az állam az egyházat, mint ez tiszteli, védi, erősíti őt, bizonyára nem lennének oly szomorú villongások, melyekre naponként ébredünk! Amint szolgálatot tesz egyházunk az államnak a szülöttek, megholtak matrikáinak kiállításával, épen úgy megteszi a házasságra s minden ügyre nézve azt, ami lehető.

Vagy hitegeti vele magát az állam, hogy fizetett szolgálói hivebben s ügyesebben fognak eljárni a bonyodalmas házassági ügyekben, mint az egyház szolgálói? Ha van még erkölcsi érzet s lelkiismeretesség, azt az egyháznál lehet s kell keresni, mely ügyességet s tudományt is többet fejt ki, mint némely falusi bírák s jegyzők kivált Magyarországon.

Franciaországban van polgári házasság, legyen nálunk is ¹⁾ e gyermekes érvet sem restellé fölhozni egy olasz honatya, de ne csudálkozzunk rajta, sok törvényt nem szükségből, csak majmolásból akarnak hozni az emberek. Az újdonságon gyermekes örömmel kapnak a gyermekkort élő nemzetek, s fájdalom! gyakran ez okozza veszedelmöket.

Nevetséges minden népnek Francia vagy Angolhont utánozni akarni mindenben, de káros is lehet.

¹⁾ Parlamento Sardo. Camera elettiva 605. l.

Hány oly specialis körülmény merülhet föl valamely országban, melyek miatt a máshol bevett törvény erlenézve vészthozó lehet.

Olaszthonban még csak érthetjük, mit keres a polgári házasság behozatalát elrendelő rövidlátó politika. Itt szakítani akarnak a morállal, a vallással; az egyházzal: hogy koholt s aljas hírek által gytlöltté teendő (?) fejének még megmaradt birtokait a demoralizált nép ellenzése nélkül vehessék el.

E politika keresztülvitelére ugyan megengedjük hogy célra vezető egyik tényező a polgári házasság is; bár nagyon jó lenne e rövidlátó politikusoknak föltenni a pápaszemet, s azon keresztül nézni a máris jelenkező, de későbbben bizonyára bekövetkező eseményeket; de mit akarhatnak a katolikus kormányok elérni a polgári házassággal más országban?

Haszon nem jó az államra a polgári házasságokból, s kiszámíthatlanok az erkölcsi károk!

Nagyon kevés előnyt fog nyerni bármely kormány ez által csak látszatban is, és mily kárt szenved valóságban!...

Mennyi kellemetlenséget, mily idegenkedést fogna előidézni a polgári házasság behozatala általában a jó keresztényeknél, hát még a jó katolikusoknál, s az egyháznál, mert hogy ez valaha belenyugodnék a jog eltiprásba, s ne nevezné maga nevén a bűnt, azt semmiféle kormány, sehol, soha nem fogja megérni. A jelenleg úgy fölkapott ujdonszavak: opportunitás elve, fait accompli, bevégzett tény, tények logikája nem az egyház számára gyártvák, s nem fognak azok soha nyomást gyakorolni reá. Amint századok előtt kárhoztatta Cerynthus, Manes, Waldo, Luther, Kalvin tanait, épen úgy kel föl ma Rousseau, Voltaire, Strausz, Renan et comp. ellen, ugyanazon elveket

állítva, tanokat hirdetve, parancsokat közölve, szent-
ségeket kiszolgálva. Szólott az egyház feje a polgári
házasságra nézve? turpis concubinatusnak nevezte?
úgy biztos lehet minden állam, minden kormány,
minden ember, hogy míg egy valódi katolikus él a
földön, visszhangzani fog mindig e nyilatkozat, s a
világ végén sem lesz a polgári házasságnak más ne-
ve, mint melyet Pius adott neki . . . turpis concubi-
natus!

Minek lenne tehát újabb üszköt vetni a forrongó
elemek közé? Legnagyobb rész fogja rosztalni a pol-
gári házasság behozatalát a katolikusok közt, legje-
lentékenyebb rész fogja gyűlölni a reformatusok s
kivált a zsidók közül, s csakis néhány hit és lelkiis-
meret nélkül lézengő egyén, csakis néhány, liberalist
szenvelgő votum perpetuum fog tapsolni azon szük-
ségtelen sőt káros ujitásnak, mely mellett a jogaiban
oly méltatlanul megsértendő egyháznak elég oka le-
szzen könyezni az erkölcsiség sülyedése fölött.

Kivált Magyarországbau s épen a mostani vi-
szonyok között mi bátran, szerencsétlen gondolatnak
merjük nevezni a polgári házasságot, még ha nem
kényszer, csak túrt házasság lenne is az. —

A fölvelt tárgyról általánosságbau szólunk; de
nem fölösleges néhány szót ejteni, hazánk je-
len állásáról sem, egy oldal-pillantást vetve körülmé-
nyeinkre.

Kormányunknak, ha valaha, úgy a jelen átme-
neti időszakban, pusztán politikai szempontból is,
katolikus irányban kell működnie.

A porosz kormány kétségkívül azért mutat je-
lenleg, még eddig nem tapasztalt kedvezést a kato-
licismus iránt, hogy a birodalom német részeiben is
tulnyomó többségben levő katolikusokat ha épen

meg nem nyerheti, legalább bennök maga iránt némi bizalmat keltsen.

Koránsem vagyunk hajlandók hinni, hogy azon hirtelen fordulat, mely oly kedvező arcot mutat Rómának és a katholicismusnak, őszinte meggyőződésnek lenne köszönhető, ezt csak a porosz politika érdekei követelik, melyek ha megszűnnek, kormánya talán ismét a régi irányt fogja követni.

Ami hazánk állását illeti, nem tagadhatjuk, hogy az északról fenyegető panslavisticus törekvések nagy akadályra találhatnak a szlávok élénk katholicus érzületében, s azon őszinte ragaszkodásban, melyet a világ-egyház iránt mindig tanusítottak, s tanusítanak.

Ha látni fognák ezek, hogy annyi kegyelettel őrzött katholika vallásuk elvei, tanai s jogai mostoha kezekbe jutnának a birodalom kormánya részéről, mi azt hisszük, s talán nem alaptalanul, hogy ez csak nehezíteni fogná a teljes együttérzés, együttartás nagy művének létesítését, föntartását.

Hazánknak nincs szüksége a polgári házasságra, miért kellene ily szükségtelen s mind magában, mind eredményeiben káros, gyarló intézményért csak egy kedélyt is megzavarni? .

Továbbá a katholika egyház mind intézményei, mind szolgálai által kétségkívül annyi érdemet szerzett és szerez folytonosan a hazafiság terén, oly őszinte jóakarattal működik a hon boldogságának emelésén, hogy ha szent, és elévülhetlen jogokat nem tudna is fölmutatni, pusztán csak az elismerés alapján is méltán számolhat arra, hogy kellő tisztelettel viseltessék a kormány az ő, még eddig mindentűt helyesnek bizonyult házassági rendelkezései iránt.

Miért kellene most ismét elidegeníteni a katholika egyházat néhány rajongó kedvéért? miért ujabb

roncsolást tenni a haza testén? miért újabb pártokra szakítani az együtt működni akarókat? miért ellenkezést támasztani az egyházzal azon egynéhány szájhős, egyházgyűlölő vagy önérdék hajhász kedvéért, kik a zavaros jövőben remélnék halászhatni?

Avagy kik sürgetik a polgári házasságot?

Mint Porubszky jogtudós részletesen és helyesen jegyzi meg: a vallásgyűlölők, kik nehogy vallási kötelemekre intethessenek, nehogy alvó lelkiüsméretökben háborgattassanak, akkor is szeretnék a papot és a templomba-menést mellőzni, midőn házasodnak; kik magok vallástalanok lévén, másokat is olyanokká tenni s az egyháznak ártani kívánnak; — ezeknek ez a tervök: hozassék be a megengedett polgári házasság, többen lesznek, kik megfizetvén a város- vagy falu-házánál a díjat, nem fogják magokat egyházilag összeadni, nehogy ismét stolát fizessenek a papnak; e csellel elvonatnak a templomtól, terjedni fog a hitközönyösség; ha a pap meginti őket, lesz harag, lesz kívánt alkalom az izgatásra, hogy a pap azt csak pénzvágtyból teszi, hogy nem tiszteli a polgári intézményt stb; a botrányokat kürtölni szerető némely jellemtelen hirlapírók, gondolván: a polgári házasságok pererei a polgári hatóság előtt nyilván fognak tárgyaltatni, lesz közleni való kaland elég; — némely könnyelmű vagy kétes jellemű, vagy megunt férjeiktől, illetőleg nejeiktől, válni ohajtó nők, férfiak; és olyanok, kik kéjőket többekkel kielégíteni s mégis a világ előtt becsületeseknek látszani akarnak; — új eszméken mohón kapó s védelmök által dicsőséget vadászó emberkéek; — némely uracsok, kiknek tetszik a gondolat: gazdag zsidónőt elvenni, s ha pénze elfogyott, elcsapni; — héber nemzetségének néhány am-

bitiosus fiai, kik megkereszteltetés szüksége nélkül szeretnének jelesebb keresztény családokkal rokonságba jönni, összesógorosodni, s leányaiknak nagyságos, méltóságos címet szerezni; oly ügyvédek, kik a könnyen felbontható polgári házasságokból sok pert s hasznot várnak; oly tisztviselők, kik új működésökért új taksákra számolnak.

Krisztus egyháza hallatá szavát az ő fejei által, s a polgári házasságot elvei, tanai s törvényei szerint nem fogadhatja el.

Nyilatkozatának alapját, jogainak erejét, érveinek igazságát fényesen tudván kimutatni, hisszük, hogy kormányunk megkímélni igyekszik attól a katolikusokat, s épen az igazságügy miniszter nmgá tisztelni fogja a jogot és igazságot, melynek szolgálatában áll.

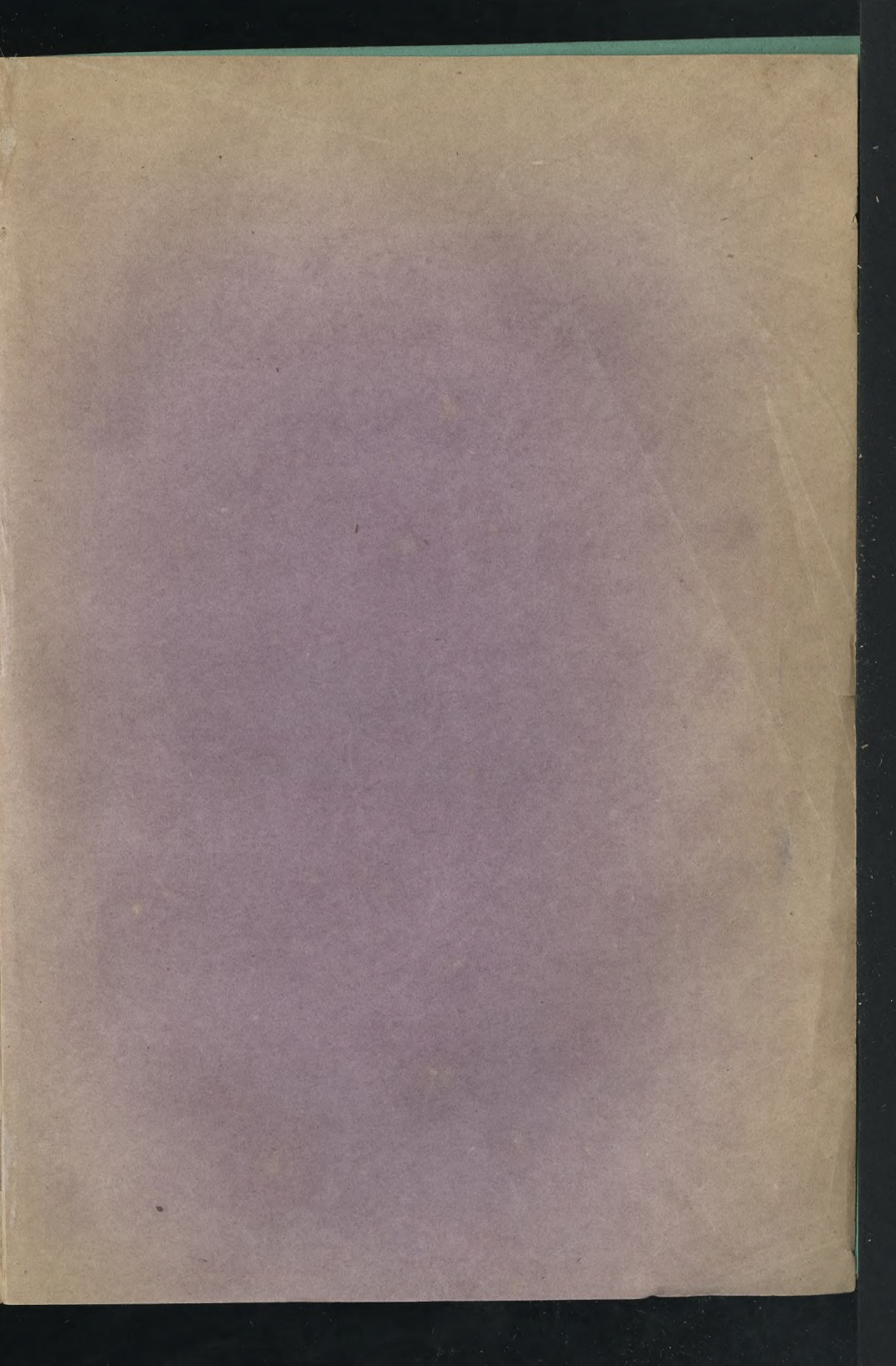
Bizunk minden elfogulatlan képviselő igazság szeretetében és jog iránti tiszteletében, hogy midőn a multban szenvedett sérelmeket oly hangsulyozva emlegetik, azok orvoslását nem új sérelmekkel fogják eszközölni akarni, s nem áldozzák föl az igazságot semmi pártnak, semmi elfogultságnak, semmi üres tapsnak vagy olcsó népszerűségnek. —

Dr. BALLAGI GÉZA.

Tartalom.

	Lap
Bevezetés	1
A polgári házasság természete	5
Szentség és szerződés elválaszthatók-e?	15
A házasság a vallás körében	26
Fölbontható-e a házasság?	51
A polgári házasság s az egyház tana	74
A polgári házasság elvei	84
A házasság méltósága	93
A házasság szertartásai	111
A polgári házasság s az erkölcsiség	121
Mit várhat az állam a polgári házasságtól?	138

Àra 1 frt o. é

